

Mat á fullyrðingu Áfram Íslands um efnahagslega yfirburði Íslands gagnvart ríkjum Evrópusambandsins

Fyrsta útgáfa, ágúst 2026

Ísland er farsælt og auðugt ríki. Á nær öllum venjulegum lífskjaramælikvörðum er það meðal tíu efstu ríkja Evrópusambandsins, í sömu efstu deild og Danmörk, Holland, Svíþjóð, Finnland, Þýskaland og Austurríki; í landsframleiðslu og neyslu á mann er það í fjórða sæti og atvinnuþátttaka er hvergi meiri. Greining Áfram Íslands dregur upp aðra mynd: að Ísland sé í „meistaradeild“ en ríki ESB í annarri og lakari deild. Hér er greiningin endurreiknuð frá grunni og skjalfest þrjátíu dæmi um villandi framsetningu, frá hagstæðu vali til grófustu villu; aðeins ein hrein reiknivilla er Íslandi í óhag, hin ýkja nær öll stöðu landsins. Í ellefu samanburðum sem frásögnin hvílir á reynist val á heiti, nefnara, tímabili, samanburðarhópi eða breytu í öllum tilvikum Íslandi í vil; á hefðbundnum mælikvörðum minnkar sérstaðan, hverfur eða snýst við. Alvarlegast er að rétttri verðleiðréttingu launa var hafnað en vörnin reist á OECD-færslu sem stenst ekki eigin frumgögn. Þar sem Ísland stendur grannríkjunum að baki er það í verðlagi, vöxtum og hagvexti á mann síðasta áratug. Það eru ekki blettir sem fella landið úr efstu deild; það eru sóknarfærin. Áfram Ísland ætti að draga greininguna til baka og leiðréttá opinberlega. Öll gögn, kóði og útreikningar eru opnir á www.gautiesb.is.

1

Samantekt

Greining Áfram Íslands segir Ísland í „meistaradeild“ og ríki Evrópusambandsins í annarri deild. Sú lýsing er ekki aðeins efnislega röng; hún byrgir fólki sýn á það hvar Ísland getur bætt sig. Á nær öllum venjulegum mælikvörðum á tekjur, neyslu, framleiðni og atvinnu er Ísland meðal tíu efstu ríkja ESB, í sömu efstu deild og Danmörk, Holland, Svíþjóð, Finnland, Þýskaland og Austurríki, en ekki í flokki ofan við þau. Og einmitt af því að þessi ríki eru í sömu deild sýna þau hvað hægt er. Tafla 1 dregur sóknarfærin saman: mælikvarðana þar sem önnur ríki standa framar, með tveimur stærstu kjaramálunum fremst. Þau tvö eru líf skjaramál rétt eins og tekjurnar: raunvextir ráða því hverjir geta eignast húsnæði og hvað fjármagn til nýsköpunar kostar, og verðlag umfram það sem laun skýra dregur úr kaupmætti allra og bendir til fákeppni eða rentusóknar. Taflan gerir ekki lítið úr Íslandi; hún bendir á hvar má gera betur. Styrkleikarnir, þar sem Ísland er í fremstu röð, eru raktir í punktunum hér á eftir og í greininni sjálfri.

Mælikvarði	Niðurstaða	Staða Íslands
Raunvextir nýrra íbúðalána	4,5–5,5% á móti 0,8% viðmiði evrusvæðisins; um 114 þús.kr. á mánuði af 60 m.kr. láni	hæstu í samanburðinum
Verðlag neyslunnar (ESB = 100)	161,7 (einkaneysla heimila) til 172,7 (einstaklingsbundin neysla)	hæst af 28
Verðlag umfram það sem launin skýra	+24 til +31% eftir mælingu vinnustunda; stærsta frávik upp á við í samanburðinum	28. af 28
Kaupmáttur vinnustundar (á verðlagi einkaneyslu heimila)	Við meðaltal ESB hvernig sem vinnustundin er mæld, á launum, á launakostnaði fyrirtækja eða á því sem heimilin halda eftir; á launakostnaðarröð Eurostat 32,9 evrur á móti 33,5 hjá ESB sem einni heild, rétt undir öll ár frá 2012, þrátt fyrir næsthæstu laun í evrum	8.–9. af 28
Árslaun á launþega á verðlagi neyslunnar (ESB = 100)	98	12. af 28
Hagvöxtur á mann, síðustu tíu ár	0,86% á ári á móti 1,39% í ESB	23. af 28
Framleiðnivöxtur á vinnustund, síðustu tíu ár	+11,6%, m.a. á eftir Danmörku (+13,2%)	14. af 28
Gengisflökt frá losun hafta (báðar myntir mældar gagnvart Bandaríkjadal)	9,2% á móti 6,9% hjá evru	meira en evran öll ný árin
Atvinnuleysi, nýjasta samræmda tala	5,8% á móti 5,9% í ESB; tíu ára meðaltalið, 3,9% á móti 7,0%, er styrkleiki (5. af 28)	15. af 28
Efnahagsleg frammistaða (IMD 2025)	sá meginþáttur samkeppnishæfnimatsins sem greiningin sýndi ekki	52. af 69 ríkjum heims

Tafla 1: Sóknarfæri Íslands: mælikvarðarnir þar sem önnur ríki í efstu deild standa framar. Hver tala er rakin til frumheimildar í viðkomandi kafla og Viðauka A; verðlags- og vaxtatölurnar eru raktar nánar í fylgigreinum (Eggertsson 2026a; 2026d).

- Ísland er með auðugri ríkjum samanburðarins, meðal tíu efstu ríkja ESB á nær öllum venjulegum mælikvörðum á tekjur, neyslu, framleiðni og atvinnu.

Landsframleiðsla á mann er sú fjórða mesta í samanburði við ríki ESB, neysla á mann sömuleiðis, atvinnuþátttaka er hvergi meiri og orka ódýr. En málflutningur um að Ísland sé í „meistaradeild“ og Evrópusambandið „í besta falli að keppa um miðja aðra deild“ byrgir sýn á sóknarfærin. Tafla 1, sóknarfæri Íslands, sýnir þau: mælikvarðana þar sem önnur ríki standa frammar.

- **Íslensk heimili búa við verstu lánakjör í samanburðinum.** Raunvextir nýrra íbúðalána eru 4,5 til 5,5% á móti 0,8% viðmiði evrusvæðisins; af 60 milljóna króna láni munar um 114 þúsund krónum á mánuði. Það er lífskjaramál en ekki bókhaldsliður: vextirirnir ráða því hverjir geta eignast húsnæði og hvað fjármagn til nýsköpunar kostar.
- **Verðlag er hið hæsta í samanburðinum, einnig að teknu tilliti til launa.** Verðlag neyslunnar er 24 til 31% hærra en launin í landinu skýra, eftir því hvernig vinnustundir eru mældar, stærsta frávik nokkurs ríkis í samanburðinum. Slíkt verðálag dregur úr kaupmætti allra, óháð tekjum, og bendir til fákeppni eða rentusóknar. Í fylgigrein er rakið að sambærilegt verðálag hjaðnaði um helming í Finnlandi og enn meira í Svíþjóð eftir inngöngu í ESB (Eggertsson 2026d).
- **Kaupmáttur hvernar unninnar stundar segir söguna í hnotskurn.** Laun á klukkustund á Íslandi eru þau næsthæstu í samanburðinum í evrum talið; aðeins Lúxemborg er ofar. Þegar verðlag neyslunnar er tekið með í reikninginn fellur Ísland í 8.–9. sæti af 28 og lendir við meðaltal Evrópusambandsins, hvernig sem vinnustundin er mæld: á launum, á launakostnaði fyrirtækja eða á því sem heimilin halda eftir. Á opinberri launakostnaðarröð Eurostat er hún rétt undir sambandinu sem einni heild, 32,9 evrur á móti 33,5, og hefur verið það öll ár frá 2012. Næsthæstu laun samanburðarins kaupa því um það bil það sama og meðalvinnustundin í ESB; munurinn er verðalagið (Eggertsson 2026d).
- **Hagvöxtur á mann er í 23. sæti af 28.** Síðasta áratug óx landsframleiðsla á hvern íbúa um 0,86% á ári á Íslandi en um 1,39% í ESB.
- **Framleiðnivöxtur er í 14. sæti.** Framleiðnistigið sjálft er hátt, en vöxtur þess er í miðjum hópi og á hvern starfandi undir meðaltali ESB síðasta áratug.
- **Krónan sveiflast meira en evran.** Eftir losun fjármagnshafta hefur gengisflókt krónunnar gagnvart Bandaríkjadal verið meira en flókt evrunnar öll níu árin, 9,2% á móti 6,9% að meðaltali.
- **Fullyrðingin um meistaradeild er vandlega metin í þessari grein.** Niðurstaðan: í öllum ellefu samanburðum greiningarinnar sem frásögnin hvílir á reynist val á heiti, nefnara, tíma, samanburðarhópi eða breytu vera Íslandi í vil; þegar sambærilegir mælikvarðar eru notaðir minnkar sérstaðan, hverfur eða snýst við. Greinargerð greiningarinnar er borin saman við niðurstöðurnar lið fyrir lið í Viðauka C.
- **Alls eru skjalfest þrjátíu dæmi um villandi framsetningu** (Viðauki B), frá hagstæðu vali til grófustu villu; aðeins ein hrein reiknivilla er Íslandi í óhag og hin ýkja nær öll stöðu landsins. Ýmsum mælikvörðum til viðbótar var sleppt, því mynstrið var orðið nægilega skýrt. Á aðrar fullyrðingar greiningarinnar, utan þess sem hér var sannreynt, mun ég ekki leggja mat; greinin staðfestir þær hvorki né hafnar þeim.
- **Alvarlegasta einstaka atriðið: réttri niðurstöðu hafnað fyrir gallaða.** Í eina skiptið sem greiningin beitti réttri verðleiðréttingu á launin sýndi hún þau við meðaltal ESB; sú niðurstaða var kynnt sem undantekning „á skjön við“ aðrar mælingar og lögð til hliðar. Í vörn greiningarinnar var þess í stað teft fram töflu OECD um meðalárslaun, sem setur Ísland efst. Í kafla 16 er sýnt að íslenska færslan í þeirri töflu er reiknuð með öðrum grunnstærðum en færslur evrópsku samanburðarríkjanna; reiknuð eins og þær fellur hún úr

1. sæti í það 14. af 37, í takt við átta aðrar endurgeranlegar mælingar á sömu frumgögnum sem setja Ísland í 7.–12. sæti (Eggertsson 2026e).

- **Hver tala er endurgeranleg.** Öll gögn, forrit og útreikningar eru birt í opnum gagnapakka svo lesandinn geti sannreynt hverja niðurstöðu sjálfur.

„Við erum í meistaradeild. Evrópusambandið í núverandi formi er í besta falli að keppa um miðja aðra deild.“

Halldór Benjamín Þorbergsson, forsvarsmaður Áfram Íslands
(Viðskiptablaðið, 6. júlí 2026)

*

„Við spyrjum bara um staðreyndir, staðreyndir, staðreyndir“

„Næstum því fjórði hver ungur Finni á aldrinum 15 til 25 ára er atvinnulaus.“

Ólafur Ragnar Grímsson, forseti Íslands 1996–2016
(ræða á stofnfundi Áfram Íslands, 6. júlí 2026)

Meginniðurstöður

Byrjum á því sem gögnin sýna. Ísland er eitt af farsælustu ríkjum Evrópu: landsframleiðsla á mann er sú fjórða mesta í samanburði við ríki ESB, neysla á mann sömuleiðis, atvinnuþátttaka er hvergi meiri og orkuverð lágt. Á nær öllum venjulegum mælikvörðum á tekjur, neyslu, framleiðni og atvinnu er Ísland meðal tíu efstu ríkja ESB. Þetta er efsta deild álfunnar, og þar leika einnig Danmörk, Holland, Svíþjóð, Finnland, Þýskaland og Austurríki, öll í Evrópusambandinu.

Sömu gögn sýna hvar önnur ríki standa framar. Hagvöxtur á mann var 0,86% á ári síðasta áratug á móti 1,39% í ESB, 23. sæti af 28. Framleiðnivöxtur er í 14. sæti. Íslensk heimili greiða hæstu raunvexti íbúðalána í samanburðinum, verðlag er hið hæsta einnig að teknu tilliti til launa, og krónan hefur sveiflast meira en evran öll árin frá losun fjármagnshasta. Lánakjör og verðlag eru þar ekki aukaatriði heldur lífskjör: raunvextir ráða því hverjir geta eignast húsnæði og hvað fjármagn til nýsköpunar kostar, og verðlag umfram það sem laun skýra dregur úr kaupmætti allra. Þetta eru ekki blettir sem fella Ísland úr efstu deild; þetta eru sóknarfærin, sviðin þar sem nágrannaríkin sýna að betur má gera.

Greining Áfram Íslands, gefin út 8. júlí 2026, dregur upp gagnstæða mynd. „Við erum í meistaradeild. Evrópusambandið í núverandi formi er í besta falli að keppa um miðja aðra deild,“ sagði forsvarsmaður hreyfingarinnar við stofnun hennar. Samkvæmt þeirri frásögn eru veikleikarnir ekki til, og þar með engin sóknarfæri; hún byrgir sýn á þau. Þær tölur greiningarinnar sem hér voru sannreyndar má flestar endurgera úr frumgögnum. En margar þeirra svara annarri spurningu en þeirri sem skiptir máli þegar Ísland er borið saman við ríki ESB. Þær merkja einnig annað en flestir lesendur ætla. Margar þessara talna voru komnar í opinbera umræðu áður en greiningin sjálf birtist: fyrrverandi forseti Íslands vitnaði í svipaðar tölur í ræðu á stofnfundi hreyfingarinnar, tveimur dögum fyrir útgáfu (Áfram Ísland 2026). Tölurnar hafa því þegar mótað umræðuna. Það gerir meiri kröfur um að þær þoli skoðun.

Tökum skýrasta dæmið, hagvöxtinn. Greiningin ber saman 2,9% vöxt alls íslenska hagkerfisins og 1,6% vöxt í ESB síðustu tíu ár. Á sama tíma fjölgaði íbúum Íslands margfalt hraðar en íbúum ESB. Hefðbundna lífskjarspurningin er hve mikið kemur í hlut hvers íbúa. Þegar henni er svarað snýst myndin við. Hagvöxtur á mann mælist þá 0,86% á ári í samanburði við 1,39% í ESB, og Ísland færir úr 10. sæti af 28 í 23. sæti.

Alvarlegasta einstaka atriðið er þó annars eðlis, því þar dugar ekki að skipta um mælikvarða. Greiningin birti sjálf, í eitt skipti, rétt verðleiðrétt laun, og þau féllu að meðaltali ESB. Í greiningunni sjálfri var sú niðurstaða afgreidd sem undantekning „á skjön við“ aðrar mælingar og lögð til hliðar. Í ritdeilunni um greininguna var svo gengið lengra: þar var tafla OECD um meðalárslaun, sem setur Ísland efst, lögð fram sem sönnun þess að kaupmáttur launa á Íslandi væri sá mesti ekki aðeins í Evrópu heldur í öllu OECD, þar sem flest ríkustu lönd heims eru

(Konráð S. Guðjónsson 2026b; 2026c). Fullyrðingin var þá ekki lengur um sterka stöðu í álfunni heldur um fyrsta sæti í þeim hópi, og hún hvílir öll á þessari einu færslu.

Skekkjan er sáraeinföld þegar að er gáð. Íslenska færslan ein er reiknuð með öðrum grunnstærðum en færslur evrópsku samanburðarríkjanna. Í teljara er heildarlaunakostnaður (að meðtöldum lífeyrisiðgjöldum launagreiðenda og tryggingagjaldi, sem renna aldrei í launaumslagið), undantekning sem OECD skjalfestir sjálft og beitir í Evrópu aðeins á Ísland. Í nefnara er fjöldi launþega framreiknaður frá síðustu beinu mælingu, árið 2015; sú aðferð sá ekki fyrir fólksflutningana til landsins og launafólk er í dag um 22% fleira en talan sem deilt er með, eins og lesa má beint úr samtímamælingum Hagstofu Íslands. Þegar deilt er með of fáum verða „meðallaunin“ of há. Hvort tveggja hækkar færsluna, samanlagt um rúmlega helming; reiknuð eins og færslur hinna landanna fellur talan úr 1. sæti í það 14. af 37 (kafli 16).

Níu endurgeranlegar mælingar á kaupmætti íslenskra launa liggja fyrir, byggðar á sömu frumgögnum Hagstofunnar og gögnum Eurostat, framkvæmdastjórnar ESB, Alþjóðabankans, ILO og OECD sjálfs: átta setja Ísland í 7.–12. sæti og aðeins þessi eina færsla setur það í 1. sæti (Eggertsson 2026e). Hagfræðingur sem sér slíkan útlaga getur ekki dregið þá ályktun að allt sem samræmist honum ekki, þar á meðal eigin útreikningur greiningarinnar, sé galli á gögnum; útlagi kallar á skoðun, ekki upphæfð. Greiningin gerði hið gagnstæða: rétt niðurstaða var felld fyrir gallaða. Eftir að þetta hefur verið skjalfest verður áframhaldandi notkun fyrsta sætisins ekki varin sem misskilningur í góðri trú.

Dæmin þrjátíu um villandi framsetningu sem greinin skjalfestir eru talin upp í Viðauka B, flokkuð eftir tegund og alvarleika, frá hagstæðu vali til grófustu villu, hvert með tilvísun í bladsíðu. Nær öll dæmin sýna Ísland í fegurra ljósi; eina hreina reiknivillan sem fannst er Íslandi í óhag. Upptalningin er ekki tæmandi: ýmsum mælikvörðum til viðbótar var sleppt, því mynstrið var orðið nægilega skýrt.

Þessi formáli tekur saman meginniðurstöður greinarinnar án þess að fara ofan í kjölinn á fjölda álítaefna sem koma upp við greiningu gagnanna. Í seinni hluta greinarinnar, köflum 1–17, eru fræðilegar undirstöður útreikninganna kynntar, meðal annars með einföldum líkönum og útskýringu á grundvallarhugtökum hagfræðinnar sem notuð eru. Ekkert af þessu efni er nýtt innan fræðanna, en það er birt til að gera nánari grein fyrir almennum viðmiðum í hagfræði með vísan í heimildir. Ítarlegar útskýringar og tölvukóði sýna hvernig nálgast má tölulegu upplýsingarnar og endurgera útreikningana, svo að lesandinn geti sjálfur sannreynt niðurstöðurnar. (<https://www.gautiesb.is/skjo1/30-daemi-gogn-og-tolvukodar-2026-08.zip>.)

Fullyrðingin um efnahagslega yfirburði Íslands hvílir að stórum hluta á ellefu tölulegum samanburðum. Í þeim öllum ýkir val á heiti, nefnara, tíma, samanburðarhópi eða breytu þá mynd sem dregin er upp af efnahagslegri velgengni Íslands. Tafla 2 dregur þessa ellefu samanburði saman; í myndunum hér á eftir er Ísland auðkennt með rauðu. Þetta eru þeir samanburðir sem mér sýnast hvað mikilvægastir í greiningu Áfram Íslands; í seinni hluta greinarinnar er farið ofan í fleiri álitamál utan þessara ellefu.

Þrjár spurningar blandast auðveldlega saman. Í fyrsta lagi er spurt hvort Ísland standi yfir meðaltali ESB; það gerir það á mörgum mælikvörðum. Í öðru lagi er spurt hvort Ísland standi í sérflokki gagnvart þróuðum ríkjum Vestur- og Norður-Evrópu innan ESB. Það er meginspurning þessarar greinar. Í þriðja lagi er spurt hvaða áhrif aðild eða evruupptaka hefði. Samanburður á stöðu ríkja í dag svarar ekki þeirri spurningu.

Fimm þættir samanburðarins: fjórar spurningar sem lesandinn getur sjálfur spurt, og ein sem krefst endurreiknings frá grunni

Tölur geta verið réttar en samt svarað annarri spurningu en lesandinn heldur. Nær allur munurinn á niðurstöðu þessarar greinar og niðurstöðu Áfram Íslands liggur í fimm einföldum atriðum: hverjir eru bornir saman, á hvaða tíma, með hvaða nefnara, undir hvaða heiti, og hvaða breyta er valin þegar fleiri en ein kemur til greina. Lesandinn getur beitt fyrstu spurningunum fjórum á alla tölusamanburði, líka þá sem gerðir eru í þessari grein:

Hvað er tekið með í samanburðinn? (Samanburðarhópur) Meðaltal ESB er gagnlegt en getur dulið mikinn mun milli aðildarríkjanna 27. Þess vegna er grundvallarregla að bera saman bæði meðaltalið og öll ríki ESB. Þegar samsettur mælikvarði er notaður þarf jafnframt að sýna alla meginþætti hans, ekki aðeins þá sem gefa hagstæðustu myndina.

Er verið að bera saman sama tíma? (Samanburðartími) Stakt ár, langtíma meðaltal og nýjasta mánaðartala svara ekki sömu spurningu. Sama gildir þegar tölur úr mismunandi útgáfum gagnagrunns eru settar saman í einni mynd eða þegar valið tímabil gengisflöks nær yfir fjármagnshöft en sleppir stærstu gengishreyfingunum.

Með hverju er hagstærðinni deilt? (Nefnari) Heildarhagvöxtur og hagvöxtur á mann eru báðir réttir mælikvarðar, en þeir svara ólíkum spurningum. Heildarhagvöxtur segir hversu mikið hagkerfið hefur vaxið í heild sinni, en hagvöxtur á mann segir hversu mikið framleiðsla á hvern íbúa hefur aukist. Sama á við um atvinnuleysi ungmenna. Atvinnulaus er skilgreindur sem einstaklingur sem er án atvinnu, leitar að vinnu og getur hafið störf. Við túlkun atvinnuleysis ungs fólks skiptir miklu máli hvaða hópur er í nefnanum. Ef fá ungmenni vinna með námi getur unga vinnuaflið verið mjög lítið hlutfall alls aldurshópsins. Þegar atvinnulausum ungmönnum er deilt með unga vinnuaflinu getur það gefið allt aðra mynd en þegar þeim er deilt með öllum ungmönnum á sama aldri. Þetta er ástæða þess að staðhæfing fyrrverandi forseta Íslands, sem vitnað er til í upphafi, er röng: fjórðungur fólks á aldrinum 15 til 25 ára í Finnlandi er ekki atvinnulaus, líkt og sýnt verður í þessari grein.

Hvað heitir stærðin? (Heiti stærðar) Verðlag er ekki það sama og kaupmáttur. Kaupmáttur segir hversu mikið fólk getur keypt fyrir tekjur sínar og ræðst því bæði af tekjum og verðlagi. Sama gildir um launin sjálf: launakostnaður fyrirtækja, laun launþega og ráðstöfunartekjur heimila eru þrjár ólíkar stærðir, og röðun ríkja getur verið önnur á hverri þeirra því skattar og iðgjöld eru ólík milli landa (sjá rammann í kafla 10). Að sama skapi eru nafnvextir samsett stærð, bætur fyrir vænta verðbólgu að viðbættum raunvöxtum. Fullyrðing um að vaxtamunur milli landa stafi af verðbólgu er því fullyrðing um hvernig munurinn skiptist á milli þessara tveggja þátta. Leiðréttingin byggist á Fisher-sambandinu; einfaldur frádráttur er fyrsta stigs nálgun. Hvort tveggja krefst meira en að sýna að vextir og verðbólga fylgist að. Skýr heiti og hefðbundnar hagfræðilegar skilgreiningar gera lesandanum kleift að sjá hvað hver tala segir og hvað hún segir ekki.

Er sama hugtakið notað alls staðar, og hefði jafngild breyta gefið annað svar? (Breytuval) Um margar hagstærðir er til fleiri en einn viðurkenndur kvarði: verðlag má mæla með verðvísi framleiðslunnar eða neyslunnar, laun má telja á vinnustund eða sem árslaun, vinnandi fólk má telja sem launþega eina eða allar vinnandi hendur. Valið milli jafngilda kvarða er ekki rangt í sjálfu sér, en þegar valið fellur *alltaf* sömu megin, og sami kvarðinn er notaður á einum stað en honum hafnað á öðrum, er valið sjálft orðið að niðurstöðu. Þessari spurningu getur lesandinn ekki svarað af stakri síðu; hún krefst þess að framsetningin sé lesin sem ein heild og reiknuð upp á nýtt frá grunni. Það er gert í þessari grein; samandregna niðurstaðan er í töflunni í lok þessa yfirlits og valið á verðvísunum er rakið kvarða fyrir kvarða í kafla 14.

Samanburðirnir ellefu, sem nú verða raktir, eru hver um sig dæmi um einn eða fleiri þessara

fimm þátta. Í töflunni er tilgreint hvaða þættir eiga við í hverju tilviki.

Ellefu samanburðir Áfram Íslands þar sem framsetningin er Íslandi í vil

Fullyrðingar Áfram Íslands	Hvað var valið	Sambærilegi samanburðurinn	Staða Íslands
1. Hagvöxtur 2,9% á móti 1,6% í ESB	Heildarvöxtur, ekki vöxtur á mann. Nefnari	Á mann: 0,86% á móti 1,39% á ári	10. sæti verður 23. sæti af 28
2. Ísland „óðýrt“: verðlag 28% undir meðaltali ESB	Verðlagsvísi einstaklingsbundinnar neyslu er deilt með hlutfallslegum tekjum; útkoman er kynnt sem mælikvarði á verðlag. Heiti stærðar	Verðlagsvísir einkaneyslu heimila 2024: 161,7 (ESB = 100)	Dýrast af 28 ríkjum
3. Skuldir 56% á móti 84% fyrir ESB-heildina; spáð 45% á móti 88% árið 2030	Stærðarvegin heildartala ESB er notuð sem lýsing á því sem almennt gerist meðal ríkjanna. Landatölurnar og ESB-heildin koma úr tveimur WEO-gagnaútgáfum. Samanburðarhópur Samanburðartími	Sama IMF-röð, WEO apríl 2026: Ísland 56,1%; einfalt meðaltal 65,1%; miðgildi 58,8%	14. sæti af 28 frá lægstu skuldum; nálægt miðju
4. Háir vextir eru heimatilbúið verðbólguvandamál	Fylgni nafnvaxta við verðbólgu er kynnt sem skýring á vaxtamuninum, en vænt verðbólga er aldrei dregin frá og raunvextir hvergi nefndir. Heiti stærðar	Áætlaðir raunvextir nýrra íbúðalána: 5,5% á óverðtryggðum lánum og samningsbundnir raunvextir 4,5% á verðtryggðum, á móti 0,8% viðmiði evrusvæðisins	Hæst í samanburðinum; við 4,5% íslensku raunvextina munar um 114 þús.kr. á mánuði af 60 m.kr. láni
5. Atvinnuleysi ungmenna 9% á móti 15% í ESB	Atvinnulausum ungmennum er deilt með þeim hluta aldurshópsins sem vinnur eða leitar að vinnu, ekki öllum aldurshópnum, sem telur einnig námsfólk utan vinnumarkaðar. Nefnari	Af öllum 15–24 ára eru 7,9% í atvinnuleit á Íslandi á móti 6,2% í ESB, enda vinna mun færri evrópsk ungmenni með námi	7. hæsta hlutfallið af þeim 27 ríkjum sem gögn ná til
6. Framleiðni vex mun hraðar en í ESB og á Norðurlöndum	Aðeins er borið saman við tvö meðaltöl. Samanburðarhópur	Öll 27 ESB-ríkin sýnd á sambærilegum mælikvarða	14. sæti af 28, bæði frá árinu 2000 og á síðustu tíu árum; á hvern starfandi undir meðaltali ESB
7. Samkeppnishæfni meiri og vaxandi á Íslandi en almennt í ESB	Prír af fjórum meginþáttum IMD sýndir. Efnahagsleg frammistaða, þar sem Ísland er í 52. sæti, er tekin út með of víðtækum fyrirvara um stærð ríkja. Samanburðarhópur	Allir fjórir meginþættirnir, undirþættirnir og heildarröðun IMD	15. sæti í heild; fimm ESB-ríki ofar
8. Kaupmáttur launa jókst um 68% 2013–2025 á móti 8% í ESB, „sama á hvaða mælikvarða er litið“	Upphafsár nálægt botni eftir hrunið; verðvísitala án húsnæðis eigenda; laun á vinnustund, ekki árslaun. Samanburðartími Heiti stærðar Nefnari Breytuval	Árslaun á launþega, verðvísitala einkaneyslu með húsnæði, frá 2007: Ísland +3%, ESB +15%, Norðurlönd í ESB +12%	Neðst í samanburðinum frá 2007; frá aldamótum milli ESB og Norðurlandanna í ESB

framhald á næstu síðu

Fullyrðingar Áfram Íslands (<i>framhald</i>)	Hvað var valið	Sambærilegi samanburðurinn	Staða Íslands
9. Laun næsthæst í Evrópu; verðleiðréttá röðunin sögð „ákveðið ósamræmi í hagtolum“	Laun mæld í evrum á markaðsgengi; eigin verðleiðrétting greiningarinnar (8. sæti) kynnt sem ósamræmi. Tekjusamanburðir á íbúa telja auk þess aðeins laun launþega en sleppa tekjum sjálfstætt starfandi, sjöunda hvers vinnandi manns í ESB. Heiti stærðar Nefnari Breytuval	Árslaun á launþega á verðlagi neyslunnar: 98 (ESB = 100); vinnutekjur allra vinnandi handa á íbúa: 115	2. sæti verður 12. sæti af 28; tekjur á íbúa úr 4. sæti í 5.–6. sæti
10. Einkaneysla á mann „Nr. 2 í ESB“	Neyslan er umreiknuð með jafnvirðisgengi landsframleiðslunnar, þar sem útflutningsverðlag (fiskur, ál, ferðaþjónusta) vegur þungt, í stað jafnvirðisgengis neyslunnar sjálfrar. Breytuval	Raunveruleg einstaklingsbundin neysla á mann á jafnvirðisgengi neyslunnar: 115,6 (ESB = 100)	2. sæti verður 4. sæti af 28
11. Gengi krónunnar „álíka stöðugt eða stöðugra en helstu gjaldmiðla í samanburði við Bandaríkjadala“	Borið saman við pund og norska og sænska krónu auk evru; allt mælt gagnvart Bandaríkjadala; glugginn hefst 2013/14 og nær yfir fjármagnshóft. Samanburðarhópur Breytuval Samanburðartími	Gagnvart evrunni, gjaldmiðlinum sem valið stendur um, eftir losun hafta 2018–2026: flókt krónu 9,2% á móti 6,9% flókti evru, meira öll níu árin	Krónan sveiflast þriðjungi meira en evran; á tölum síðunnar sjálfrar er evran stöðugust allra myntanna

Tafla 2: Ellefu samanburðir Áfram Íslands, númeraðir 1–11. Hver lína sýnir fullyrðinguna, valið sem hún byggist á, sambærilega samanburðinn og stöðu Íslands í heildarsamanburði. Fjallað er um samanburðina í sömu röð í köflunum hér á eftir; ítarlegri skilgreiningar og útreikningar eru í seinni hluta þessarar greinar, sem og yfirlit yfir fleiri hagstærðir.

Í öllum ellefu tilvikum er val á heiti, nefnara, tíma, samanburðarhópi eða breytu Íslandi í vil. Við þetta bætist það sem sést aðeins þegar síðurnar eru lesnar saman: *ósamræmi í notkun breyta og hugtaka milli síðna*. Í öll fimm skiptin þar sem val á verðvísi breytti niðurstöðu var valinn sá kvarði sem hækkaði stöðu Íslands eða studdi málflutninginn (kafla 14). Sama verklag birtist í því hverjir teljast: vinnustundir eru lagðar til grundvallar þar sem þær lyfta framleiðni á stund („Íslendingar vinna lítið“), en þegar sama stundamæling skilar launum í 8. sæti er mælingunni sjálfri hafnað sem „ósamræmi í hagtolum“; og tekjusamanburðir sem telja aðeins laun launþega eru notaðir gagnvart svæði þar sem sjöundi hver vinnandi maður stendur utan launasummunnar, án þess að þess sé getið. Breytuvalið og niðurstaðan fylgjast með öðrum orðum að í hverju tilviki; Tafla 3, í lok númeruðu samanburðanna, dregur þetta saman spurningu fyrir spurningu. Þegar sambærilegri og heildstæðari tölur eru notaðar er staða Íslands áfram góð, en hin almenna sérstaða minnkar, hverfur eða snýst við.

ESB-ríkin eru ekki öll á sama þróunarstigi. Ríki Mið- og Austur-Evrópu gengu mörg inn í sambandið með mun lægra tekjustigi en ríki Vestur-Evrópu og hafa síðan verið að vinna það forskot upp. Þau raðast því gjarnan neðar í tekjustigi en ofar í hagvexti og framleiðnivexti. Fyrir fullyrðinguna um „sérdeild“ skiptir því mestu samanburðurinn ekki aðeins við meðaltal allra 27 ríkjanna heldur við þróuð ríki Vestur- og Norður-Evrópu innan sambandsins. Þar er Ísland á sama bili: framar sumum á sumum mælikvörðum og aftar öðrum á öðrum.

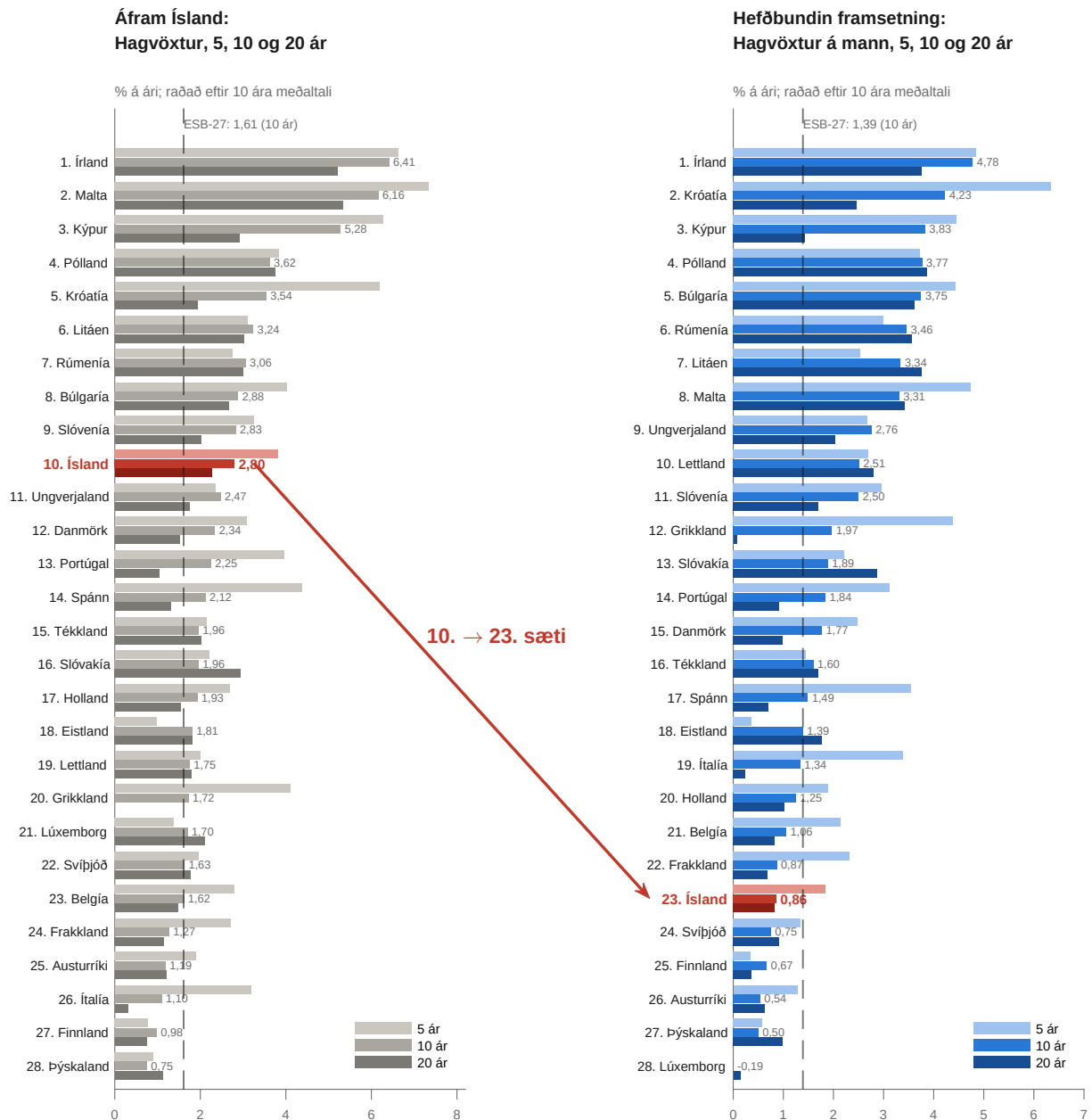
Fyrirvari um Lúxemborg og Írland. Í Lúxemborg og á Írlandi eiga fjölmörg alþjóðafyrirtæki heimilisfesti og bóka þar mikinn hagnað þótt starfsemin í löndunum sjálfum sé takmörkuð.

Landsframleiðsla ríkjanna tveggja ofmetur því lífskjör íbúanna og tölur þeirra ber að taka með fyrirvara; greining Áfram Íslands bendir sjálf á þetta á síðum sínum. Hér er farið eins að og í greiningunni: ríkin tvö eru alls staðar tekin með óbreytt og engin tilraun gerð til leiðréttingar. Hefðbundna leiðréttingin á þessari skekkju, vergar þjóðartekjur í stað landsframleiðslu, breytir ekki heildarmyndinni, en hún færir Ísland ekki ofar heldur neðar: Írland og Lúxemborg lækka mikið en sitja bæði áfram ofan Íslands, Danmörk og Holland færast upp fyrir það og Ísland fer úr 4. sæti í það 5. (kaffi 11). Sé fyrirvara greiningarinnar beitt til enda veikir hann því fullyrðingu hennar fremur en styrkir. Ríkin tvö eru sýnd dauf á mynd 17 til að minna á fyrirvarann.

1. Hagvöxtur: 10. sæti verður 23. sæti á mann (Nefnari)

Fullyrðing Áfram Íslands. Hagvöxtur á Íslandi var 2,9% á ári á móti 1,6% í ESB.

Samanburður á mann. Tölurnar lýsa vexti alls hagkerfisins. Íbúum Íslands fjölgaði hins vegar miklu hraðar en íbúum ESB. Þegar spurt er hversu mikið framleiðsla jókst á hvern íbúa var vöxturinn 0,86% á ári á Íslandi 2016–2025 en 1,39% í ESB. Ísland er þá í 23. sæti af 28. Sama meginniðurstaða fæst á fimm, tíu og tuttugu ára tímabilum. Niðurstaðan veltur ekki á tímabilinu heldur á nefnaranum: því hvort miðað sé við allt hagkerfið eða hvern íbúa.

Mynd 1: Greining Áfram Íslands (vinstri) sýnir meðalvöxt alls hagkerfisins á fimm, tíu og tuttugu ára tímabilum. Sambærilegi lífsskjaramælikvarðinn (hægri) sýnir sömu þrjú tímabil á hvern íbúa. Löndunum er raðað eftir tíu ára meðaltalinu; þar færir Ísland úr 10. sæti í 23. sæti. Ríkin efst í vaxtaröðinni eru að stórum hluta samleitniríki Mið- og Austur-Evrópu sem vaxa frá lægra upphafsstigi; meðal þróaðra vestrænna hagkerfa er Ísland á sama bili. Heimild: Eurostat.

2. Verðlag: „ódýrt“ verður dýrast (Heiti stærðar)

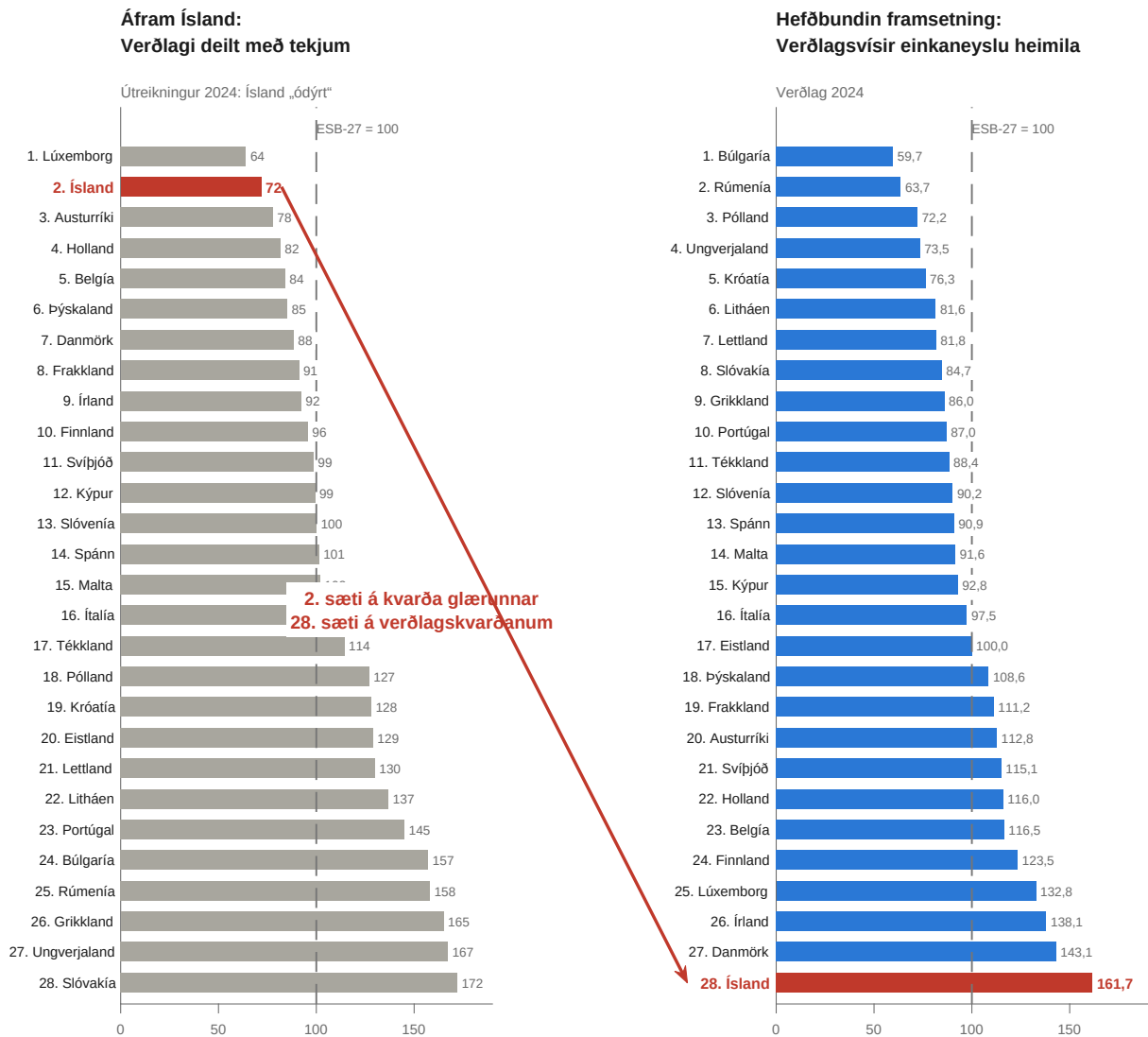
Fullyrðing Áfram Íslands. Verðlag á Íslandi er lágt þegar verðlagsvísinum er deilt með því sem greiningin nefnir miðgildi ráðstöfunartekna á mann. Ísland er „ódýrt“: almennt verðlag 28% lægra en í ESB, matur 40% og rafmagn og hiti 73%.

Verðlag eða kaupmáttur? Tilgangur verðlagsvísis er að mæla hvað sambærileg neyslukarfa kostar í mismunandi löndum. Verðlagsvísinn má reikna óháð tekjum, því spurt er hvað það kostar í peningum að kaupa tiltekna neyslukörfu. Verðlagsvísir einkaneyslu heimila er 161,7 á Íslandi

þegar meðaltal ESB er 100. Myndin til vinstri svarar hins vegar annarri spurningu og endurtekur útreikning Áfram Íslands nákvæmlega. Þar er verðlagsvísi einstaklingsbundinnar neyslu, 172,7 fyrir Ísland, deilt með hlutfallslegu miðgildi jafngildra ráðstöfunartekna. Tekjuhlutfall Íslands og ESB er 2,4 og útkoman 72. Hún segir hversu hátt verðlagið er miðað við valið tekjuhugtak, ekki hvað vörur og þjónusta kosta. Háar tekjur geta gert hátt verðlag bærilegra, en þær lækka ekki verðið sem neytandinn greiðir.

Hlutar myndarinnar byggjast á tveimur opinberum en ólíkum neysluhugtökum. Einstaklingsbundin neysla vinstra megin nær einnig til þjónustu sem hið opinbera og félagasamtök greiða, en einkaneysla heimila hægra megin nær til útgjalda heimilanna sjálfra. Óleiðrétt gildi Íslands er 172,7 samkvæmt fyrri vísinum og 161,7 samkvæmt þeim síðari; Ísland er hæst í samanburðarhópnum samkvæmt báðum. Meginvandinn er því ekki verðlagsröðin ein og sér heldur að verðlagsvísi er deilt með tekjuhlutfalli og útkoman kölluð verðlag.

Hefðbundin hagfræðileg greining bendir til þess að hærra tekjustig endurspeglar að einhverju leyti í hærra verðlagi, meðal annars vegna hærri launakostnaðar. Sumar vörur eru auðveldlega fluttar milli ríkja, en staðbundin þjónusta byggist í ríkari mæli á innlendu vinnuafli. Þetta eru svokölluð Balassa–Samuelson-áhrif; sjá Balassa (1964) og Samuelson (1964). Þau fela þó ekki í sér að verðlag hækki í sama hlutfalli og tekjur, eins og deilingin í greiningu Áfram Íslands gerir ráð fyrir. Í seinni hluta greinarinnar er samband tekna og verðlags metið með aðhvarfsgreiningu á öllum ESB-ríkjunum. Niðurstaðan, sem sést á mynd 20, er að verðlag fylgir launastigi í ríkjunum ESB, en jafnvel að teknu tilliti til þess er Ísland 24 til 31% dýrara en launin skýra, eftir því hvernig vinnustundir eru mældar. Frávik Íslands frá líkaninu er samkvæmt matinu stærra en frávik allra 27 ESB-ríkjanna.

Mynd 2: Vinstri: nákvæm endurgerð á útreikningi Áfram Íslands. Verðlagsvísi einstaklingsbundinnar neyslu er deilt með hlutfallslegu miðgildi jafngildra ráðstöfunartekna; gildi Íslands er 72. Hægri: verðlagsvísir einkaneyslu heimila án tekjudeilingar; gildi Íslands er 161,7 og það hæsta í samanburðarhópnum. Vísarnir ná til ólíkra neysluhugtaka. Óleiðrétt gildi Íslands samkvæmt fyrri vísinum er 172,7 og einnig það hæsta í hópnum. Heimildir: Eurostat, Hagstofa Íslands og Seðlabanki Íslands; sjá Viðauka A.

3. Skuldir: langt undir ESB-heildinni, en nær miðju aðildarríkjanna (Samanburðarhópur)

Fullyrðing Áfram Íslands. Opinber fjármál standa betur á Íslandi en almennt í ESB og horfurnar eru bjartari.

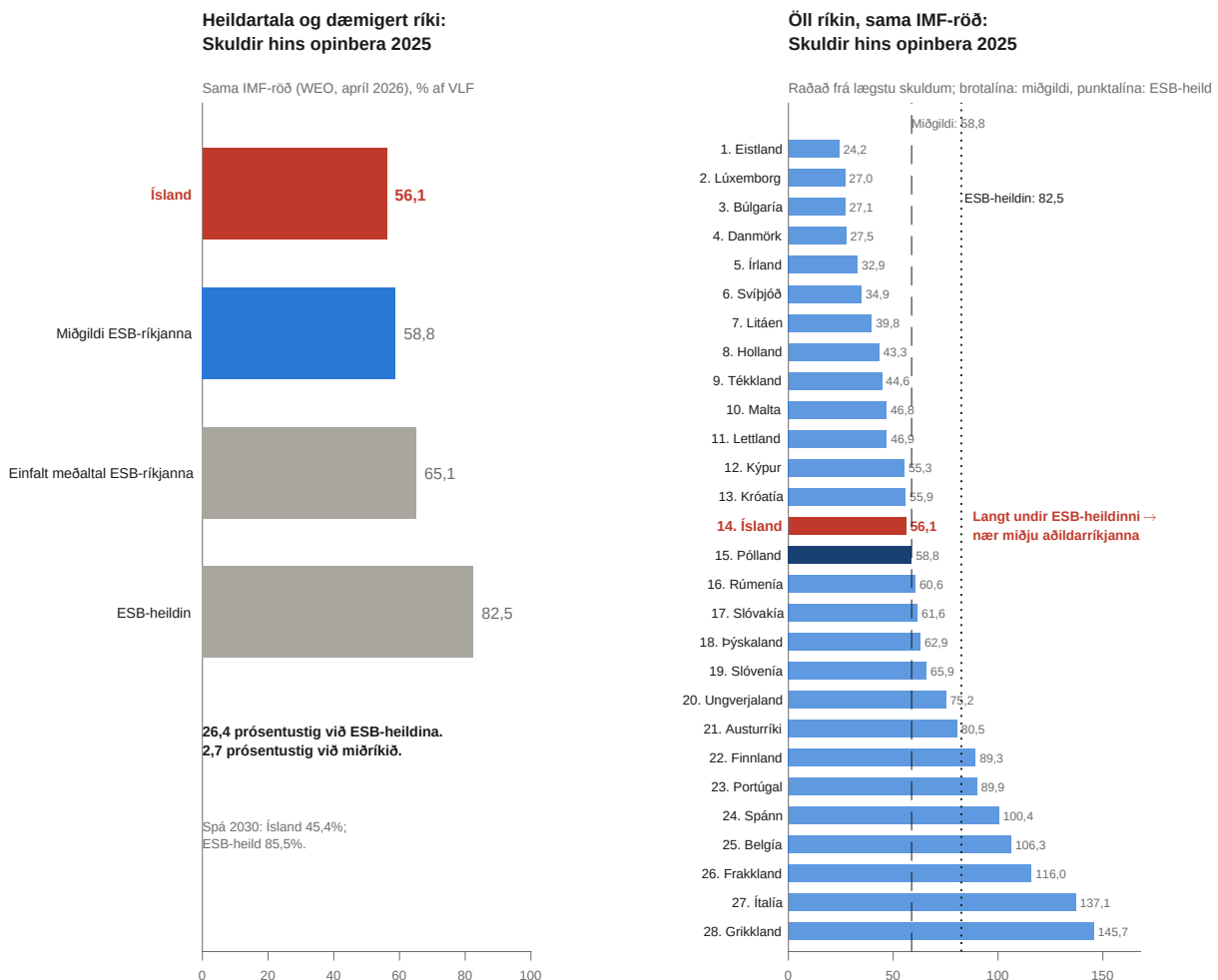
Heildartala og dæmigert ríki. Skuldastaða Íslands er raunverulegur styrkleiki. Samkvæmt sömu gagnaröð Alþjóðagjaldeyrissjóðsins voru heildarskuldir hins opinbera 56,1% af landsframleiðslu árið 2025 á Íslandi, samanborið við 82,5% fyrir ESB í heild.¹ Sjóðurinn spáir því jafnframt

¹Samsett fjármálagögn WEO eru reiknuð með því að leggja saman landsstærðir eftir umreikning í Bandaríkjadali á markaðsgengi og deila samanlögðum skuldum með samanlagðri landsframleiðslu. Talan er því stærðarvegin heildartala fyrir sambandið, ekki einfalt meðaltal eða miðgildi aðildarríkjanna.

að hlutfallið lækki í 45,4% á Íslandi árið 2030.²

En ESB-heildin lýsir ekki dæmigerðu aðildarríki. Einfalt meðaltal ríkjanna 27 var 65,1% og miðgildið 58,8%, aðeins 2,7 prósentustigum yfir Íslandi. Þrettán aðildarríki skulduðu minna en Ísland og fjórtán meira. Ísland var því í 14. sæti af 28 þegar raðað er frá lægstu skuldum.

Munurinn gagnvart ESB-heildinni sýnir hagstæða stöðu Íslands. Hann sýnir ekki að Ísland sé í annarri efnahagslegri deild en aðildarríkin.

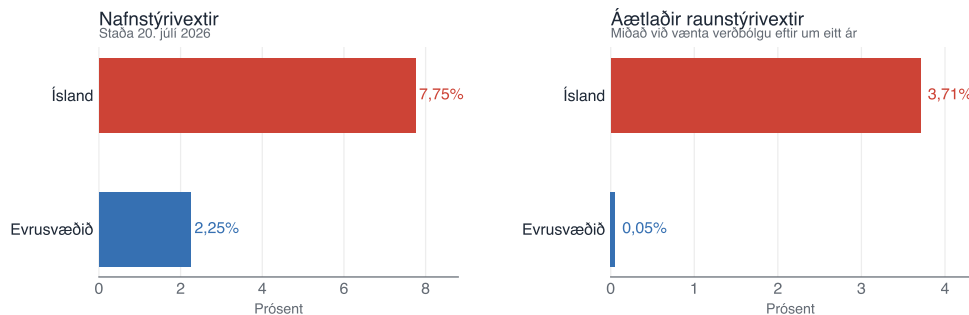
Mynd 3: Vinstri: skuldahlutfall Íslands árið 2025, miðgildi og einfalt meðaltal ESB-ríkjanna 27 og stærðarvegin heildartala ESB, allt úr sömu gagnaröð Alþjóðagjaldeyrissjóðsins (WEO, apríl 2026). Hægri: öll ESB-ríkin og Ísland úr sömu gagnaröð árið 2025, raðað frá lægstu skuldum; Ísland er auðkennt með rauðu í 14. sæti af 28 og miðgildisríkið, Pólland, með bláu; brotalína sýnir miðgildið (58,8) og punktalína ESB-heildina (82,5). Heimild: Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn (WEO, apríl 2026).

²Engin af þeim þremur WEO-gagnaútgáfum sem voru kannaðar, apríl 2025, október 2025 og apríl 2026, skilar öllum fjórum tölunum á síðum Áfram Íslands. Öll 2025-landagildin og 56% og 45% fyrir Ísland samsvara WEO apríl 2026, en 84% og 88% fyrir ESB-heildina samsvara WEO apríl 2025. Hér er WEO apríl 2026 notuð samræmt fyrir allar stærðir.

4. Vextir: munurinn hverfur ekki þegar verðbólga er tekin frá (Heiti stærðar)

Stýrivextir: nafnvextir segja aðeins hluta sögunnar

Ísland og evrusvæðið

Raunvextir eru reiknaðir með Fisher-sambandi. Stýrivextir lýsa aðhaldi peningastefnunnar, ekki þeim vöxtum sem heimili greiða.
Heimildir: Seðlabanki Íslands og Seðlabanki Evrópu.

Mynd 4: Vinstri hlutinn sýnir 7,75% meginvexti Seðlabanka Íslands og 2,25% innlámsvexti Seðlabanka Evrópu 20. júlí 2026. Hægri hlutinn sýnir áætlaða raunstýrivexti þegar 3,9% vænt verðbólga eftir eitt ár á Íslandi og 2,2% vænt ársverðbólga á evrusvæðinu á öðrum ársfjórðungi 2027 eru teknar frá með Fisher-sambandi. Gildið fyrir evrusvæðið er sá spátími í könnun Seðlabanka Evrópu sem næst liggur einu ári fram í tímann. Stýrivextir lýsa aðhaldi peningastefnunnar en eru ekki þeir vextir sem heimili greiða. Heimildir: Seðlabanki Íslands og Seðlabanki Evrópu.

Fullyrðing Áfram Íslands. Háir vextir á Íslandi eru fyrst og fremst afleiðing verðbólgu; hátt vaxtastig og vaxtakostnaður eru „heimatilbúin vandamál“.

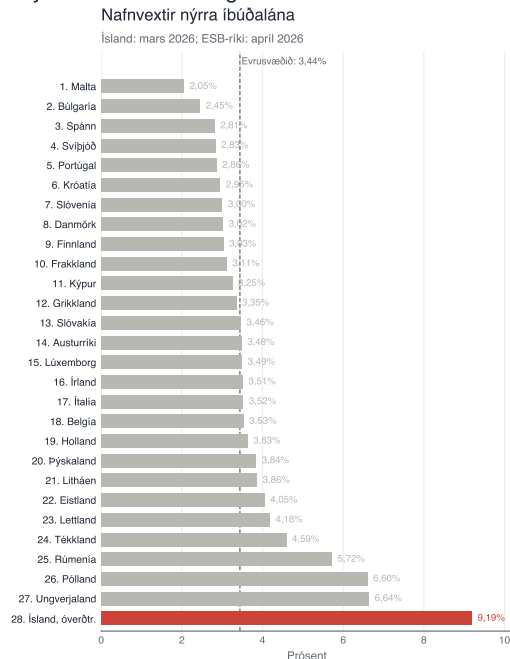
Stýrivextir: nafnvextir segja aðeins hluta sögunnar. Á mynd 4 er sú skýring prófuð: þar sjást bæði nafnstýrivextir og stýrivextir umfram vænta verðbólgu. Nafnvaxtamunurinn er 5,50 prósentustig. Þegar vænt verðbólga eftir um eitt ár er tekin frá með Fisher-sambandi eru áætlaðir raunstýrivextir 3,71% á Íslandi og 0,05% á evrusvæðinu. Munurinn minnkar í 3,66 prósentustig en hverfur ekki.

Stýrivextir lýsa hins vegar aðhaldi peningastefnunnar, ekki þeim vöxtum sem heimili greiða. Þeir eru því fyrsta skrefið í samanburðinum. Næsta skref er að bera saman vexti nýrra íbúðalána.

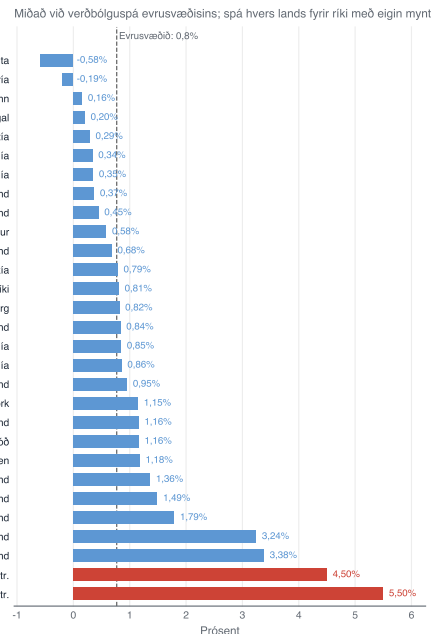
Íbúðalán: nafnvextir eða raunvextir? Nafnvextir fela í sér bætur fyrir vænta verðbólgu. Til að sjá hvað lán kostar í raun þarf því að leiðrétta fyrir væntri verðbólgu. Útreikningurinn nefnist Fisher-samband; einföld og oftast ágæt nálgun er að draga væntu verðbólguna beint frá vöxtunum. Útkoman kallast *raunvextir*. Væri munurinn á vöxtum á Íslandi og á evrusvæðinu fyrst og fremst afleiðing verðbólgu ætti hann að hverfa að mestu við þennan frádrátt. Það gerist ekki (mynd 5). Á nafnvöxtum nýrra íbúðalána er Ísland með hæstu vextina í samanburðinum (næsta súlan á vinstri hluta myndarinnar). Á raunvöxtum (hægri) er verðbólguþá evrusvæðisins notuð fyrir evruríkin, enda eru lánin í evrum og endurgreidd í sömu mynt, en spá hvers lands fyrir ríki með eigin mynt. Evruríkin liggja þá á bilinu frá um $-0,6\%$ upp í um $1,5\%$, en Ísland langt fyrir ofan: raunvextir eru $4,5\%$ á verðtryggðum íslenskum lánunum og $5,5\%$ á óverðtryggðum. Brotalínan sýnir $0,8\%$ viðmið evrusvæðisins í heild. Ríkin sem næst koma Íslandi á myndinni, Ungverjaland, Pólland og Tékkland, standa öll utan evrunnar með eigin mynt. Verðtryggðu vextirnir eru vextir umfram verðbólgu samkvæmt samningi, og þeir eru samt hærri en *nafnvextir* allra evruríkjanna. Nafnvaxtamunurinn við evrusvæðið í heild er $5,75$ prósentustig og munur væntrar verðbólgu $0,85$ prósentustig. Fisher-sambandið gefur þá $4,73$ prósentustiga raunvaxtamun. Hvernig raunvextirnir eru reiknaðir, á hvaða gögnum þeir hvíla og

hvernig niðurstaðan þolir aðrar forsendur er rakið í kafla 6; útreikningarnir fylgja vaxtagreininni sem samanburðurinn byggist á (Eggertsson 2026a).

Ný íbúðalán: Ísland og ríki ESB

Áætlaðir raunvextir nýrra íbúðalána

Raunvextir óverðtryggðra lána miðast við 2,65% verðbólguþá evrusvæðisins fyrir evruríkin og spá hvers lands fyrir ríki með eigin mynt; verðtryggt íslenskt lán er beint raunvaxtaviðmið. Brotalínan sýnir 0,8% viðmið evrusvæðisins. Raunvextir miðað við spá hvers lands og við 2% verðbólguþá evrusvæðisins; Eggertsson (2026), töflur 2 og 3. Myndin sýnir núverandi kjör, ekki spá um kjör eftir aðild.

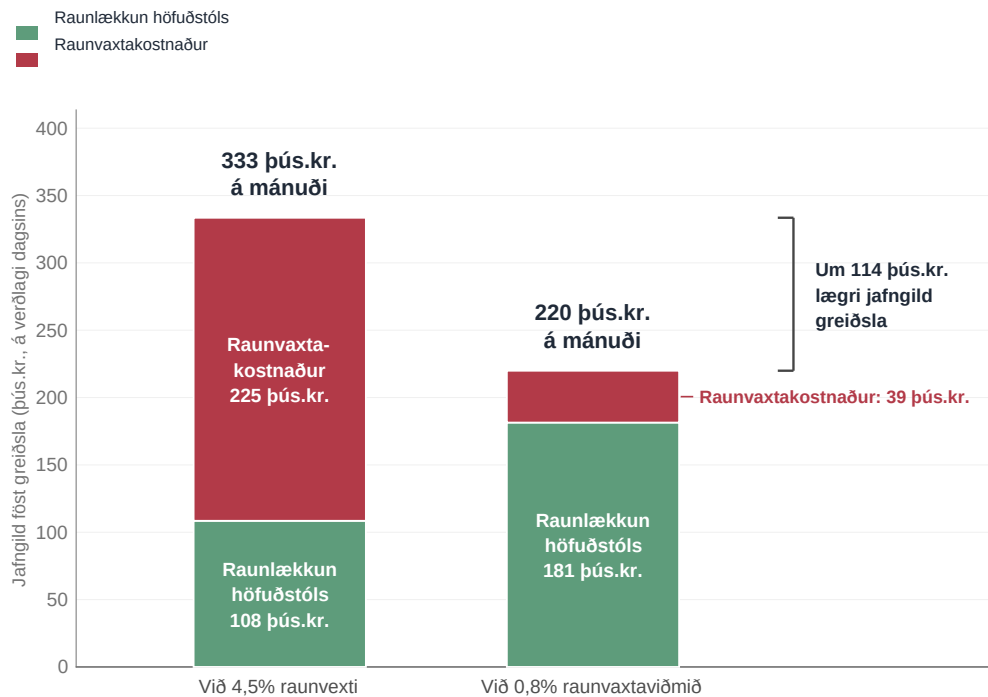
Mynd 5: Vinstri hlutinn sýnir nafnvexti nýrra íbúðalána í ríkjum ESB í apríl 2026 og 9,19% vexti óverðtryggðra breytilegra íbúðalána á Íslandi í mars 2026. Hægri hlutinn sýnir áætlaða raunvexti sömu óverðtryggðu lána, reiknaða með Fisher-sambandi, og bætir við verðtryggða íslenska láninu. Fyrir evruríkin er notuð 2,65% verðbólguþá evrusvæðisins úr vörspá framkvæmdastjórnar ESB 2026, meðaltal árána 2026 og 2027, enda eru lánin í evrum og endurgreidd í sömu mynt; fyrir ríki með eigin mynt er notuð spá hvers lands. Vextir verðtryggða íslenska lánsins, 4,5%, eru samningsbundnir raunvextir og þurfa því ekki slíka leiðréttingu. Brotalínan sýnir 0,8% viðmið evrusvæðisins í heild, námundað að einum aukastaf. Raunvextir miðað við verðbólguþá hvers lands og við 2% verðbólguþá evrusvæðisins eru í töflum 2 og 3 í vaxtagreininni; valið breytir gildum einstakra ríkja en ekki heildarmyndinni. Myndin lýsir núverandi vaxtakjörum en er ekki spá um kjör eftir hugsanlega aðild að ESB eða upptöku evru. Heimild og aðferð: Eggertsson (2026a).

Hvað munurinn þýðir fyrir heimili. Fyrir heimili sem tekur 60 m.kr. jafngreiðslulán til 25 ára er greiðslan, á föstu verðlagi, um 333 þús.kr. á mánuði við 4,5% íslensku verðtryggðu vextina en um 220 þús.kr. við 0,8% raunvaxtaviðmið evrusvæðisins. Munurinn er um 114 þús.kr. á mánuði, eða um 1,4 m.kr. á ári (Eggertsson 2026a). Mynd 6 notar lægri íslensku raunvaxtatöluna, 4,5%. Talan 114 þús.kr. er ekki ein nákvæm tala heldur liggur hún um miðbik bilsins. Í ítarlegri næmnigreiningu vaxtagreinarinnar er samsvarandi mánaðarmunur 96–149 þús.kr. Meginniðurstaðan hvílir ekki á verðbólguþá fyrir Ísland: 4,5% íslensku vextirnir eru samningsbundnir raunvextir verðtryggðs láns. Viðmiðunarlánið, 60 m.kr., jafngildir um 85% af kaupverði dæmigerðrar fyrstu íbúðar árið 2025; það er dæmi um lán til fyrstu kaupa en ekki fullyrðing um miðgildi allra nýrra lána. Myndin mælir raunvaxtamuninn eins og hann

er nú. Hvort og hve hratt sá munur myndi minnka við upptöku evru er önnur spurning, um orsakasamhengi og spá; söguleg samleitni vaxta ríkja sem tóku upp evru er metin sérstaklega í Eggertsson (2026a).

Hvað núverandi raunvaxtamunur þýðir fyrir heimili

Jafngild föst mánaðargreiðsla 60 m.kr. jafngreiðsluláns til 25 ára, á verðlagi dagsins

Reikningsdæmi við óbreytta skuld, lánstíma og greiðsluform. 0,8% er námunduð framsetning á 0,77% viðmiði. Myndin er ekki spá um framtíðarkjör. Heimild og aðferð: Eggertsson (2026).

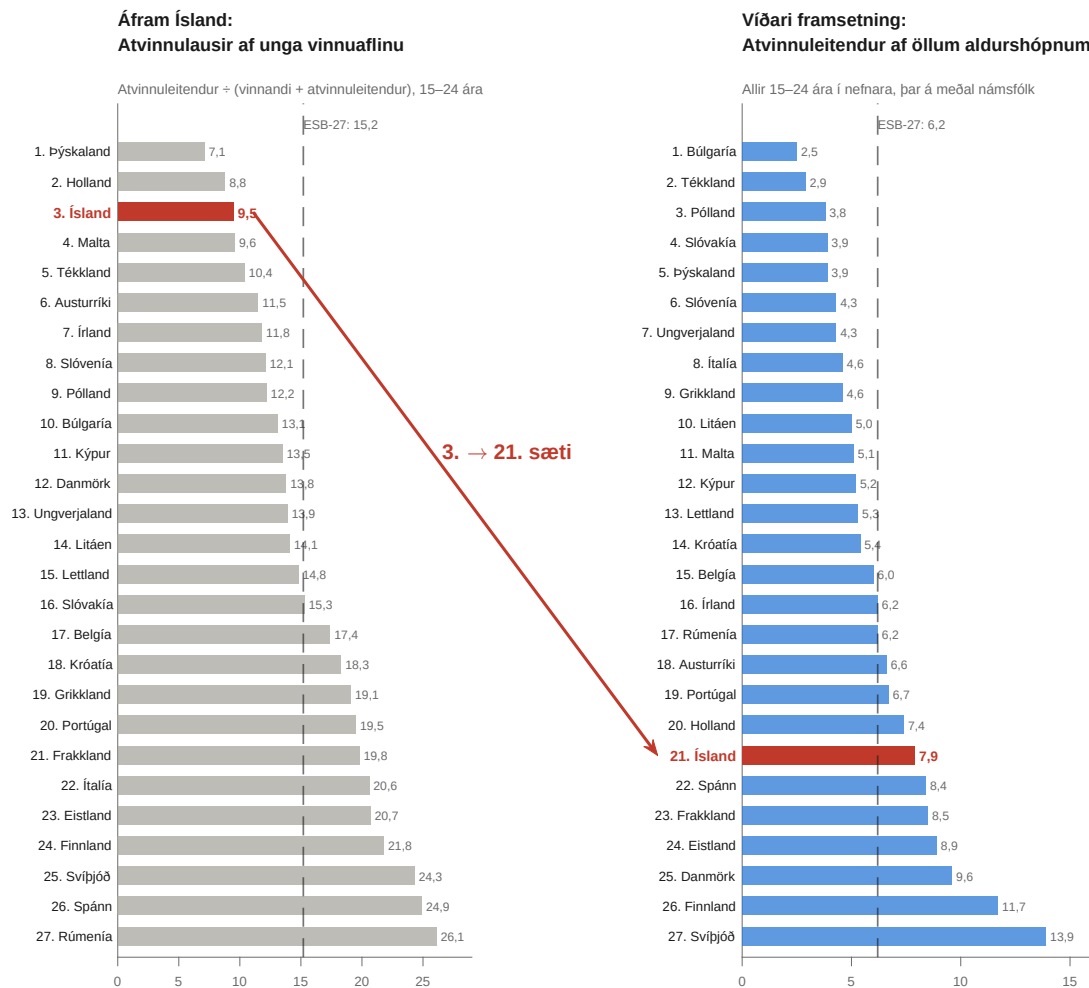
Mynd 6: Mánaðarleg greiðslubyrði 60 m.kr. jafngreiðsluláns til 25 ára, á verðlagi dagsins. Við 4,5% raunvexti er greiðslan 333,5 þús.kr.; við 0,8% raunvaxtaviðmið evrusvæðisins er hún 219,9 þús.kr. Munurinn er 113,6 þús.kr., eða um 114 þús.kr. á mánuði. Vaxtaviðmiðið er birt með einum aukastaf en greiðslan reiknuð með nákvæmara undirliggjandi gildi; sjá kafla 6. Skipting súlnanna sýnir raunvaxtakostnað og raunlækkun höfuðstóls fyrsta mánaðar. Reikningurinn heldur skuld, lánstíma og greiðsluformi föstum og er ekki spá um framtíðarkjör. Heimild og aðferð: Eggertsson (2026a).

5. Ungt fólk: „fjórði hver Finni“ er rangt vegna nefnarans (Nefnari)

Fullyrðing Áfram Íslands. Atvinnuleysi 15–24 ára er 9% á Íslandi á móti 15% í ESB og það þriðja lægsta í samanburðinum.

Allur aldurshópurinn. Hefðbundna talan er 9,5% á Íslandi og 15,2% í ESB. Þar er atvinnulausum aðeins deilt með þeim ungu sem annaðhvort vinna eða leita að vinnu. Í flestum ríkjum ESB er stór hluti ungs fólks utan þess hóps og einbeittir sér að námi. Á Íslandi vinna námsmenn miklu oftast með námi. Hópurinn sem deilt er með, nefnarinn, nær því til 82,7% aldurshópsins á Íslandi en aðeins 40,7% í ESB. Tölurnar tvær eru því reiknaðar út frá gjörólikum hópum. Sé atvinnuleitendum deilt með öllum 15–24 ára er hlutfallið 7,9% á Íslandi og 6,2% í ESB. Ísland er þá með sjöunda hæsta hlutfallið meðal þeirra 27 ríkja sem gögn ná til (21. sæti af 27 þegar raðað er frá lægsta hlutfalli, eins og á myndinni). Í umræðunni hefur finnska talan einmitt verið túlkuð sem „næstum fjórði hver ungur Finni atvinnulaus“ (Bítið, Bylgjan, 7. júlí 2026); af öllum

ungum Finnum voru 11,7% í atvinnuleit, eða nær einn af hverjum níu. Hæsta hlutfallið á þann mælikvarða meðal þeirra ríkja sem gögn ná til er í Svíþjóð, sem stendur utan evrunnar.³

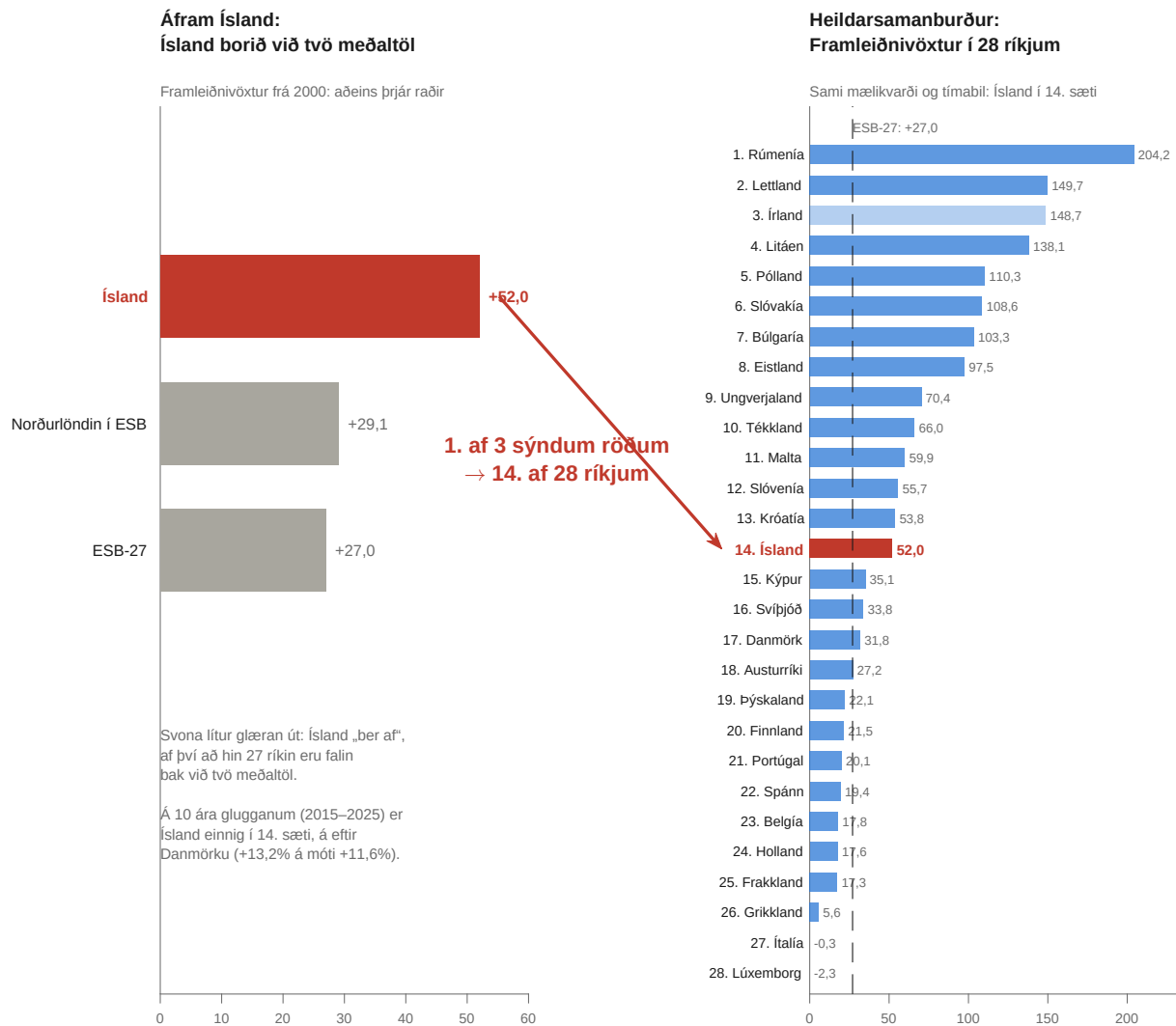
Mynd 7: Greining Áfram Íslands (vinstri) deilir atvinnulausum ungmönnum með þeim sem vinna eða leita að vinnu. Víðari mælikvarðinn (hægri) deilir atvinnuleitendum með öllum 15–24 ára og tekur því námsfólk og aðra utan vinnuafis með í myndina. Röðin snýst við vegna þess að mun fleiri ungir Íslendingar vinna með námi. Gögn vantar fyrir Lúxemborg. Heimild: Eurostat.

6. Framleiðni: tvö meðaltöl fela 14. sætið (Samanburðarhópur)

Fullyrðing Áfram Íslands. Framleiðni hefur vaxið mun hraðar á Íslandi en í ESB og á Norðurlöndum.

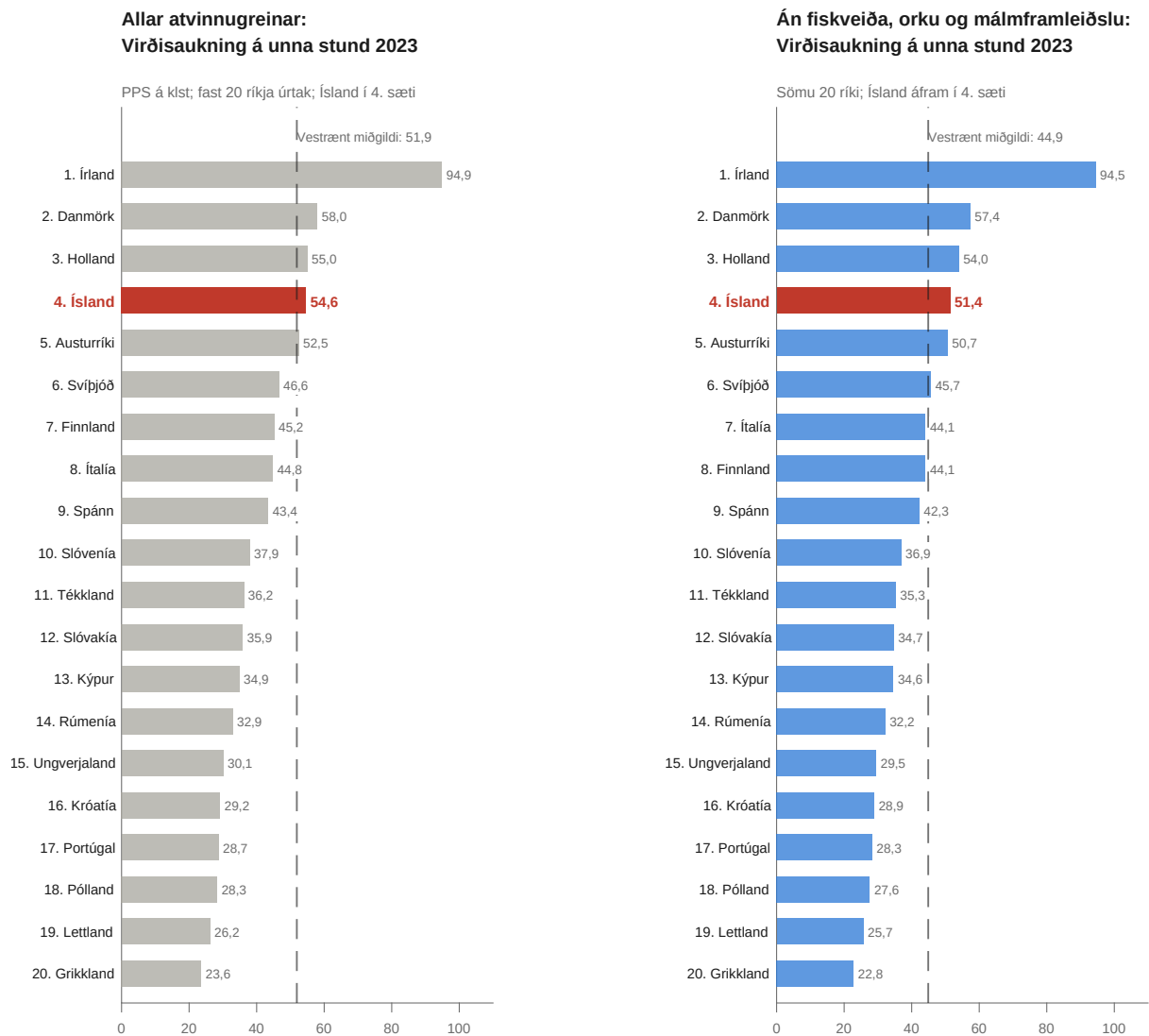
Öll ríkin. Framleiðni á unna stund óx hraðar á Íslandi en að meðaltali í þessum tveimur hópum. Þegar öll ríkin eru sýnd er Ísland hins vegar í 14. sæti af 28, bæði frá árinu 2000 og á síðustu tíu árum. Mælt á hvern starfandi, án áhrifa styttri vinnutíma, var framleiðnivöxtur Íslands síðustu tíu ár undir meðaltali ESB, í 19. sæti af 28. Staðan nú er sterkari en vöxturinn: landsframleiðsla á unna stund á jafnvirðisgengi er 123,4 þegar meðaltal ESB er 100, sem er 7. sæti af 28, nánast jafnfætis Þýskalandi (123,6) en undir Hollandi (125,3), Belgíu (133,7) og Danmörku (138,0). Rétt niðurstaða er því að framleiðni sé há en vöxtur hennar sé í miðjum hópi.

³ Á öðrum mælikvarða, hlutfalli þeirra sem hvorki eru í vinnu né námi, stendur Ísland vel; það breytir hvorki merkingu atvinnuleysistölunnar né rangri túlkun finnsla hlutfallsins.

Mynd 8: Greining Áfram Íslands (vinstri) sýnir aðeins Ísland og tvö meðaltöl í samanburði á framleiðnivexti frá árinu 2000. Heildarsamanburðurinn (hægri) sýnir sama mælikvarða fyrir öll 27 ESB-ríkin og Ísland; þar er Ísland í 14. sæti. Ríkin efst í vaxtarröðinni eru að stórum hluta samleitniríki Mið- og Austur-Evrópu sem vaxa frá lægra upphafsstigi; meðal þróaðra vestrænna hagkerfa er Ísland á sama bili. Heimild: Eurostat.

Er framleiðnistigið borið uppi af auðlindagreinunum? Hátt framleiðnistig Íslands stafar ekki að mestu af fiskveiðum, orkuvinnslu og málmmframleiðslu. Þegar þessar þrjár greinar eru fjarlægðar bæði úr teljara og nefnara fyrir öll samanburðarríki með tiltæk gögn er Ísland í 4. sæti af 20 bæði með og án greinanna (mynd 9), og framleiðni í öðrum greinum hagkerfisins er um 15% yfir miðgildi vestrænu samanburðarríkjanna. Greinarnar þrjár lyfta framleiðnistigi Íslands þó hlutfallslega meira en hjá dæmigerðu samanburðarríki, um 6,2% á móti 1,9% miðgildi, einkum vegna þess að íslenskar fiskveiðar og málmmframleiðsla eru sjálfar með mun meiri framleiðni en sömu greinar annars staðar. Aðferð, gögn og næmnipróf eru rakin í kafla 8.

Mynd 9: Framleiðnistigið í öllum samanburðarríkjum með tiltæk gögn: verg virðisaukning á unna stund á jafnvirðisgengi árið 2023, nýjasta árið með fullri sundurliðun eftir atvinnugreinum. Vinstri hlutinn sýnir allar atvinnugreinar; Ísland er í 4. sæti af 20. Hægri hlutinn sýnir sama mælikvarða án fiskveiða (A03), orkugeirans (D) og málmframleiðslu (C24), sem eru fjarlægðar bæði úr teljara og nefnara fyrir öll ríkin; Ísland er áfram í 4. sæti. Átta ESB-ríki birta ekki vinnustundir eftir þessum greinum og eru því ekki í samanburðinum, þar á meðal Þýskaland, Frakkland, Belgía og Lúxemborg, sem eru öll ofarlega á opinbera mælikvarðanum; það skýrir hvers vegna Ísland er hér í 4. sæti en 7. sæti af 28 í textanum að ofan. Brotalínan sýnir miðgildi vestrænu ríkjanna í úrtakinu, án Íslands. Opinberi mælikvarðinn (123,4; ESB = 100; árið 2024) byggist á landsframleiðslu; hér er notuð virðisaukning eftir atvinnugreinum árið 2023 svo að unnt sé að draga greinarnar frá. Heimild: Eurostat; aðferð, gögn og næmnipróf í kafla 8.

7. Samkeppnishæfni: þrír af fjórum meginþáttum sýndir (Samanburðarhópur)

Fullyrðing Áfram Íslands. Samkeppnishæfni er almennt meiri á Íslandi en í ríkjum ESB og hefur aukist hér á meðan hún hefur almennt dalað þar.

Allir fjórir meginþættirnir. IMD skiptir matinu í fjóra meginþætti: efnahagslega frammi-stöðu, skilvirkni hins opinbera, skilvirkni atvinnulífs og innviði. Greining Áfram Íslands sýnir

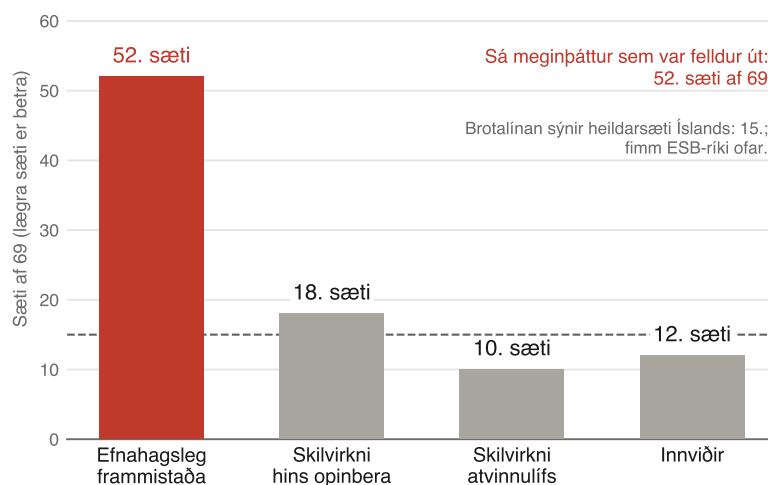
heildarsæti Íslands, 15. sæti, á fyrri síðu. Á næstu síðu sýnir hún hins vegar aðeins þrjá meginþættina þar sem Ísland stendur best og tekur efnahagslega frammistöðu út. Frá því er greint í neðanmálsgrein og rökstutt með því að slök staða Íslands þar skýrist nær alfarið af mælikvörðum sem bjagist af stærð ríkja.

Stærðarfyrirvarinn hefur nokkurt gildi. Heildarstærð hagkerfa hefur áhrif á hluta alþjóðlegrar fjárfestingar og viðskipta. Fyrirvarinn skýrir þó ekki allan þáttinn. Ísland er í 59. sæti í verðlagsundirþættinum, sem byggist á verðbólgu og kostnaðarstigi en ekki stærð hagkerfisins. Í birtum niðurstöðum er Ísland jafnframt í 57. sæti í raunhagvexti og 55. sæti í viðskiptajöfnuði. Með því að sleppa öllum meginþættinum eru því ekki aðeins stærðarnæmir mælikvarðar teknir út heldur einnig niðurstöður sem eru veikar í raun.

Í IMD 2025 er Ísland í 52. sæti í efnahagslegri frammistöðu, 18. sæti í skilvirkni hins opinbera, 10. sæti í skilvirkni atvinnulífs og 12. sæti í innviðum (mynd 10). Heildarsæti Íslands er 15. Það er sterk niðurstaða, en fimm ESB-ríki eru ofar: Danmörk, Írland, Svíþjóð, Holland og Finnland. Mat IMD setur því Ísland í sama fremsta hóp og nokkur þróuð ESB-ríki, ekki í sérflokk ofan við þau.

Fjórir meginþættir samkeppnishæfni IMD 2025

Sæti Íslands af 69 ríkjum; lægra sæti er betra

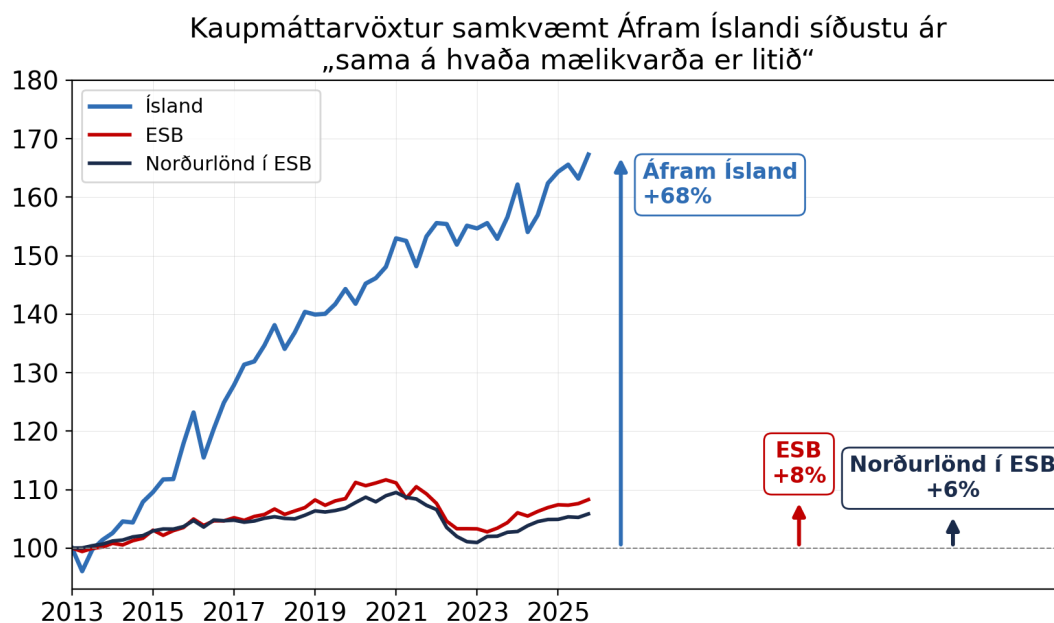
Heimild: IMD World Competitiveness Booklet 2025, bls. 52 (heildarsæti), 60-63 (þættir).

Mynd 10: IMD metur samkeppnishæfni með fjórum meginþáttum. Greining Áfram Íslands sýnir þrjá þeirra en tekur efnahagslega frammistöðu út, þar sem Ísland er í 52. sæti. Fyrirvarinn um stærð ríkja á við um hluta mælikvarðanna en ekki til dæmis verðlagsundirþáttinn, þar sem Ísland er í 59. sæti. Heildarsæti Íslands er 15., á eftir fimm ríkjum Evrópusambandsins. Heimild: IMD World Competitiveness Booklet 2025.

8. Kaupmáttur launa: 68% aukningin verður 3% (Samanburðartími, Heiti stærðar, Nefnari, Breytuval)

Fullyrðing Áfram Íslands. Kaupmáttur launa á Íslandi jókst um 68% frá 2013 til 2025 en um 8% í ESB, og niðurstaðan er sögð sú sama „sama á hvaða mælikvarða er litið“.

Þrjár forsendur búa til niðurstöðuna. Talan sjálf fæst nánast upp á prósentustig þegar hún er reiknuð aftur úr frumgögnum Eurostat (mynd 11); Norðurlöndin innan ESB, Danmörk, Svíþjóð og Finnland, hækka um 6% á sama mælikvarða. Þetta er eina tilvikið af ellefu þar sem flestir þættir samanburðarins koma saman í einni tölu. Í fyrsta lagi hefst samanburðurinn árið 2013, nálægt botni kaupmáttar á Íslandi eftir fjármálahrunið, sem lagðist þyngra á landið en flest ríki ESB (**samanburðartími**). Í öðru lagi er verðbólga mæld með samræmdu vísitölunni (SVN/HICP), sem undanskilur húsnæðiskostnað þeirra sem búa í eigin húsnæði; sá liður nemur um 15–16% af einkaneyslu og raunverð húsnæðis hækkaði um 131% á Íslandi á tímabilinu, á móti 18% á Norðurlöndunum innan ESB og 25% í ESB. Stærð sem sleppir svo stórum útgjaldalið er kynnt sem kaupmáttur (**heiti stærðar**). Í þriðja lagi eru launin mæld á vinnustund en ekki sem árslaun á hvern launþega; mældum vinnustundum á launþega hefur fækkað tvöfalt til sjöfalt hraðar á Íslandi en á Norðurlöndunum innan ESB frá 2018, og fækkun mældra stunda hækkar tímakaupið án þess að launaumslagið breytist (**nefnari**).

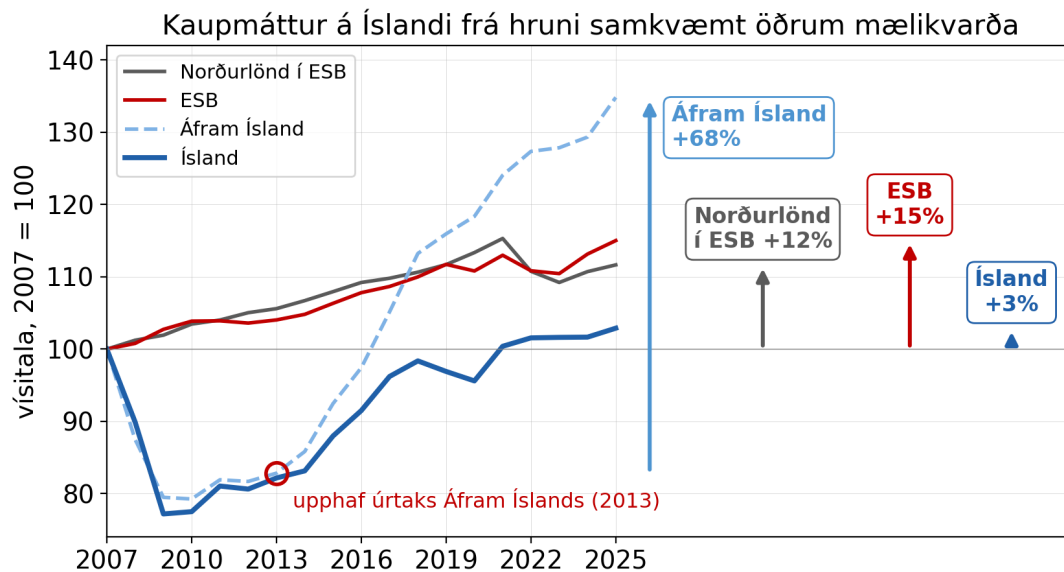

Heimild: Eurostat (lci_lci_r2_q, prc_hicp_midx). Norðurlönd innan ESB: DK, SE, FI, vegin með fjölda launþega.

Mynd 11: Kaupmáttur launa samkvæmt mælikvarða Áfram Íslands 2013–2025 (vísitala, 1. ársfj. 2013 = 100): launavísitala (LCI, launaliður D11) deilt með samræmdri vísitölu neysluverðs. Birt tala greiningarinnar, +68%, fæst aftur úr frumgögnum Eurostat (+67% með ársfjórðungsmeðaltali verðlags). Norðurlönd í ESB: Danmörk, Svíþjóð og Finnland, vegin með fjölda launþega. Heimild: Eurostat; gögn og forrit í Eggertsson (2026b; 2026c).

Sambærilegi samanburðurinn. Á mynd 12 er forsendunum þremur breytt: samanburðurinn hefst árið 2007, síðasta heila árinu fyrir hrun; verðlag er mælt með verðvísitölu einkaneyslu þjóðhagsreikninga, sem telur reiknaða húsnæðisþjónustu eigenda með, líkt og íslenska vísitala neysluverðs og bandaríska PCE-vísitalan; og miðað er við árslaun á hvern launþega. Niðurstaðan snýst við: kaupmáttur jókst um 15% í ESB og 12% á Norðurlöndunum innan ESB en um 3% á

Íslandi. Leiðréttingarnar eru af tvennum toga. Tvær varða *breytuval*: verðvísitalan ein og sér, að öðru óbreyttu, færir +68% í +41% (tafla 4), og mælieining launanna, árslaun á launþega í stað tímakaups, lækkar töluna enn frekar. Sú þriðja varðar samanburðartímann: upphafsárið. Val upphafsársins 2013 og val verðvísitölu án húsnæðis skýra hvort um sig rúman þriðjung munarins. Frá aldamótum, fyrsta árinu sem sambærileg gögn ná til, er Ísland með 24% á móti 19% í ESB og 27% á Norðurlöndunum innan ESB, en mælikvarði greiningarinnar framlengdur til aldamóta sýnir +98%. Niðurstaða sem snýst við þegar upphafsári, verðvísitölu og mælieiningu er breytt er ekki „sama á hvaða mælikvarða er litið“; hún er afleiðing tiltekinna forsendna. Skilgreiningar, gögn og næmnipróf eru rakin í kafla 10 (Eggertsson 2026b; 2026c).

*+68% er birt tala Áfram Íslands (LCI/HICP, 2013–2025); árleg nálgun þjóðhagsreikninga á sama tímabili: +63%.
 Öll lönd: laun á launþega m.v. einkaneysluverðvísitölu þjóðhagsreikninga (með húsnæði); vísitala neysluverðs gæfi Íslandi +6%.
 Norðurlönd innan ESB: Danmörk, Svíþjóð og Finnland, vegin með fjölda launþega.

Mynd 12: Kaupmáttur árslauna á hvern launþega 2007–2025 (vísitala, 2007 = 100), raunvirtur með verðvísitölu einkaneyslu þjóðhagsreikninga sem telur reiknaða húsnæðisþjónustu eigenda með; mælikvarði Áfram Íslands er sýndur til samanburðar (brotin lína) og rauði hringurinn merkir árið 2013, upphaf úrtaks greiningarinnar. Ísland +3%, ESB +15%, Norðurlönd í ESB +12%. Norðurlönd í ESB: Danmörk, Svíþjóð og Finnland, vegin með fjölda launþega. Heimild: Eurostat; gögn og forrit í Eggertsson (2026b; 2026c).

9. Launastigið: næsthæst í evrum, 12. sæti í kaupmætti (**Heiti stærðar, Nefnari, Breytuval**)

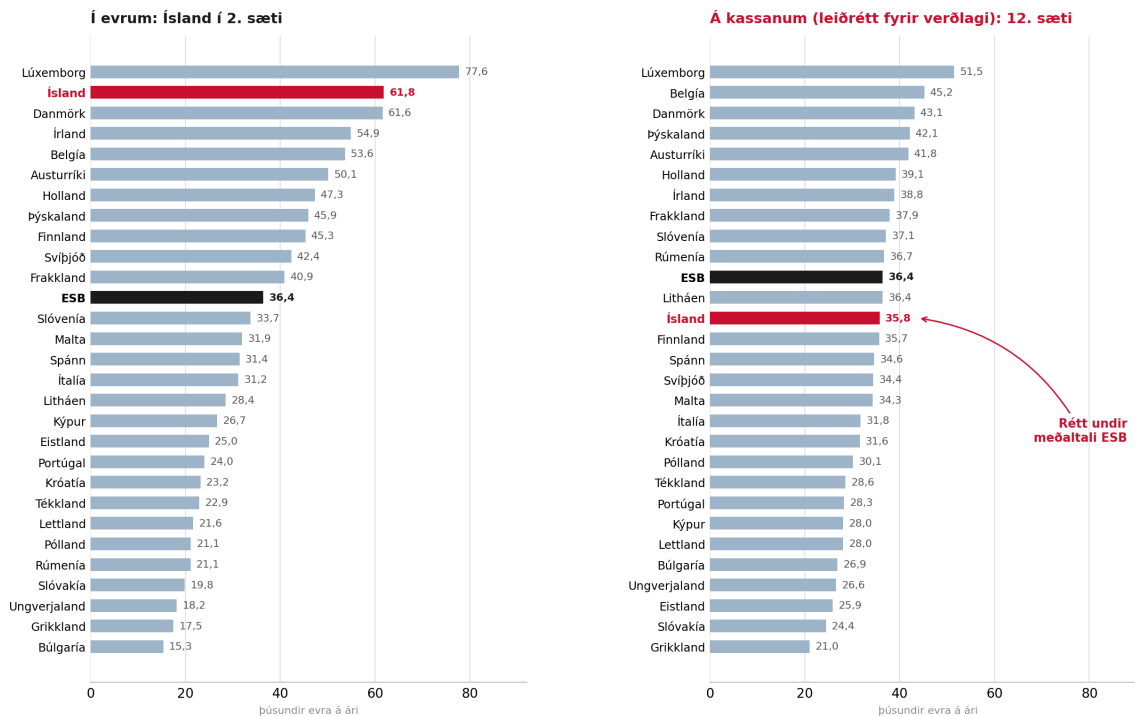
Fullyrðing Áfram Íslands. Laun á Íslandi eru næsthæst í Evrópu (síða 19), og háar tölur á mann (landsframleiðsla, neysla, tekjur) eru bornar fram sem staðfesting þess að kjörin séu í sérflokki.

Fyrir launin er keypt á íslensku verðlagi. Í evrum á markaðsgengi eru árslaun á hvern launþega næsthæst í samanburðarhópnum, 61.809 evrur árið 2024. En launin eru notuð á Íslandi, þar sem verðlag neyslu er það hæsta í samanburðarhópnum, 73% yfir meðaltali ESB (Eurostat). Á verðlagi neyslunnar eru sömu árslaun 98 þegar ESB er 100, í 12. sæti af 28, rétt undir meðaltalinu (mynd 13). Greiningin reiknar sjálf verðleiðréttu útgáfu tímakaupsins á síðu 19, og endurgerð hennar hér setur Ísland í 8. sæti; þá niðurstöðu, þá einu réttu í kaupmáttarsamanburði hennar, kynnir hún sem „ákveðið ósamræmi í hagtölum“. Í verðlagsgreininni (Eggertsson 2026d),

Þar sem kaupmáttur vinnustundar er mældur beint á launakostnaði fyrirtækja (D1) og verðlagi einkaneysluútgjalda, er Ísland í 9. sæti af 28 og rétt undir meðaltali ESB sé litið á sambandið sem eina heild; á launum einum (D11) er það rétt yfir. Næsthæstu laun samanburðarins í evrum kaupa því um það bil það sama og meðalvinnustundin í ESB.

Sömu laun — tvær gjörólíkar myndir

Árslaun á hvern launþega árið 2024. Vinstri: í evrum. Hægri: það sem launin kaupa, þegar tekið er tillit til þess að verðlag á Íslandi er 73% yfir meðaltali ESB.

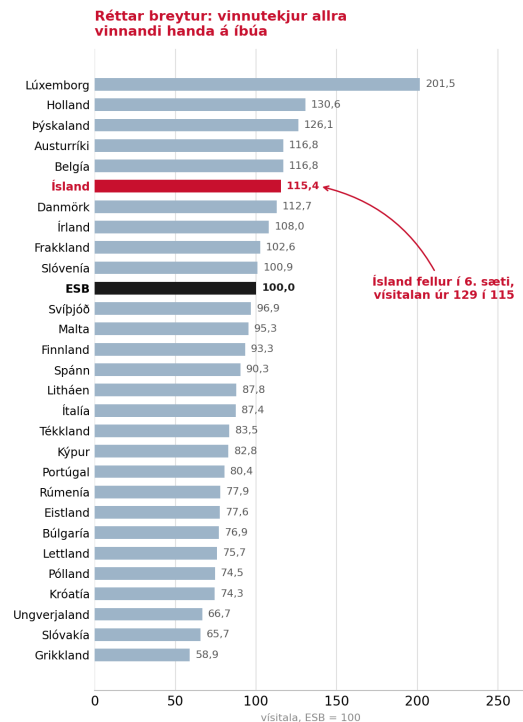
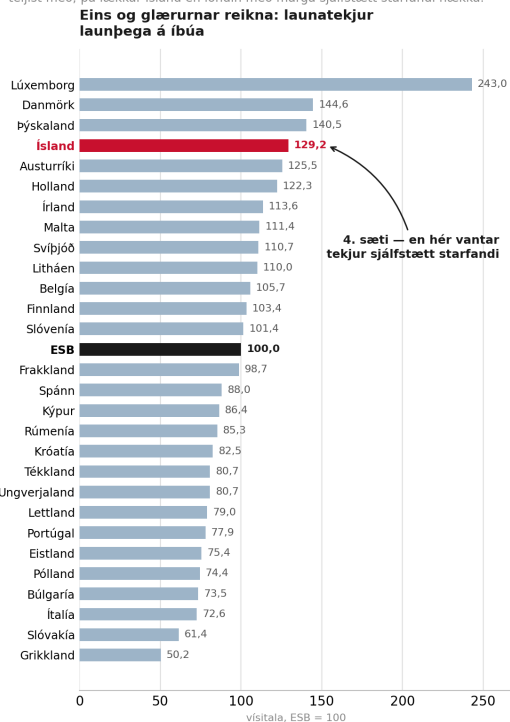
Heimild: Eurostat (nama_10_a10: laun D11; nama_10_a10_e: fjöldi launþega; prc_ppp_ind: verðlagsvísitala einstaklingsneyslu A01, útgáfa 10.7.2025); útreikningar höfundar. ESB-ríkin 27 og Ísland.

Mynd 13: Sömu árslaun á hvern launþega árið 2024, mæld tvisvar: í evrum á markaðsgengi (vinstri; Ísland í 2. sæti) og á verðlagi neyslunnar (hægri; Ísland í 12. sæti af 28, rétt undir meðaltali ESB). Heimild: Eurostat (nama_10_a10, nama_10_a10_e, prc_ppp_ind); sjá Viðauka A.

Hverjir teljast til vinnandi handa? Háu tölurnar á mann bera auk þess annan fyrirvara sem hvergi er getið í greiningunni. Launatekjur á íbúa, raunvirtar með verðlagi neyslunnar, mælast 129 á Íslandi (4. sæti), en sú tala telur aðeins laun launþega. Í ESB eru 14,3% vinnandi fólks sjálfstætt starfandi og tekjur þeirra bókaðar utan launasummunnar; á Íslandi er hlutfallið 4,6%. Samanburðurinn ber því saman launatekjur í landi þar sem nánast allir vinnandi eru launþegar við svæði þar sem tekjur sjöunda hvers vinnandi manns eru bókaðar annars staðar. Þegar allar vinnandi hendur eru taldar með fellur Ísland í vísitöluna 115 og 5.–6. sæti (mynd 14), áfram vel yfir meðaltali ESB, en forskotið stafar af því hve margir vinna, ekki af því að hvert starf borgi betur: kaupið á hvern launþega er í 12. sæti og á vinnustund í 8. sæti.

Þegar allar vinnandi hendur eru taldar með rennur Ísland niður listann

Vinnutekjur á íbúa 2024, leiðréttar fyrir verðlagi neyslu (ESB = 100). Vinstra megin telur aðeins launasumma launþega — en tekjur sjálfstætt starfandi (14,3% starfandi í ESB, 4,6% á Íslandi) bókast utan hennar. Hægra megin er launasumman sköluð upp svo tekjur allra vinnandi handa teljist með; þá lækkar Ísland en löndin með marga sjálfstætt starfandi hækka.

Heimild: Eurostat (nama_10_a10; laun D11 og launakostnaður D1; nama_10_a10_e; starfandi EMP_DC og launþegar SAL_DC; nama_10_pe; mannfjöldi; prc_ppp_ind; verðlagsvísitala einstaklingsneyslu A01); útreikningar höfundar. ESB-ríkin 27 og Ísland, árið 2024. Hægrir mynd: D1 x (starfandi/launþegar), þ.e. gert ráð fyrir að hver sjálfstætt starfandi hafi sömu vinnutekjur og meðallaunþegi.

Mynd 14: Vinnutekjur á hvern íbúa árið 2024, raunvirtar með verðlagi neyslunnar (ESB = 100). Vinstri: aðeins launasumma launþega talin, eins og í samanburði greiningarinnar á tekjum á mann (Ísland 129, 4. sæti). Hægri: allar vinnandi hendur taldar með stöðluðu aðferðinni um aðlagða launahlutdeild, reiknaðri á heildarlaunakostnaði D1 (Ísland 115, 6. sæti; 111–115 og 5.–6. sæti eftir útfærslum). Heimild: Eurostat (nama_10_a10, nama_10_a10_e, nama_10_nf_tr, nama_10_pe, prc_ppp_ind); sjá Viðauka A og kafla 14.

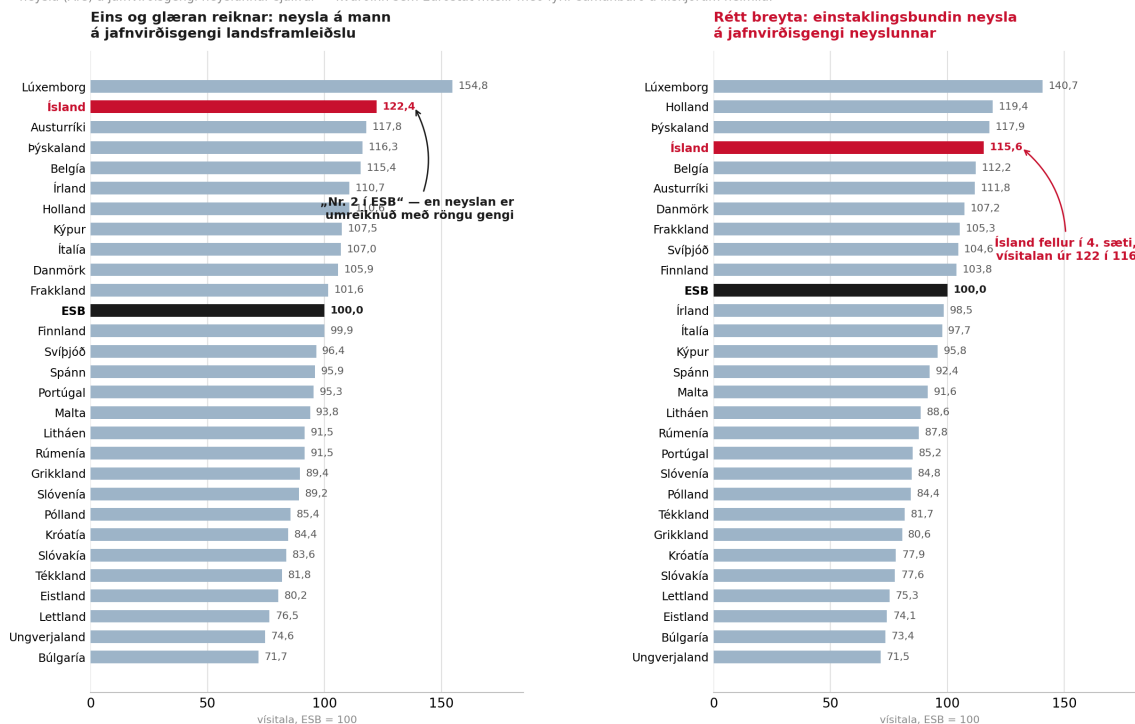
10. Neysla á mann: „Nr. 2 í ESB“ verður 4. sæti (Breytuval)

Fullyrðing Áfram Íslands. Einkaneysla á mann er sú næstmesta í ESB, „Nr. 2 í ESB“, aðeins Lúxemborg ofar (síða 6).

Neysla er borin saman á verðlagi neyslunnar. Til að bera neyslu saman milli landa þarf að umreikna hana með jafnvirðisgengi, hlutfallinu sem jafnar verðlag milli þeirra. Á síðunni er einkaneysla heimila umreiknuð með jafnvirðisgengi *landsframleiðslunnar*, þar sem útflutningsverðlag (fiskur, ál og ferðaþjónusta) vegur þungt. Hátt útflutningsverð segir ekkert um hvað innkaupakarfa heimilis kostar. Kjörmeðlíkvarði Eurostat á efnisleg lífsskjör heimila er raunveruleg einstaklingsbundin neysla (AIC) á jafnvirðisgengi neyslunnar sjálfrar (Eurostat 2026; Eurostat og OECD 2024); valið á síðunni gengur því gegn leiðbeiningum þeirrar heimildar sem síðan sjálf byggist á. Á rétta kvarðanum er Ísland með 115,6 þegar ESB er 100 og fellur í 4. sæti; Holland og Þýskaland færast upp fyrir það (mynd 15). Niðurstaðan er áfram sterk, neysla vel yfir meðaltali ESB, en „Nr. 2 í ESB“ hvílir á röngu gengi. Í kafla 14 er þetta val sett í samhengi við annað verðvísaval greiningarinnar (tafla 4).

Neysla á mann: rétt jafnvirðisgengi færir Ísland úr 2. sæti í það 4.

Neysla á mann 2024 (ESB = 100). Vinstra megin er einkaneysla heimila umreiknuð með jafnvirðisgengi landsframleiðslunnar — en í því vegur úthlutningsverðlag (fiskur, ál, ferðaþjónusta) þungt og það á ekkert erindi í neyslusamanburð. Hægra megin er raunveruleg einstaklingsbundin neysla (AIC) á jafnvirðisgengi neyslunnar sjálfar — kvarðinn sem Eurostat mælir með fyrir samanburð á lífskjörum heimila.

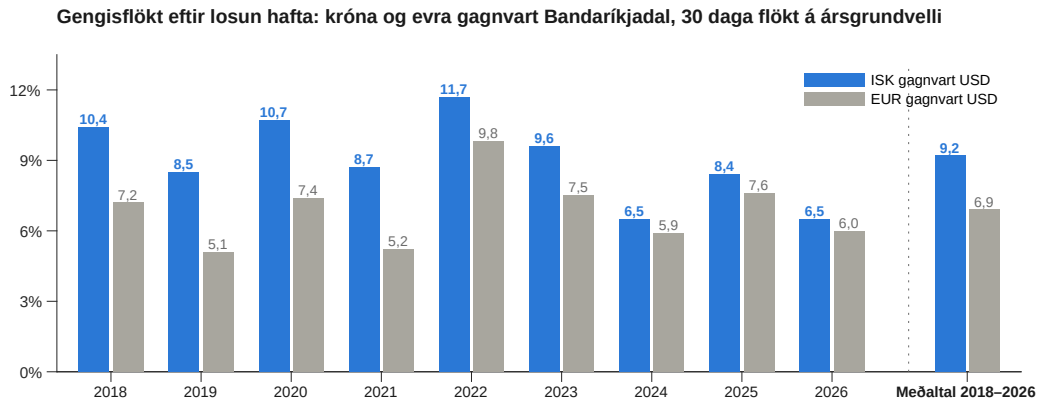
Heimild: Eurostat (nama_10_pc, liður P31_S14_S15, eining CP_PPS_EU27_2020_HAB; prc_ppp_ind, raunveruleg einstaklingsbundin neysla á mann í PPS á AIC-gengi); útreikningar höfundar: ESB-ríkin 27 og Ísland, árið 2024.

Mynd 15: Neysla á mann árið 2024 (ESB = 100). Vinstri: einkaneysla heimila umreiknuð með jafnvirðisgengi landsframleiðslunnar, eins og á síðu 6 (Ísland 122,4; 2. sæti). Hægr: raunveruleg einstaklingsbundin neysla á jafnvirðisgengi neyslunnar, kjörmælikvarði Eurostat (Ísland 115,6; 4. sæti). Heimild: Eurostat (nama_10_pc, prc_ppp_ind); sjá Viðauka A og kafla 14.

11. Krónan: „álíka stöðug“ gagnvart dal, en spurningin er evran (Samanburðarhópur, Breytuval, Samanburðartími)

Fullyrðing Áfram Íslands. „Gengi krónunnar er álíka stöðugt eða stöðugra en helstu gjaldmiðla í samanburði við Bandaríkjadal“ (greinargerð). Síða 11 sýnir 30 daga flökt fimm mynta gagnvart Bandaríkjadal, að meðaltali frá 2013/14: króna 9,2%, breskt pund 8,4%, norsk króna 11,4%, sænsk króna 10,1% og evra 7,4%.

Valkosturinn á kjörseðlinum er evran. Fullyrðingin stenst aðeins með því að bera krónuna saman við myntir sem ekki eru á dagskrá. Á tölum síðunnar sjálfrar er evran stöðugust allra myntanna, 7,4% á móti 9,2% flökti krónunnar; það sem lyftir krónunni upp í „álíka stöðuga“ eru pundið og norrænu myntirnar tvær. Munurinn gagnvart evrunni er auk þess vanmetinn á tímabilinu sem valið var: það hefst eftir hrunárin og fjármagnshöft voru í gildi um fjórðung þess. Einu árin á öllu tímabilinu 2013–2026 sem krónan mældist stöðugri en evran gagnvart dal voru einmitt haftárin 2014–2016, þegar hlutur Seðlabankans í veltu á millibankamarkaði með gjaldeyri var 43–55% (Seðlabanki Íslands 2017, tafla 1). Á fyrstu heilu árunum eftir losun hafta, 2018–2026, sveiflaðist krónan meira en evran öll níu árin: 9,2% á móti 6,9% að meðaltali (mynd 16). Mælt beint gagnvart evrunni, myntinni sem vegur þýngst í utanríkisviðskiptum Íslands, var flökt krónunnar 6,2% og á tímabilinu lækkaði hún um 14,8% innan ársins 2018 og 18,0% árið 2020; fyrir ríki evrusvæðisins er sú tiltekna óvissa ekki til. Útreikningurinn er rakinn í kafla 15.

Mynd 16: 30 daga gengisflökt á ársgrundvelli, meðaltal hvers almanaksárs frá losun fjármagnshafa; árið 2026 nær til 10. júlí. Flökt krónunnar gagnvart Bandaríkjadal (blátt) er meira en flökt evrunnar (grátt) öll níu árin, og meðaltal tímabilsins er 9,2% á móti 6,9%. Heimildir: Seðlabanki Íslands og Seðlabanki Evrópu.

Sama spurning, tvö svör, eftir því hvaða breyta var valin

Fimmti þáttur samanburðarins, breytuvalið, sést ekki á stakri síðu; hann birtist þegar framsetningin er borin saman við sjálfa sig. Tafla 3 dregur það saman. Hver lína er spurning sem framsetningin varpar fram; dálkarnir sýna svar hennar, svarið þegar rétt eða heildstæð breyta er notuð, og hvað var gert. Í öllum sex tilvikum féll breytuvalið málflutningnum í vil.

Spurningin sem varpað er fram	Svar greiningarinnar	Svarið með réttri breytu	Hvað var gert
1. Neyta íslensk heimili meira en heimili í ESB-riðjunum? (g. 6)	Næstmest í ESB, „Nr. 2“	4. sæti af 28 (115,6)	Neysla umreiknuð með verðlagi <i>framleiðslunnar</i> (fisksins og álsins) í stað verðlags þess sem heimilin kaupa
2. Hefur kaupmáttur launa vaxið margfalt hraðar á Íslandi en í ESB? (g. 16–17)	+68% á móti 8%, „sama á hvaða mælikvarða er litið“	Verðvísitala sem telur húsnæði með: +68% verður +41%. Árslaun á launþega í stað tímakaups lækka töluna enn frekar. Frá 2007 snýst röðin við: +3% á móti +15%	Valin verðvísitala sem sleppir húsnæðiskostnaði eigenda, á tímabili þar sem raunverð húsnæðis hækkaði um 131%, og laun mæld á vinnustund þar sem mældum stundum fækkaði hraðast í samanburðinum; hvort tveggja hækkar birtu töluna (upphafsárið 2013 bætist við, sjá dæmi 8)
3. Hver er kaupmáttur íslenskra launa, rétt reiknaður? (g. 19)	Laun „næsthæst í Evrópu“, í evrum á markaðsgengi; eigin verðleiðrétting greiningarinnar (8. sæti) kynnt sem „ákveðið ósamræmi í hagtolum“	Kaupmáttur launa mælist á verðlagi neyslunnar: laun á vinnustund 104 (8. sæti af 27 á verðlagi einstaklingsbundinnar neyslu; launakostnaður á vinnustund í 9. sæti af 28 á verðlagi einkaneyslu heimila, sjá kafla 14), sem árslaun á launþega 98 (12. sæti af 28), venjulegt vestur-evrópskt kaup	Eina rétt verðleiðrétta niðurstaða greiningarinnar er jafnframt sú eina sem hún kynnir sem ósamræmi
4. Vinna Íslendingar minna en aðrar þjóðir? (g. 7, g. 19)	Já: mældar stundir á hvern starfandi með þeim fæstu, og þess vegna er framleiðni á stund há	Fer eftir nefnara: á hvern <i>starfandi</i> eru stundirnar fáar (1.447 á móti 1.610 árið 2024), en á hvern <i>íbúa</i> vinna Íslendingar meira en flestar þjóðir ESB: vinnustundir launþega á íbúa eru 23% fleiri en í ESB því hvergi er atvinnuþátttaka meiri	Stundir lagðar til grundvallar þar sem þær koma sér vel (framleiðni á stund) og mælingunni hafnað sem „ósamræmi“ þegar hún skilar launum í 8. sæti; nefnarinn sem skýrir háu tölurnar á mann, að óvenju margir vinna, er hvergi nefndur
5. Valda launahækkarnir umfram framleiðni verðbólgunni? (g. 26)	Já, og hér er verðlag framleiðslunnar sagt <i>betri</i> mælikvarði en neysluverðlag	Öfug röksemd við g. 16–17, þar sem neysluverðlag var lagt til grundvallar; sami viðskiptakjarabati er talinn tvisvar, í hvort sinn í hagstæða átt	Verðvísirinn skiptir um hlutverk milli síðna, og valið fellur í bæði skiptin framsetningunni í vil (kafla 14)
6. Hafa íslensk heimili hærri vinnutekjur en heimili í ESB? (tölur á mann víða)	Vísitala 129, 4. sæti	115, 5.–6. sæti þegar allar vinnandi hendur teljast, áfram vel yfir meðaltali, en vegna þess hve margir vinna	Aðeins laun launþega talin, en í ESB er sjöundi hver vinnandi maður utan launasummunnar, á Íslandi tuttugasti hver

Tafla 3: Sama spurning, tvö svör. Sex spurningar sem framsetning Áfram Íslands varpar fram, svar hennar, svarið með réttri eða heildstæðri breytu og valið sem skilur svörin að. Verðvísavalið er rakið kvarða fyrir kvarða í kafla 14 og launasamanburðirnir í dæmum 8 og 9 að framan.

Um töfluna er þrennt að segja. Í fyrsta lagi er ekkert einstakt val í henni rangt í sjálfu sér; það sem sker úr er stefnan: öll sex féllu sömu megin. Í öðru lagi styðst rétta breytan í hverri línu við ytri viðmið, ekki mat höfundar: Eurostat mælir sjálft með einstaklingsbundinni neyslu á jafnvirðisgengi neyslunnar fyrir lífshagssamanburð heimila (lína 1; Eurostat 2026), kaupmáttur launa er í almennri íslenski notkun, þar á meðal hjá Hagstofunni, mældur með vísitölu neysluverðs, sem telur húsnæðiskostnað með (lína 2; sjá kafla 10), og uppreikningur fyrir sjálfstætt starfandi með aðlagðri launahlutdeild er stöðluð aðferð sem OECD og framkvæmdastjórn ESB nota (lína 6; sjá kafla 14). Línur 4 og 5 þurfa enga ytri tilvitnun: þar er mótsögnin innan framsetningarinnar sjálfrar.

Í þriðja lagi falla línur 4 og 6 saman í eina heild. Framsetningin segir á síðu 7 að Íslendingar

vinni lítið, en háu tölurnar á mann sem hún teflír fram annars staðar, neysla, tekjur og landsframleiðsla, eru háar einmitt vegna þess að Íslendingar leggja fram meiri vinnu á hvern íbúa en nær allar aðrar þjóðir. Hvort tveggja getur ekki staðist sem almenn fullyrðing; útgáfurnar tvær eru notaðar á víxl og valið fellur í hvert sinn framsetningunni í vil. Tölurnar stemma innbyrðis þegar rétt er talið: heildarvinnustundir á íbúa, allir starfandi taldir, eru um 6% fleiri en í ESB, vinnutekjur allra vinnandi handa á íbúa mælast 111–115 og kaupmáttur hvernar vinnustundar 104. Háu tölurnar á mann skýrast af vinnumagni og þátttöku, ekki af því að hver stund borgi sérstaklega vel.

Í hnotskurn: tvenns konar verðlag og valið þar á milli

Ísland er með tvenns konar verðlag: verðið á því sem landið *selur* (fiski, áli, raforku til stóriðju) og verðið á því sem heimilin *kaupa* (mat, húsnæði, þjónustu). Það síðarnefnda er það hæsta í samanburðinum og 13% herra en það fyrrnefnda. Kaupmáttur mælist á kassakvittun heimilanna, ekki í verði útflutningsins: ódýr raforka til álvers hefur aldrei lækkað matarkörfu.

Í greiningu Áfram Íslands þurfti **fimm sinnum** að velja á milli verðmælikvarða þar sem valið breytti niðurstöðunni, á síðum 6, 16, 17, 20 og 26. **Í öll fimm skiptin** var valinn kvarðinn sem hækkaði stöðu Íslands eða studdi málflutninginn.

Í **eina skiptið** sem rétti kaupmáttarkvarðinn var lagður til grundvallar (síða 19) og sýndi Ísland um miðjan hóp, var niðurstaðan kynnt sem „ósamræmi í hagtolum“.

Valkostir um verðvísi: 5. Íslandi í hag: 5 af 5.

Tafla 4 tekur saman allar síður greiningarinnar þar sem verðleiðrétting kemur við sögu, verðvísinn sem notaður er, verðvísinn sem hæfir stærðinni og áhrif valsins á niðurstöðu Íslands.

Styrkleikar Íslands eru raunverulegir

Sama yfirferð sýnir skýrt hvar Ísland stendur vel. Landið er farsælt og velmegandi, eitt af þróuðum hagkerfum Vestur- og Norður-Evrópu. Það er mikið afrek fyrir þjóð sem var meðal tekjulægstu þjóða Vestur-Evrópu um aldamótin 1900 (Bolt og van Zanden 2024).

Árangurinn er skýr: Ísland er auðugt, margir vinna og orka er ódýr. Á nær öllum venjulegum mælikvörðum á tekjur, neyslu, framleiðni og atvinnu er Ísland meðal tíu efstu ríkja ESB. Hér er ekkert valið Íslandi í hag: sama ár og sami mælikvarði eru notuð fyrir öll ríkin. Styrkleikarnir standa samt.

Velmegun og atvinnustig

Ísland er í 4. sæti af 28 í landsframleiðslu á mann, 31% yfir meðaltali ESB (Eurostat). Það er einn skýrasti styrkleiki landsins. Óvenju stór hluti íbúa Íslands vinnur og það hækkar jafnframt framleiðslu á mann. Sé framleiðslunni deilt með fjölda starfandi í stað allra íbúa er Ísland í 7. sæti og 11% yfir meðaltali ESB. Hátt atvinnustig kann að einhverju leyti að stafa af mikilli fólksfjölgun á undanförunum árum, enda er hlutfall fólks með erlendan bakgrunn meðal starfandi (24%; Vinnumálastofnun 2025) herra en hlutfall innflytjenda meðal íbúa (18,2%; Hagstofa Íslands 2024), þótt skilgreiningarnar tvær séu ekki hinar sömu. Fjórða sætið byggist bæði á mikilli framleiðslu hvers starfandi og því hve margir vinna. Millistigið á milli mælikvarðanna tveggja sýnir hvaðan munurinn kemur: sé framleiðslunni deilt með fjölda fólks á besta starfsaldri, 25–54 ára samkvæmt staðalskilgreiningu bandarísku vinnumarkaðstölfræðinnar (*prime age*), er Ísland í 5. sæti og 21% yfir meðaltali ESB (Eurostat). Stiginn er því 4., 5. og 7. sæti eftir nefnara

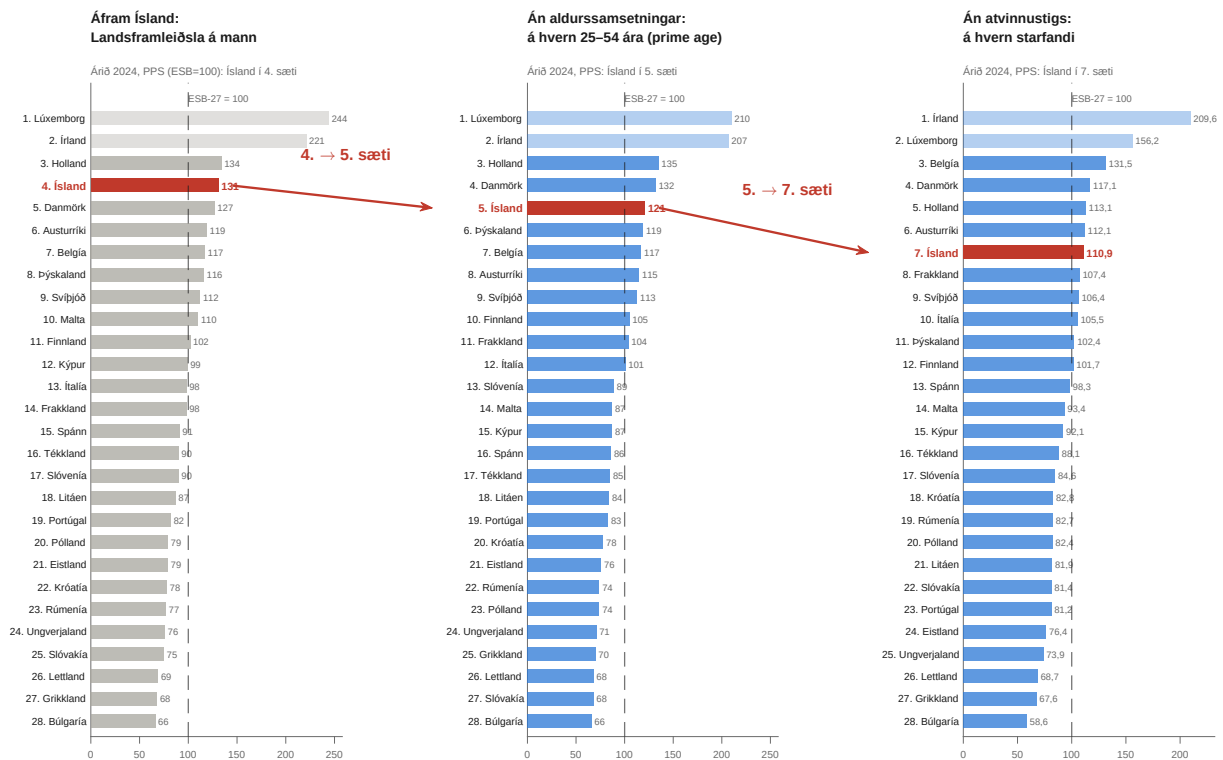
Síða	Stærð	Verðvísir greiningarinnar	Verðvísir sem hæfir stærðinni	Áhrif á niðurstöðu Íslands
6	Landsframleiðsla á mann 2024 (PPS)	Jafnvirðisgengi landsframleiðslu	Hið sama; rétt val	4. sæti af 28, vísitala 131; stenst
6	Einkaneysla heimila á mann 2024 (PPS)	Jafnvirðisgengi landsframleiðslu	Eigið jafnvirðisgengi neyslunnar	„Nr. 2 í ESB“ (vísitala 122) verður 4. sæti (115,6; 114–116 eftir útfærslum)
16–17	Kaupmáttarvöxtur launa til 2025	Samræmd vísitala neysluverðs (SVN/HICP), án húsnæðiskostnaðar eigenda	Verðvísitala neyslu með húsnæði (VNV eða verðvísitala einkaneyslu)	+68% frá 2013 verður +41% með VNV; sjá kafla 10
18	Ráðstöfunartekjur heimila á mann frá 2003	Innbyggður verðvísir raunneyslu heimila, með húsnæði	Hið sama; rétt val	Verðvísir réttur; birt +40% hvílir þess í stað á ársfliðrun gagnanna (rétt dagsett +36%) og norræna línan endar árið 2022 án þess að þess sé getið; sjá kafla 10
19	Laun á vinnustund 2025, „leiðrétt fyrir verðlagi“	Verðlagsvísitala einstaklingsbundinnar neyslu, rétti kaupmáttarvísirinn, sem er hvergi notaður annars staðar	Hið sama; rétt val	8. sæti af 27, 4% yfir ESB (verðlag einstaklingsbundinnar neyslu); niðurstaðan kynnt sem „ósamræmi í hagtölum“
20	„Verðlag í hlutfalli við tekjur“	Verðlagsvísi einstaklingsbundinnar neyslu er deilt með tekjuhlutfalli	Verðlagsvísir án tekjudeilingar	„Ódýrt“ (72) í stað þess dýrasta (161,7); sjá kafla 4
21	Ráðstöfunartekjur á neyslueiningu (lífskjararannsókn, PPS; merktar „á mann“ á síðunni)	Jafnvirðisgengi einkaneyslu heimila	Hið sama; rétt val	6. sæti í hópnum sem sýndur er; gögnin frá 2020
25–26	Launahækkarnir og verðbólga	Neysluverðlag á síðu 25; á síðu 26 er skipt yfir í verðvísitölu landsframleiðslu	Fer eftir spurningunni; valið er rökstutt með viðskiptakjörum, gagnstætt forsendu síðna 16–17	Sama viðskiptakjarabreyting er talin kaupmáttarauki á síðum 16–17 en launadrifin verðbólga á síðu 26

Tafla 4: Verðvísar greiningar Áfram Íslands, síða fyrir síðu. Fyrir hverja síðu þar sem verðleiðrétting kemur við sögu er sýnt hvaða verðvísir er notaður, hvaða verðvísir hæfir stærðinni samkvæmt leiðbeiningum Eurostat og hvaða áhrif valið hefur á mælda stöðu Íslands. Síður 7 og 8 nota magnvísitölur á föstu verðlagi og fela ekki í sér val milli verðlags framleiðslu og neyslu; þær eru raktar í kafla 8. Heimildir: Eurostat; útreikningar höfundar; sjá Viðauka A.

(+31%, +21% og +11%): rekja má um þriðjung forskotsins á höfðatölu til aldurssamsetningar og afganginn til atvinnustigsins sjálfs (mynd 17).

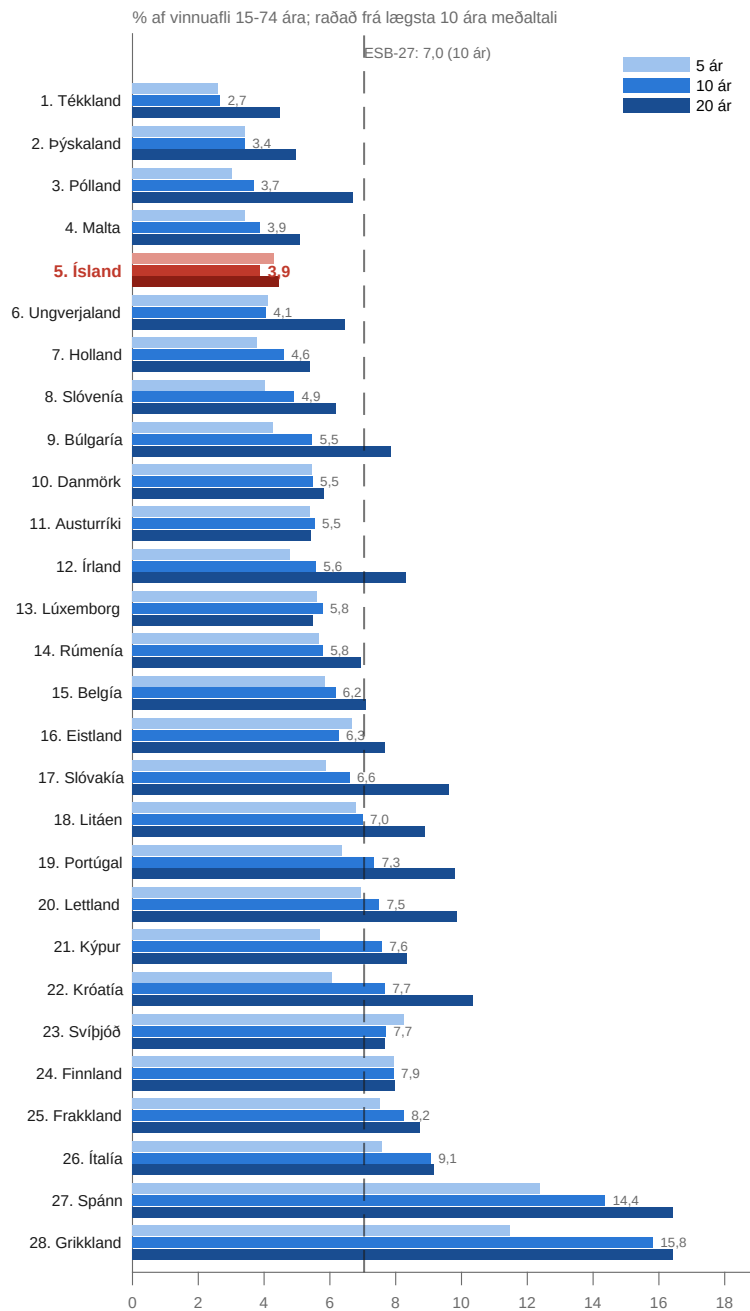
Atvinnuleysi

Á samræmdum mælikvarða var atvinnuleysi 4,5% á Íslandi og 6,0% í ESB árið 2025. Þetta er raunverulegur styrkleiki og sést best yfir lengri tímabil: síðasta áratug var atvinnuleysi á Íslandi að meðaltali 3,9% á móti 7,0% í ESB, fimmta lægsta meðaltalið af 28, og fimm ára meðaltalið segir sömu sögu (mynd 18). Myndin sýnir um leið að styrkurinn setur Ísland framarlega í hópinn en ekki í sérflokk: fjögur ESB-ríki (Tékkland, Þýskaland, Pólland og Malta) voru með enn lægra meðaltal síðasta áratug. Nýjustu sambærilegu tölurnar þegar greiningin kom út voru hins vegar 5,8% á Íslandi og 5,9% í ESB; Ísland var þá í 15. sæti af 28, raðað frá lægsta atvinnuleysi. Meðaltölin lýsa langvarandi styrk en nýjasta talan sýnir að íslenski vinnumarkaðurinn er veikari í ár en hann er að jafnaði.

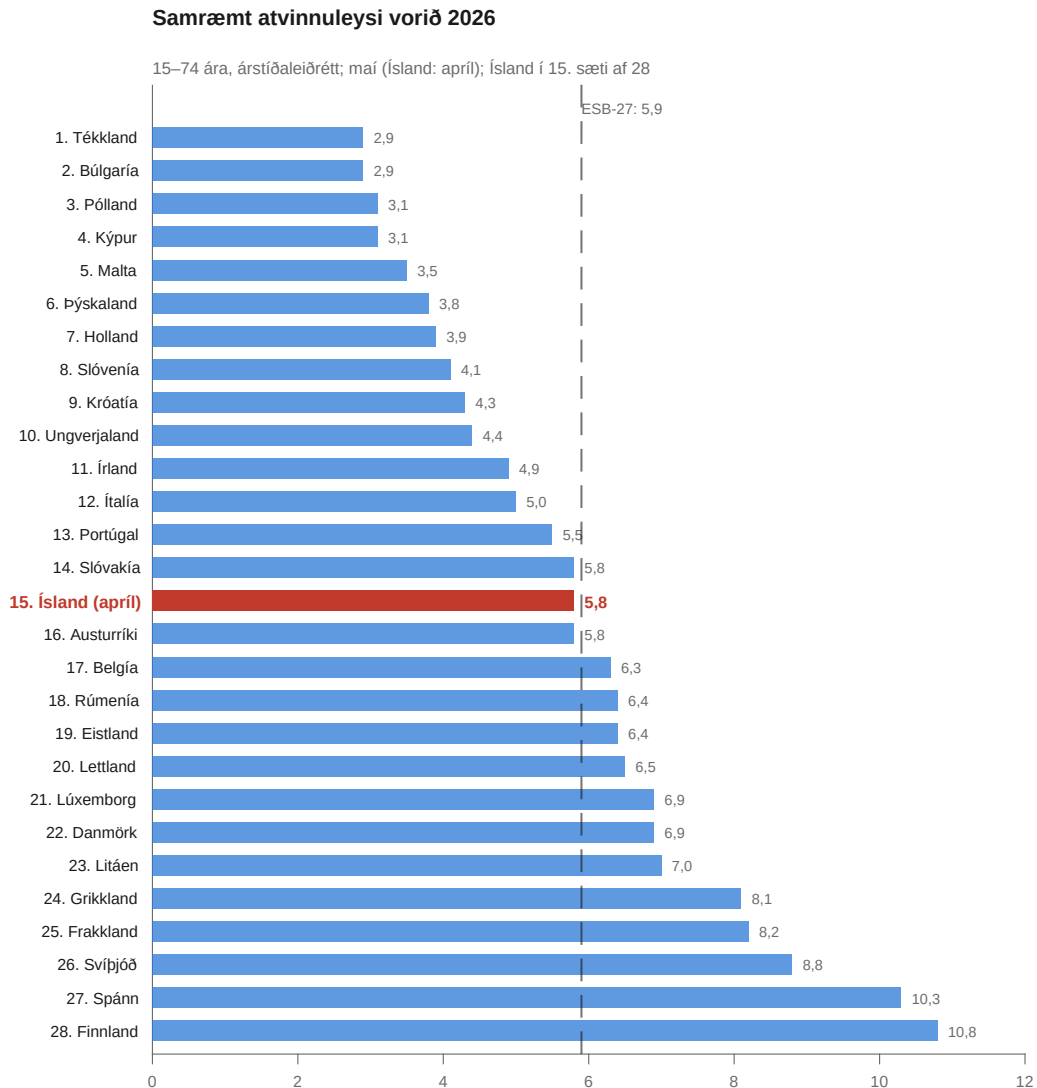

Mynd 17: Landsframleiðsla 2024 á jafnvirðisgengi (ESB = 100), þrír nefnarar. Vinstri: á hvern íbúa (mælikvarði greiningarinnar); Ísland er í 4. sæti. Miðja: á hvern íbúa á besta starfsaldri (25–54 ára, *prime age*); Ísland er í 5. sæti. Hægri: á hvern starfandi; Ísland er í 7. sæti. Ísland er á alla þrjá mælikvarða í efri hluta hópsins; þrepin sýna hve stóran hluta forskotsins á höfðatölu má rekja til aldursræðingar og hve stóran hluta til atvinnustigs. Írland og Lúxemborg (dauf) eru frávik vegna heimilisfesti alþjóðafyrirtækja. Heimild: Eurostat.

Atvinnuleysi: meðaltöl 5, 10 og 20 ára til 2025

Mynd 18: Meðaltal atvinnuleysis yfir fimm, tíu og tuttugu ára tímabil sem enda árið 2025, % af vinnuafli 15–74 ára; raðað frá lægsta tíu ára meðaltali. Ísland er í 5. sæti af 28 á tíu ára meðaltalinu. Heimild: Eurostat.

Mynd 19: Nýjasta samræmda atvinnuleysistalan þegar greiningin var birt: maí 2026 fyrir öll ríki nema Ísland, þar sem apríl er nýjasta talan. Munurinn á Íslandi og ESB hafði þá nær horfið. Heimild: Eurostat.

Fátækt, skortur og orka

Orka er ódýr á Íslandi í evrópskum samanburði (Eurostat; kafli 4). Fátæktar- og skortstölur greiningarinnar (síður 29 og 30) eru frá 2020 og eru hér aðeins bornar saman við frumgögnin sem þær vísa í (kafli 13); hvorki þær né fullyrðingar greiningarinnar um jöfnuð eru metnar efnislega í þessari grein, sjá kaflann *Hvað þessi grein metur ekki* hér á eftir.

Heildarmyndin. Ísland stendur vel að vígi: velmegun er mikil, atvinnustig hátt og orkuverð lágt. En hagvöxtur á mann í 23. sæti, framleiðnivöxtur í 14. sæti, nýjasta atvinnuleysistalan í 15. sæti og skuldir hins opinbera nálægt miðgildi aðildarríkjanna eru ekki framúrskarandi árangur í samanburði við ríki ESB. Í heildarröðun IMD um samkeppnishæfni er Ísland í 15. sæti af 69, í efsta fjórðungi, en fimm ESB-ríki eru ofar og meginþátturinn sem greiningin felldi út, efnahagsleg frammistaða, er í 52. sæti; stærðarfyrirvari greiningarinnar á við um hluta hans en ekki allan. Samngjörn heildarlýsing er því þessi: Ísland er eitt af þróuðum hagkerfum Vestur- og Norður-Evrópu. Það stendur framar sumum þeirra á sumum mælikvörðum og aftar öðrum á öðrum, en á sama bili. Gögnin sýna ekki Ísland í sérdeild fyrir ofan önnur Evrópuríki. Þau

sýna Ísland í sömu efstu deild og farsælustu ríki Vestur- og Norður-Evrópu, sem flest eru í Evrópusambandinu. Í þeirri lýsingu felst heildarmat, ekki reiknuð vísitala: greinin vegur einstaka mælikvarða ekki saman og staða Íslands er misjöfn eftir því hvað er mælt. Útreikningarnir styðja hins vegar þrengri fullyrðingu sem sannreyna má með einfaldri talningu. Af þeim átta mælikvörðum á tekjur, neyslu, framleiðni og atvinnu sem greinin reiknar fyrir öll ríkin á sama ári (landsframleiðsla á mann og á hvern starfandi, neysla á mann, vinnutekjur á íbúa, kaupmáttur vinnustundar, árslaun á launþega, atvinnuleysi yfir áratug og atvinnuþátttaka) er Ísland meðal tíu efstu á sjö; árslaun á launþega, í 12. sæti, eru undantekningin, og miðgildi sætanna er það fimmta til sjötta. Séu samkeppnishæfni, skuldir, verðlag og vextir talin með er hlutfallið átta af tólf, og þeir mælikvarðar sem falla utan tíu efstu sæta eru verðlag og vextir, neðst í hópnum, og árslaun og skuldir, nálægt miðju. Í þriðja sæti eða ofar er Ísland á einum þessara mælikvarða, atvinnuþátttöku. Almennir líf skjara- og hagamælikvarðar, teknir saman, setja Ísland því meðal tíu efstu ríkja ESB en ekki í sérflokk. Greinargerð greiningarinnar er borin saman við þessar niðurstöður lið fyrir lið í Viðauka C. Réttu lýsingin á Íslandi er ekki að það standi utan evrópska samanburðarins, heldur að það sé meðal þeirra ríkja sem best hefur vegnað innan hans.

Hvað þessi grein metur ekki

Röðun ríkja mælir ekki áhrif aðildar. Til þess þyrfti sérstaka greiningu á þeim breytingum, kostnaði og ávinningi sem aðild gæti haft í för með sér. Hér er aðeins metin fullyrðing Áfram Íslands um að núverandi líf skjör og hagstærðir setji landið í annan flokk en ríki ESB. Sú spurning er þröng og svarið má sannreyna.

Greinin metur heldur ekki sérstöðu í gerð hagkerfisins: sjávarútveg, orkubúskap, lífeyriskerfi og smæð. Sú sérstaða skiptir máli fyrir samningsskilmála hugsanlegrar aðildar. En hún svarar annarri spurningu en hér var spurt: hún segir til um hvað þyrfti að semja um, ekki í hvaða flokki núverandi líf skjör eru.

Greinin staðfestir heldur ekki aðrar fullyrðingar greiningarinnar en þær sem hér eru sannreyndar. Greiningin er fjörutíu síður og ber fram fjölda talna utan þeirra ellefu samanburða og þrjátíu atriða sem hér eru rakin; um áreiðanleika þeirra er ekkert fullyrt. Valið á því sem var skoðað réðst af sérsviði höfundar, þjóðhagfræði: hagvexti, verðlagi, vöxtum, launum, framleiðni, skuldum og gengi. Það reyndist gefa nægilega glögga mynd af annmörkum greiningarinnar, og þrjátíu skjalfest atriði duga til þeirrar niðurstöðu sem hér er dregin. Dæmi um það sem ekki var sannreynt eru fullyrðingar greiningarinnar um jöfnuð og fátækt. Greinargerðin fullyrðir um „mestan jöfnuð“; það er hvorki staðfest né hrakið hér, og um túlkun talna um jöfnuð á Íslandi ríkja deilur (sjá t.d. Stefán Ólafsson og Arnaldur Sölvi Kristjánsson 2017; Kjarninn 2019). Fátæktar- og skortsmælikvarðar greiningarinnar eru aðeins bornir saman við frumgögn sín, og þær síður greiningarinnar sem fjalla um félagslega þætti utan vinnumarkaðar og þjóðhagsstærða voru ekki skoðaðar. Það að þessi atriði eru ekki tekin fyrir hér felur hvorki í sér staðfestingu né höfnun; þau bíða annarrar skoðunar.

Loks er rétt að minna á um hvað er kosið. Þjóðaratkvæðagreiðslan 29. ágúst snýst ekki um aðild heldur um hvort ljúka eigi viðræðum og sjá hvaða samningur býðst; um endanlegan aðildarsamning yrði kosið sérstaklega (Alþingi 2026). Fyrir þá ákvörðun skiptir eitt atriði þessarar greinar máli: hagtölurnar sem hér voru skoðaðar styðja ekki fullyrðinguna um að staða Íslands sé svo sterk að ekkert geti unnist með því að vita hvað í boði er. Hvort samningurinn yrði góður eða slæmur er önnur spurning. Henni svarar aðeins samningurinn sjálfur.

Greinin er afmörkuð þröngt og öll gögn og forrit eru birt með lokaútgáfu: niðurstaðan á að standa og falla með tölunum sjálfum, ekki með trausti á höfundinum.

Efnisyfirlit

Samantekt	2
Meginniðurstöður	5
Nánari greining: aðferð, líkön og útreikningar	37
1 Skipulag greinarinnar	37
2 Greining Áfram Íslands og spurning þessarar greinar	38
3 Hagvöxtur: heildin og hver íbúi	39
4 Verðlag og kaupmáttur: tvær ólíkar spurningar	40
5 Skuldir hins opinbera: heildartala og dreifing	43
6 Vextir: nafnvextir, verðbólga og raunvextir	44
7 Atvinnuleysi ungmenna: þegar nefnarinn breytir myndinni	46
8 Framleiðni: stig, vöxtur og samanburðarhópur	48
9 Samkeppnishæfni: heildarröðun og fjórir meginþættir IMD	49
10 Kaupmáttur launa: upphafsár, verðvísitala og mælieining	50
11 Landsframleiðsla á mann: fjórða sætið í samhengi	54
12 Atvinnuleysi: ársmeðaltal og nýjasta staða	55
13 Fátækt og skortur: eldri gögn og þrjú atriði sem standast ekki	56
14 Verðvísar greiningarinnar: valið fylgir niðurstöðunni	57
15 Gengisstöðugleiki: samanburðarmyntirnar, viðmiðið og glugginn	62
16 OECD-launatalan: rétt niðurstaða felld fyrir gallaða	63
17 Niðurstaða: styrkleikar, veikleikar og mörk samanburðarins	65
Viðauki A: Gögn og útreikningar	67
Viðauki B: Þrjátíu dæmi um villandi framsetningu	73
Viðauki C: Greinargerð greiningarinnar, lið fyrir lið	77
Heimildaskrá	80

Nánari greining: aðferð, líkön og útreikningar

1 Skipulag greinarinnar

Að framan voru settar fram tvær meginniðurstöður. Í fyrsta lagi hallast ellefu samanburðir greiningar Áfram Íslands allir í sömu átt, og þegar sama ár, sami mælikvarði og öll ríkin eru lögð til grundvallar minnkar forskot Íslands, hverfur eða snýst við. Í öðru lagi eru styrkleikar Íslands raunverulegir: gögnin lýsa farsælu og velmegandi ríki í hópi þróaðra ríkja Vestur- og Norður-Evrópu, meðal tíu efstu ríkja ESB á nær öllum venjulegum mælikvörðum á tekjur, neyslu, framleiðni og atvinnu, en ekki landi í sérflokk.

Kaflarnir sem fylgja sýna með meiri nákvæmni hvernig þessar niðurstöður eru fengnar, á hvaða heimildum er byggt og hvar finna má gögnin sem liggja til grundvallar útreikningunum. Lesandi sem vill aðeins heildarniðurstöðuna getur látið staðar numið að loknum fyrri hlutanum; þessi seinni hluti sýnir hvers vegna samanburðurinn breytist þegar skilgreiningar, forsendur og útreikningar eru rakin til enda.

Niðurstöðurnar eru teknar fyrir í sömu röð og þær birtast að framan. Í kafla 2 er greining Áfram Íslands sett í samhengi og spurning þessarar greinar afmörkuð. Kaflar 3 til 10 fara yfir fyrstu átta samanburðina: hagvöxt, verðlag, skuldir hins opinbera, vexti, atvinnuleysi ungmenna, framleiðni, samkeppnishæfni samkvæmt IMD og kaupmátt launa; aftast í kafla 10 er einnig farið yfir ráðstöfunartekjusíðu greiningarinnar, sem hvílir á sama vali á grunnári. Í kafla 11 er fjórða sæti Íslands í landsframleiðslu á mann sett í samhengi; í kafla 12 er staða atvinnuleysis skoðuð nánar og í kafla 13 eru fátæktar- og skortstölur greiningarinnar bornar saman við frumgögnin. Í kafla 14 er valið á verðvísunum greiningarinnar skoðað þvert á síðurnar; þar sést það sem kemur ekki fram þegar hver samanburður er metinn einn og sér: verðlag framleiðslunnar er notað þar sem verðlag neyslunnar væri Íslandi óhagstætt, og öfugt. Í sama kafla eru níundi og tíundi samanburðurinn raktir til enda: launastigið, sem mælist misjafnlega eftir því hvort deilt er með íbúum, launþegum eða vinnustundum og hverjir yfirhöfuð teljast til vinnandi handa, og neyslan á mann, sem veltur á því hvort umreiknað er með jafnvirðisgengi framleiðslunnar eða neyslunnar. Í kafla 15 er ellefti samanburðurinn rakinn: fullyrðingin um að gengi krónunnar sé álíka stöðugt og gengi helstu gjaldmiðla eða stöðugra, sem hvílir á samanburði við myntir utan dagskrár, á viðmiðun við Bandaríkjadal og á tímaglugga sem nær yfir fjármagnshöft; gagnvart evrunni, sem er spurningin á dagskrá, stendur krónan höllum fæti. Í kafla 16 er alvarlegasta einstaka atriðið tekið fyrir sérstaklega: tafla OECD um meðalárslaun, sem teft var fram í ritdeilunni eftir að eigin verðleiðréttingu greiningarinnar hafði verið hafnað. Kafla 17 dregur saman styrkleika, veikleika og mörk samanburðarins.

Þessi grein er ekki heildarmat á kostum og göllum aðildar að Evrópusambandinu. Hún leggur ekki mat á fiskveiðistjórnun, fullveldi, gjaldmiðilsval né önnur álitamál sem vega þungt þegar ákvörðun um aðild er tekin; um mörk greinarinnar er fjallað í kaflanum *Hvað þessi grein metur ekki* í fyrri hluta. Hún svarar þrengri spurningu: standast þeir tölulegu samanburðir sem greining Áfram Íslands byggir frásögn sína á?

Loks er hver tala greinarinnar rakin til frumheimildar: hver fullyrðing á sér línu í talnaskrá, og gögn og forrit sem endurgera hverja mynd og hverja tölu eru birt opinberlega. Hver sem er getur því sannreynt niðurstöðurnar, prófað aðrar forsendur og bætt matið með betri gögnum eða aðferðum.

2 Greining Áfram Íslands og spurning þessarar greinar

Áfram Ísland er hreyfing sem beitir sér gegn áframhaldandi aðildarviðræðum Íslands við Evrópu-sambandið. Á stofnfundi hennar 6. júlí 2026 flutti Ólafur Ragnar Grímsson, fyrrverandi forseti Íslands, ræðu þar sem hann notaði tölur úr greiningunni til að bera stöðu Íslands saman við stöðu ríkja ESB (Kontext ehf. 2026; Áfram Ísland 2026). Á sama fundi sagði Halldór Benjamín Þorbergsson að Ísland væri í „meistaradeild“ en Evrópusambandið „í besta falli að keppa um miðja aðra deild“ (Viðskiptablaðið 2026).

Tveimur dögum síðar birti hreyfingin 40 blaðsíðna greininguna undir heitinu „Ísland og ESB – samanburður lífskjara og hagstærða“ (Kontext ehf. 2026; Vísir 2026). Á vef hreyfingarinnar kemur greiningin beint á eftir ræðu Ólafs Ragnars og er þar nefnd „Staðreyndir um ESB og Ísland“; lesendur eru hvattir til að kynna sér „tölurnar á bak við umræðuna“ og deila þeim (Áfram Ísland 2026). Meginniðurstaða greiningarinnar er að „lífskjör og staða efnahagsmála standi mun sterkari fótum á Íslandi en almennt gerist í ESB“ (Kontext ehf. 2026). Greiningin er því ekki aðeins bakgrunnsskjal heldur uppspretta talna sem hreyfingin hefur gert að þungamiðju opinbers málflutnings síns. Vitnað var í tölur úr henni á stofnfundinum áður en greiningin var gerð opinber og við birtingu voru lesendur hvattir til að dreifa þeim. Framsetning talnanna er þannig framlag til opinberrar umræðu; hún er ekki aðeins tæknilegt atriði í einu skjali.

Greiningin varð jafnframt tilefni ritdeilu á Vísí. Höfundur þessarar greinar gagnrýndi hana 26. og 31. júlí (Eggertsson 2026b; 2026c) og höfundur greiningarinnar svaraði 28. júlí og aftur 3. ágúst (Konráð S. Guðjónsson 2026b; 2026c). Í svörunum eru einstök framsetningaratriði varin en hvergi bent á ranga tölu eða rangan útreikning í gagnrýninni, og í síðara svarinu segir beinlínis að nýjasta grein gagnrýnandans innihaldi „engar sjáanlegar rangfærslur“. Efnisatriði svaranna eru tekin fyrir í viðkomandi köflum hér á eftir.

Meginniðurstaða greiningarinnar er fullyrðing sem hægt er að staðreyna. Hún snýst ekki um pólitísku spurninguna hvort aðild sé rétt eða röng, heldur um tölulega spurningu: gefa lífskjara- og hagstærðirnar þá afdráttarlausu mynd að Ísland sé í „meistaradeild“ en ríki Evrópusambandsins í lægri flokki?

Aðferðin hér er einföld. Hver lykiltala er sótt í þá frumheimild sem greiningin vísar til. Síðan er athugað hvað talan mælir, hvaða ár hún á við og hvað er í nefnanum. Næst er metið út frá hagfræðilegu sjónarmiði hvort talan, eins og hún er kynnt, svari í raun þeirri spurningu sem henni er ætlað að svara. Að því loknu er hún reiknuð fyrir öll 27 aðildarríki ESB og Ísland þegar gögn leyfa. Þannig má sjá bæði meðaltalið og dreifinguna sem meðaltalið felur. Loks eru niðurstöðurnar skoðaðar saman: hvort val á heiti, nefnara, ári og samanburðarhópi færi myndina hvað eftir annað í sömu átt.

Það þarf ekki að gera lítið úr því sem Ísland gerir vel til að kanna fullyrðingu hreyfingarinnar. Ísland er auðugt land, atvinnuþátttaka er mikil og orka ódýr. Spurningin er hvort þessir styrkleikar styðji þá víðtæku ályktun að Ísland standi í öðrum flokki en ríki ESB. Í köflunum hér á eftir eru helstu tölurnar teknar fyrir ein af annarri. Þar má sjá hvað þær mæla, hvernig þær eru reiknaðar og hvaða mynd þær gefa þegar öll ríkin eru sýnd.

Fyrirvari um Lúxemborg og Írland. Landsframleiðsla mælir verðmætasköpun innan lands, óháð því hverjir njóta hennar. Í Lúxemborg og á Írlandi skekkir þetta samanburðinn meira en annars staðar: þar eiga fjölmörg alþjóðafyrirtæki heimilisfesti og bóka mikinn hagnað án þess að umsvifin að baki séu að sama skapi í löndunum sjálfum. Á Írlandi er misræmið svo stórt að írska hagstofan birtir sérstakan leiðréttan mælikvarða á þjóðartekjur (GNI*), sem er mun lægri en landsframleiðslan. Greining Áfram Íslands notar óleiðréttar tölur beggja ríkja en merkir þau á síðum sínum sem frávik af þessum sökum. Hér er sama leið farin: ríkin tvö eru alls staðar tekin með óbreytt og engin tilraun gerð til leiðréttingar, en þau eru sýnd dauf á mynd [17](#).

Leiðréttingin myndi ekki breyta neinni meginniðurstöðu greinarinnar, en rétt er að taka fram í hvora átt hún færi. Á vergum þjóðartekjum á mann, hefðbundnu leiðréttingunni fyrir bókhaldi alþjóðafyrirtækja, hrynja tölur Írlands og Lúxemborgar (Írland úr 221 í 166 og Lúxemborg úr 244 í 160 þegar meðaltal ESB er 100) en bæði ríkin sitja áfram ofan Íslands (130); Danmörk og Holland færast jafnframt upp fyrir Ísland, sem fer úr 4. sæti í 5. sæti. Leiðréttingin sem greiningin ýjar sjálf að myndi þannig færa Ísland neðar, ekki ofar; útreikningurinn er rakinn í kafla 11. Aðhvarfsgreiningin á verðlagi í kafla 4 notar launakostnað en ekki landsframleiðslu og er því lítt næm fyrir þessari skekkju.

3 Hagvöxtur: heildin og hver íbúi

Fullyrðing greiningarinnar. „Hagvöxtur á Íslandi meiri en í ESB“: meðalhagvöxtur 2,9% á ári á móti 1,6% í ESB.

Samanburður á mann. Tölurnar samsvara í meginatriðum 10 ára meðaltali 2016–2025 í þjóðhagsreikningum Eurostat (2,80% á móti 1,61%) (Eurostat). En þetta er *heildar* hagvöxtur. Látum Y_t tákna landsframleiðslu, N_t mannfjölda og $y_t = Y_t/N_t$ landsframleiðslu á mann. Hlutfallið milli ára er nákvæmlega

$$\frac{y_t}{y_{t-1}} = \frac{Y_t/N_t}{Y_{t-1}/N_{t-1}} = \frac{Y_t/Y_{t-1}}{N_t/N_{t-1}} = \frac{1 + g_t^Y}{1 + g_t^N}, \quad g_t^y = \frac{g_t^Y - g_t^N}{1 + g_t^N},$$

þar sem g_t^Y , g_t^N og g_t^y eru vöxtur landsframleiðslu, mannfjölda og landsframleiðslu á mann. Sé tekinn lógaritmi fæst nákvæm sundurliðun í lógaritmaþreitingum og síðan hin venjulega nálgun fyrir lágar vaxtartölur:

$$\Delta \ln y_t = \Delta \ln Y_t - \Delta \ln N_t, \quad g_t^y \approx g_t^Y - g_t^N.$$

Tölurnar 2,80% og 0,86% eru reiknuð meðaltöl árlegra vaxtarhraða. Mismunurinn, 1,94 prósentustig, er því reikningslegt mat á framlagi mannfjölgunar í nálguninni. Töludæmið verður

$$\underbrace{0,0280}_{g^Y} - \underbrace{0,0194}_{g^N} \approx \underbrace{0,0086}_{g^y} = 0,86\%.$$

Séu sömu námundudu meðaltöl sett í nákvæmu hlutfallsjöfnuna fæst $1,0280/1,0194 - 1 = 0,84\%$. Munurinn, 0,02 prósentustig, stafar af námundun og því að nákvæma jafnan gildir ár fyrir ár, en tölurnar hér eru meðaltöl. Bein röð Eurostat fyrir vöxt á mann gefur 0,86% (Eurostat).

Fólksfjölgunin er ekki aðeins reikningslegt atriði. Frá ársbyrjun 2017 til ársbyrjunar 2025 fjölgaði íbúum Íslands úr 338.349 í 389.444, eða um 15,1% í heild og tæp 1,8% á ári, á móti um 0,2% á ári í ESB (Eurostat).⁴ Þegar deilt er með mannfjölda, eins og gert er þegar spurt er um lífsskjör, snýst myndin við: vöxtur landsframleiðslu á mann var 0,86% á ári á Íslandi en 1,39% í ESB. Ísland fellur úr 10. sæti niður í 23. sæti af 28 ríkjum (mynd 1). Sama gerist í öllum þremur tímagluggunum sem enda 2025. Hagvöxtur á mann á Íslandi var 1,84% á móti 2,28% í ESB yfir fimm ár, 0,86% á móti 1,39% yfir tíu ár og 0,83% á móti 1,11% yfir tuttugu ár (Eurostat). Á tímabilinu 2017–2025, sem einnig er miðað við í umfjölluninni um mannfjöldaþróun hér að framan, jókst landsframleiðsla á mann á Íslandi um 2,2% (samtals á átta árum) á móti 9,5% í ESB (Eurostat). Nýjasta árið sem lokið er, 2024, var samdráttarár: −1,3% samkvæmt núverandi mati Hagstofunnar, sem upphaflega birti +0,5% (Hagstofa Íslands 2025; Hagstofa Íslands 2026a). Stakt ár sannar ekkert eitt og sér; það er einmitt inntak þessarar greinar. Meðaltölin hér að framan bera meginþungann.

⁴Vöxtur á mann hjá Eurostat miðast við meðalmannfjölda hvers árs.

Hér má spyrja hvernig lítill vöxtur á mann samræmist mikilli hækkun raunlauna undanfarin ár. Hugsanlegar skýringar eru meðal annars bætt viðskiptakjör og samsetningaráhrif þegar nýtt vinnuafli kemur inn á vinnumarkað undir meðallaunum. Þetta eru réttmætir fyrirvarar við landsframleiðslu á mann sem lífskjaramælikvarða. Þeir breyta þó ekki því að talan sem greiningin teflir fram mælir heildarvöxt. Þess vegna þarf að sýna bæði heildarvöxt og vöxt á mann.

Í ritdeilunni um greininguna var raunar fallist á kjarnaatriðið: að „landsframleiðsla á mann er það sem skiptir máli þegar upp er staðið“ (Konráð S. Guðjónsson 2026b). Lítill vöxtur á mann var þar skýrður með styttri vinnutíma: framleiðni hefði aukist en unnið væri minna. Mæld stytting vinnutímans er raunveruleg kjarabót og á sinn þátt í muninum; hún breytir því þó ekki að framleiðsla á hvern íbúa óx hægar en í ESB, og það er stærðin sem lífskjarasamanburðurinn spyr um. Auk þess er fækkun mældra vinnustunda á Íslandi óvenju hröð í evrópskum samanburði og að hluta reist á áætluðum stundum; um hvort tveggja er fjallað í köflum 8 og 10.

Niðurstaða: Heildarhagvöxtur Íslands var meiri en í ESB, eins og greining Áfram Íslands segir. Hagvöxtur á mann var hins vegar minni: 0,86% á móti 1,39% á ári. Í nálguninni með lógaritnum nemur mannfjöldaþátturinn 1,94 prósentustigum, eða um 70% af 2,80% heildarvextinum. Fyrir samanburð á meðalframleiðslu og lífskjörum þarf því að sýna báðar tölurnar.

4 Verðlag og kaupmáttur: tvær ólíkar spurningar

Fullyrðing greiningarinnar. „Verðlag á Íslandi er hátt en hvað ef við snúum kaupmáttarhugtakinu við og horfum á verðlagið í hlutfalli við ráðstöfunartekjur? Þá er Ísland ódýrt“: almennt verðlag 28% undir ESB, matur 40% undir, rafmagn og hiti 73% undir.

Tvö lönd og ein neyslukarfa. Látum $j \in \{I, E\}$ tákna Ísland og ESB-viðmið og hugsum okkur sömu einföldu neyslukörfuna í báðum löndum. Í henni eru q_F einingar af mat og q_S einingar af staðbundinni þjónustu. Þegar öll verð hafa verið færð í sömu mynt kostar karfan

$$P_j = p_{Fj}q_F + p_{Sj}q_S.$$

Hlutfallslegt verðlag á Íslandi er þá

$$\Lambda_P \equiv \frac{P_I}{P_E}.$$

Ef $\Lambda_P > 1$ kostar sama karfa meira á Íslandi. Þetta er spurningin sem verðlagsmælikvarði svarar. Verðlagsvísar Eurostat byggjast á mun fleiri vörum og þjónustu og flóknari vigtun, en hugtakið er hið sama (Eurostat).

Einfalda líkanið sýnir jafnframt hvaðan verðmunurinn getur komið. Skilgreinum $\tau_F = p_{FI}/p_{FE}$ og $\tau_S = p_{SI}/p_{SE}$ og látum α vera hlut matar í kostnaði ESB-körfunnar. Þá gildir nákvæmlega

$$\Lambda_P = \underbrace{\alpha\tau_F}_{\text{matur}} + \underbrace{(1-\alpha)\tau_S}_{\text{þjónusta}}.$$

Verðhlutfall matar getur vikið frá einum vegna virðisaukaskatts og annarra gjalda, flutnings- og dreifingarkostnaðar, gengis, samkeppni og álagningar. Þjónusta er að miklu leyti framleidd á staðnum og verð hennar ræðst því meðal annars af innlendum launum og framleiðni. Balassa–Samuelson-áhrifin lýsa því hvernig mikil framleiðni í útflutningsgreinum getur hækkað laun í öllu hagkerfinu og þar með verð staðbundinnar þjónustu. Auðugt land getur þess vegna haft bæði háar tekjur og hátt verðlag (Balassa 1964; Samuelson 1964).

Kaupmáttur. Látum Y_j vera ráðstöfunartekjur heimilis. Fjöldi staðlaðra neyslukarfa sem tekjurnar kaupa er

$$K_j \equiv \frac{Y_j}{P_j}.$$

Ef $\Lambda_Y = Y_I/Y_E$ er hlutfall tekna verður hlutfallslegur kaupmáttur

$$\Lambda_K \equiv \frac{K_I}{K_E} = \frac{Y_I/Y_E}{P_I/P_E} = \frac{\Lambda_Y}{\Lambda_P}.$$

Mælikvarði greiningar Áfram Íslands deilir hins vegar verðlaginu með tekjunum:

$$M \equiv \frac{\Lambda_P}{\Lambda_Y} = \frac{1}{\Lambda_K}.$$

M er því andhverfa hlutfallslegs kaupmáttar þegar verðlagsvísir og tekjur ná til sömu neyslu. Lág tala segir að valdar tekjur séu háar miðað við valið verðlag; hún segir ekki að verð körfunnar sé lágt.

Tvær verðlagsraðir. Áfram Ísland notar verðlagsvísi einstaklingsbundinnar neyslu, röðina A01 hjá Eurostat. Hún nær bæði til útgjalda heimila og einstaklingsbundinnar þjónustu sem hið opinbera eða félagasamtök greiða, svo sem hluta heilbrigðis- og menntaþjónustu. Á hægri hluta myndar 2 er notaður verðlagsvísir einkaneysluútgjalda heimila, E011, sem Eurostat notar í samanburði á verðlagi neysluvöru og þjónustu heimila. Vísarnir svara því skyldum en ekki sömu spurningum. Fyrri vísirinn er 172,7 fyrir Ísland og sá síðari 161,7; Ísland er hæst í samanburðarhópnum samkvæmt báðum. Meginniðurstaðan um hátt verðlag er því ekki háð því hvor röðin er valin. Hægri myndhlutinn er þó ekki einfaldlega sami verðlagsvísir eftir að tekjunefnarinn hefur verið fjarlægður.

Matarkarfan sem töludæmi. Verðlagsvísir Eurostat fyrir mat og óáfenga drykki var 143,9 á Íslandi árið 2024 þegar ESB var 100; sama matarkarfa kostaði því 43,9% meira á Íslandi (Eurostat). Tekjuleiðrétt talan 60 í greiningunni segir hins vegar að valdar tekjur kaupi 67% fleiri matarkörfur ($1/0,60 = 1,67$). Það er fullyrðing um kaupmátt. Hún breytir ekki þeirri staðreynd að verð matarkörfunnar sjálfrar er hærra.

Teekjunefnarinn í endurgerðinni. Greining Áfram Íslands deilir verðlagsvísinum með hlutfallslegu miðgildi jafngildra ráðstöfunartekna úr EU-SILC, framreiknuðu fyrir Ísland með vexti heildarráðstöfunartekna heimilisgeirans í þjóðhagsreikningum, því sambærilegt íslenskt SILC-gildi vantar eftir 2020. Sú endurgerð gefur tekjuhluutfallið 2,403625 og töluna 72 fyrir Ísland, nákvæmlega eins og á frumsíðunni, og öll sex íslensku gildin á síðunni koma heim og saman eftir námundun; útreikningurinn er rakinn skref fyrir skref í Viðauka A og í verðlagsgreininni (Eggertsson 2026d).⁵ Framreikningurinn notar vöxt heildartekna heimilisgeirans, sem hækkar einnig þegar íbúum fjölga; sé í staðinn notaður vöxtur ráðstöfunartekna á mann verður tekjuleiðrétt A01-gildið um 78 í stað 72. Það er næmnipróf en ekki fullkomin leiðrétting, því tekjuhugtökin tvö eru ólík í eðli sínu.

Þessi algebra skýrir mynd 2. Vinstri hlutinn sýnir A01 deilt með hlutfallslegu miðgildi jafngildra ráðstöfunartekna. Slóvakía, Ungverjaland og Grikkland fá hæstu gildin á þeim kvarða (neðst á myndinni) og Lúxemborg það lægsta (efst); Ísland er í 2. sæti frá lægsta gildinu, með 72. Hægri hlutinn sýnir E011 án tekjudeilingar. Verðlagsvísir einkaneyslu heimila á Íslandi er þar 161,7 (ESB=100), hæsta gildið í hópnum og 13% ofan við Danmörku, sem er næstdýrust. Ísland er dýrast í hópnum í níu neysluflokkum af tólf, þar á meðal mat og drykkjarvörum, fötum og skóm og flutningum (Eurostat). Skýrasta undantekningin er orka: rafmagn, gas og eldsneyti eru á vísitölunni 64,2, eða 36% undir ESB (Eurostat).

⁵Verðlagsgreinin er reiknuð á eigin frystri gagnaútgáfu; smávægilegur munur á birtum tölum þar og hér endurspeglar dagsetningar gagna, ekki ólíkar niðurstöður.

Loks gefa verðlags- og launasíður greiningarinnar mjög ólíka mynd. Fullyrðingin um að verðlag sé 28–73% lægra en í ESB byggist reikningslega á því að framreiknað miðgildi tekna á Íslandi sé 2,40-falt meðaltal ESB. Launasíða greiningarinnar (bls. 19) sýnir á sama tíma laun á vinnustund, „leiðrétt fyrir verðlagi“, *jöfn* meðaltali ESB: 26 evrur á móti 26. Greiningin nefnir sjálf hugsanlega „skekku í verðlagsleiðréttingum eða ósamræmi í mælingum á fjölda vinnustunda“. Mælikvarðarnir eru ekki nákvæmlega eins; þeir þurfa því ekki að gefa sömu tölu. En munurinn á 2,40-földu tekjuhutfalli og jöfnum verðleiðréttingum launum er svo mikill að ekki er hægt að kynna eina tekjuleiðréttu niðurstöðu sem örugga staðreynd án næmnigreiningar.

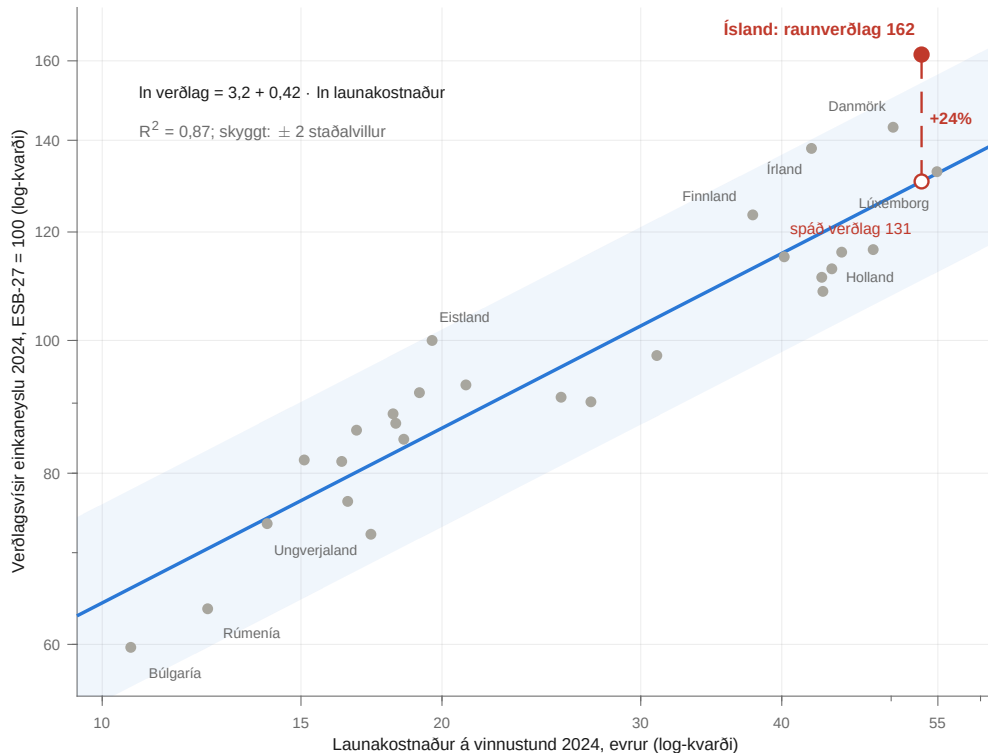
Hvað segja launin fyrir um verðlag? Mælikvarði greiningarinnar hvílir á þeirri duldu forsendu að verðlag eigi að fylgja tekjum hlutfallslega; annars væri deilingin ekki leiðrétting heldur bjögun. Sú forsenda er prófanleg, og líkanið sem prófar hana er hálfrar aldar gamalt (Balassa 1964; Samuelson 1964): alþjóðavara verðleggst á heimsmarkaði en staðbundin þjónusta fylgir innlendum launum, svo samband verðlags og launa er línulegt á *lograkvarða* og hallinn er innan við einn, jafn hlut staðbundinnar þjónustu í neyslunni. Útleiðslan í heild er í verðlagsgreininni (Eggertsson 2026d). Skýribreytan er launakostnaður fyrirtækja á vinnustund (D1), ekki laun eða ráðstöfunartekjur, því það er kostnaðurinn sem staðbundin þjónusta þarf að standa undir. Líkanið er metið á ESB-ríkjunum 27 með verðlagsvísi einkaneysluútgjalda heimila (E011) og launakostnaði á vinnustund árið 2024 (Eurostat); Ísland er haft utan matsins og gildi þess spáð út frá því:

$$\ln P_c = \alpha + \underbrace{\beta}_{\substack{\text{teygni verðlags} \\ \text{gagnvart launakostnaði}}} \ln W_c + u_c, \quad \hat{\beta} = 0,42, \quad R^2 = 0,87.$$

Matið segir að hækki launakostnaður um eitt prósent sé verðlag að jafnaði um 0,42 prósent hærra; hagfræðingar kalla þetta hlutfall teygni. Sú tala er einmitt af þeirri stærðargráðu sem vænta má af hlut staðbundinnar þjónustu í evrópskum neyslukörfum, og launastigið eitt skýrir um 87% af breytileika verðlags milli ESB-ríkjanna í þessu þversniðsmati. Spáð gildi verðlagsvísitölunnar fyrir Ísland, miðað við launakostnað 53,2 evrur á stund, er 131. Raunverðlagið er 162: Ísland er 24% dýrara en launin skýra á þessu mati og 24 til 31% eftir mælingu vinnustunda; frávikið er hið stærsta í samanburðinum, um 2,6 staðalfrávik frá matslínunni. Mynd 20 sýnir aðhvarfið, spána fyrir Ísland og frávikið frá henni; frekari næmnipróf, meðal annars með tekjuhugtökum greiningarinnar sjálfrar, eru í verðlagsgreininni (Eggertsson 2026d). Þar er frávikið metið á bilinu 24 til 31% eftir mælingu vinnustunda; lægri talan, reist á opinberu tölunum óbreyttum, er notuð hér.

Að teygnin er innan við einn, eins og líkanið segir fyrir um, er efnisatriði í sjálfu sér: verðlag hækkar minna en hlutfallslega með tekjum. Mælikvarði sem deilir verðlagi með tekjum gefur þess vegna öllum auðugum löndum tölu undir hundrað og öllum fátækari löndum tölu yfir, vélrænt og án tillits til þess hvað nokkur hlutur kostar. Það er ástæðan fyrir því að Slóvakía, Ungverjaland og Grikkland verða „dýrustu“ ríkin í samanburðinum á kvarða greiningarinnar og Lúxemborg það „ódýrasta“ á mynd 2. Tekjuleiðréttingin sem samræmist þessu líkani er fjarlægðin frá aðhvarfslínunni. Hún snýr niðurstöðunni við: leiðrétt fyrir tekjum er Ísland ekki ódýrt heldur dýrasta landið í samanburðinum miðað við eigið tekjustig. Verðlag á Íslandi er ekki aðeins hátt af því að tekjurnar eru háar. Það er hátt umfram það.

Verðlag og launakostnaður 2024: aðhvarf ESB-27, Ísland utan mats

Mynd 20: Verðlag og launakostnaður 2024, lograkvarðar. Punktar: ESB-ríkin 27; línan er aðhvarfið $\ln P = 3,2 + 0,42 \ln W$, metið á þeim einum ($R^2 = 0,87$); skyggða beltið sýnir ± 2 staðalfrávik umhverfis matslínuna, jafnbreitt belti á lograkvarða, ekki spábíl. Ísland er utan matsins: spáð verðlag þess er 131 en raunverðlagið 161,7. Það er stærsta jákvæða frávik í hópnum, um 2,6 staðalfrávik, og liggur utan beltisins. Niðurstaðan er ónæg fyrir tekjumælikvarðanum: með landsframleiðslu á mann í evrum sem skýribreytu er frávik Íslands +23% og teygningin 0,41. Á beinum mælingum vinnustunda er frávik Íslands allt að +31% (Eggertsson 2026d). Heimild: Eurostat.

Niðurstaða: Óleiðrétt verðlag Íslands er hæst í samanburðarhópnum samkvæmt báðum neysluhugtökum: 172,7 fyrir einstaklingsbundna neyslu (A01) og 161,7 fyrir einkaneysluútgjöld heimila (E011). Mælikvarði Áfram Íslands deilir fyrri vísinum með hlutfallslegu miðgildi jafngildra ráðstöfunartekna og gefur 72. Sú stærð er ekki verðlagsvísir, og þrennt veldur því: forsendan um að verðlag fylgi tekjum í hlutfallinu einn á móti einum stenst ekki tölfræðilega; engin hefð er fyrir því í fræðiritum eða hagskýrslum að kalla hlutfall verðlags og tekna verðlag; og á þennan mælikvarða mælist hvert ríki með rauntekjur yfir meðaltali sjálfkrafa „ódýrt“, óháð því hvað vörur og þjónusta kosta. Mælikvarðinn nýtist því ekki í umræðu um verðlag. Aðhvarfsgreiningin notar síðari vísinn og sýnir að verðlag Íslands er 24 til 31% yfir því sem launin skýra.

5 Skuldir hins opinbera: heildartala og dreifing

Fullyrðing greiningarinnar. „Opinber fjármál standa betur á Íslandi en almennt í ESB, auk þess sem horfurnar eru bjartari“: skuldir Íslands eru um 56% af landsframleiðslu árið 2025 og spáð er lækking í um 45% árið 2030, á móti um 84% fyrir ESB í heild nú og 88% í lok spátímans (Kontext ehf. 2026).

Ein röð fyrir öll ríki. Til að röðun ríkja sé samanburðarhæf þarf eina samræmda skuldaröð. Hér er notuð röð Alþjóðagjaldeyrissjóðsins um heildarskuldir hins opinbera (WEO, apríl 2026)

fyrir Ísland og öll 27 aðildarríki ESB, árið 2025.⁶ Á þeirri röð er skuldahlutfall Íslands 56,1% árið 2025 og spá sjóðsins fyrir árið 2030 er 45,4%; heildartala ESB er 82,5% árið 2025 og 85,5% árið 2030.

Gagnaútgáfur WEO. Tölurnar á síðum greiningarinnar voru bornar saman við þrjár gagnaútgáfur WEO. Í útgáfunni frá apríl 2025 (WEO 6.0.0) er Ísland 52,85% árið 2025 og 40,49% árið 2030, ESB-heildin 83,63% og 87,56%, og aðeins 5 af 28 landagildum síðunnar á bls. 9 koma heim og saman þegar námundað er að heilum tölum. Í útgáfunni frá október 2025 er Ísland 47,42% og 37,77%, ESB-heildin 83,17% og 87,82%, og 9 af 28 landagildum koma heim og saman. Í útgáfunni frá apríl 2026 (WEO 9.0.0) er Ísland 56,11% og 45,43%, ESB-heildin 82,48% og 85,50%, og öll 28 landagildin koma heim og saman. Öll landagildi síðunnar og 56 og 45 fyrir Ísland samsvara því apríl 2026, en 84 og 88 fyrir ESB-heildina samsvara apríl 2025; engin ein útgáfa endurgerir allar fjórar tölurnar. Á þessari síðu er þannig blandað saman tveimur gagnaútgáfum. Greinin sjálf notar WEO apríl 2026 samræmt fyrir allar stærðir.

Heildartala og dreifing. Fullyrðing greiningarinnar um stöðu Íslands gagnvart ESB-heildinni stenst: 56,1% á móti 82,5%, og spád þróun er Íslandi hagfelld. Þetta eru raunverulegir styrkleikar. Heildartala ESB er hins vegar stærðarvegin: stærstu hagkerfin vega þyngst, og fáein mjög skuldsett ríki, Grikkland (146), Ítalía (137) og Frakkland (116), toga hana upp fyrir stöðu dæmigerðs aðildarríkis. Miðgildi aðildarríkjanna árið 2025 er 58,8%, aðeins 2,7 prósentustigum yfir hlutfalli Íslands, og einfalt meðaltal þeirra 65,1%. Í ónámunduðum tölum sjóðsins skulda þrettán ríki minna en Ísland og fjórtán meira, ekkert jafnmikið; Ísland er í 14. sæti af 28 frá lægstu skuldum (15. sæti frá hæstu), meðal annars á eftir Danmörku (28), Írlandi (33), Svíþjóð (35) og Hollandi (43) (mynd 3). Röðunin sýnir að Ísland er nálægt miðju dreifingarinnar, ekki í sérflokki.

Niðurstaða: Skuldastaða Íslands er styrkleiki: hlutfallið er undir ESB-heildinni, 56,1% á móti 82,5% árið 2025, og spád þróun til 2030 er hagfelld. Heildartala ESB er hins vegar stærðarvegin og lýsir ekki dæmigerðu aðildarríki: miðgildi ríkjanna er 58,8%, aðeins 2,7 prósentustigum yfir Íslandi, og Ísland er í 14. sæti af 28 frá lægstu skuldum. Munurinn gagnvart heildinni sýnir að Ísland stendur betur en stærðarvegið meðaltal, ekki að það sé í annarri efnahagslegri deild.

6 Vextir: nafnvextir, verðbólga og raunvextir

Fullyrðing greiningarinnar. Greiningin segir: „Vandinn liggur í verðbólgunni“ og kallar verðbólguna „skilgetið afkvæmi launahækkana umfram þess sem verðból gumarkmið og framleiðniþróun leyfa“. Háir vextir eru sagðir „fylgifiskur mikillar verðbólgu, hárra verðbólguvæntinga og framleiðsluspennu“ og hátt vaxtastig og vaxtakostnaður sögð „heimatilbúin vandamál“.

Samanburður raunvaxta. Verðbólga skýrir þann hluta nafnvaxta sem bætir lánveitanda upp rýrnun peninga. Til að bera saman raunkostnað lánsfjár þarf því að skoða vexti umfram vænta verðbólgu, *raunvexti*. Orðin *raunvextir* og *verðtrygging* koma ekki fyrir í vaxtaumfjöllun greiningarinnar. Hér eru raunvextir metnir með Fisher-sambandinu,

$$\hat{r}_t = \frac{1 + i_t}{1 + \pi_t^e} - 1 = \frac{i_t - \pi_t^e}{1 + \pi_t^e},$$

þar sem i_t táknar nafnvexti og π_t^e vænta verðbólgu; þegar hvort tveggja er lágt gildir fyrsta stigs nálgunin $\hat{r}_t \approx i_t - \pi_t^e$. Útleiðslan og meðferð óvissunnar eru raktar í vaxtagreininni (Eggertsson 2026a); þar er einnig sýnt að punktaspa í nefnaranum dregur fremur úr mældum vaxtamun en ykir hann.

⁶Skilgreining sjóðsins á heildarskuldum er ekki hin sama og Maastricht-skilgreining Eurostat, sem er þrengri, en skilgreining sjóðsins er hér notuð fyrir öll ríkin svo tölurnar séu sambærilegar.

Síða greiningarinnar inniheldur báðar tölurnar sem þarf í þetta reikningsdæmi. Fyrir íslenska stýrivexti gefur jafnan $1,075/1,040 - 1 = 3,37\%$, en línulega nálgunin gefur $7,5 - 4,0 = 3,5\%$. Á evrusvæðinu gefa $2,0\%$ vextir og $2,0\%$ vænt verðbólga nákvæmlega núll í báðum tilvikum (Kontext ehf. 2026). Raunvaxtamunurinn stendur því nánast óhaggaður í tölum síðunnar sjálfrar.

Þetta eru tölur síðunnar, ekki nýjasta staðan. Á brúarmyndinni í meginniðurstöðunum (mynd 4) er sami samanburður færður til 20. júlí 2026 með opinberum gögnum og takmarkaður gagnert við Ísland og evrusvæðið. Stýrivextir eru hins vegar ekki lánsvextir heimila. Til að meta þann kostnað sem skiptir heimilin beint máli þarf því að bera saman vexti nýrra íbúðalána. Mynd 5 sýnir þann samanburð fyrir Ísland og ríki ESB.

Gögn. Vextir evruríkjanna á mynd 5 eru vextir nýrra íbúðalána úr samsettri vísitölu Seðlabanka Evrópu um lántökukostnað heimila vegna húsnæðisakaupa (ECB MIR, apríl 2026); íslensku tölurnar eru meðalkjör bankanna í mars 2026 samkvæmt vaxtatöflum þeirra og vaxtatölfræði Seðlabanka Íslands, $9,19\%$ óverðtryggðir breytilegir vextir og $4,5\%$ verðtryggðir. Verðtryggðu vextirnir eru sjálfir raunvextir samkvæmt samningi (höfuðstóllinn fylgir verðlagi) og krefjast því engrar verðbólguþáttar. Fyrir ný óverðtryggð lán gefur Fisher-sambandið $5,5\%$ raunvexti á Íslandi, miðað við $3,5\%$ verðbólguþátt Seðlabankans (Seðlabanki Íslands 2026a), en viðmið evrusvæðisins í heild er $0,7696\%$, birt sem $0,8\%$ á myndum. Greiðsluútreikningurinn á mynd 6 notar tveggja aukastafa gildið $0,77\%$ og lægra íslenska gildið, $4,5\%$ sammingsbundna raunvexti verðtryggða lánsins. Í brúarmynd stýrivaxtanna er notuð nýjasta könnun markaðsaðila, $3,9\%$ vænt verðbólga eftir eitt ár; þetta eru aðskildir, dagsettir útreikningar og ekki á að blanda forsendum þeirra saman. Gagnaslóðir allra ríkja, valið milli landsspár hvers ríkis og verðbólguþáttar mynsvæðisins og áhrif þess vals eru skjalfest í heild í vaxtagreininni (Eggertsson 2026a); valið breytir gildum einstakra ríkja en ekki heildarmyndinni gagnvart íslensku gildunum.

Það sem tölurnar sýna. Íslensk íbúðalán eru dýrust í samanburðinum: $5,5\%$ raunvextir á óverðtryggðum lánum og $4,5\%$ á verðtryggðum, á móti $0,8\%$ á evrusvæðinu í heild. Hæstu raunvextir meðal evruríkjanna eru um $1,5\%$ (Lettland), eða rúmur fjórðungur af $5,5\%$ raunvöxtum óverðtryggða íslenska lánsins, og evruríkin liggja öll á bilinu frá um $-0,6\%$ upp í um $1,5\%$; miðað við verðbólguþátt hvers lands er bilið frá um $-0,9\%$ upp í um $1,2\%$ (Eggertsson 2026a, tafla 2). Lánaform eru ólík milli landa, en lönd með breytilega vexti og lönd með löng fastvaxtalán liggja á sama þrönga bilinu; breytileiki í lánaformum eða gjöldum skýrir því ekki muninn gagnvart Íslandi (Eggertsson 2026a). Nafnvaxtamunurinn gagnvart evrusvæðinu er $5,75$ prósentustig og munur væntrar verðbólgu $0,85$ prósentustig. Fisher-sambandið gefur $4,73$ prósentustiga raunvaxtamun. Sérstaklega skýr viðmiðun er þessi: verðtryggðir íslenskir vextir, $4,5\%$, sem eru vextir *umfram* verðbólgu samkvæmt samningi, eru hærri en *nafnvextir* allra evruríkjanna, með öllu verðbólguálagi inniföldu. Hæsta gildið er í Lettlandi, $4,18\%$ (Eggertsson 2026a). Munurinn er heldur ekki bundinn við einn tímapiunkt: samanburður við Finnland á tímabilinu 2004–2026 sýnir að núverandi munur er nálægt sögulegu meðaltali og að raunvaxtamunurinn hefur verið mun stöðugri en nafnvaxtamunurinn (Eggertsson 2026a). Verðbólga ein getur því ekki skýrt muninn.

Hvað þýðir þetta fyrir heimili? Á mynd 6, sem er endurreiknuð eftir vaxtagreininni (Eggertsson 2026a), er lægri íslenska raunvaxtatalan notuð og munurinn settur í samhengi við viðmiðunarheimili sem kaupir sína fyrstu íbúð. Dæmigerð fyrsta íbúð kostaði um 70,6 m.kr. árið 2025 samkvæmt Mælaborði fyrstu kaupenda hjá Húsnæðis- og mannvirkjastofnun. Miðað við 85% veðsetningu tekur heimilið jafngreiðslulán að fjárhæð 60 m.kr. til 25 ára. Þetta er viðmiðunarlán fyrir fyrstu kaup, ekki miðgildi allra lána fyrstu kaupenda.

Við $4,5\%$ íslenska raunvexti er mánaðarleg greiðslubyrði um 333 þús.kr. á verðlagi dagsins, en um 220 þús.kr. við $0,77\%$ raunvaxtaviðmið evrusvæðisins, birt sem $0,8\%$. Munurinn er um 114 þús.kr. á mánuði (113,6 þús. ef reiknað er nákvæmar). Í upphafi lánstímans er raunvaxtakostn-

aður um 225 þús.kr. í íslenska dæminu en um 39 þús.kr. í viðmiðunardæminu; mun stærri hluti greiðslunnar lækkar því höfuðstólinn í því síðarnefnda. Á 25 ára lánstímanum greiðir heimilið alls um 100 m.kr. á föstu verðlagi við íslensku raunvextina, þar af 40 m.kr. í raunvaxtakostnað, en um 66 m.kr. við 0,77% viðmið evrusvæðisins, þar af 6 m.kr. í raunvaxtakostnað (Eggertsson 2026a).

Íbúðin, höfuðstóllinn, lánstíminn og greiðsluformið eru þau sömu í báðum tilvikum; aðeins raunvextirnir breytast. Dæmið sýnir því hvað núverandi raunvaxtamunur þýðir að öðru óbreyttu. Það er hvorki spá um vexti á Íslandi eftir hugsanlega aðild né mat á öðrum áhrifum aðildar. Öll gögn og forrit að baki útreikningunum eru opin á GitHub (Eggertsson 2026a).

Í ritdeilunni um greininguna var vaxtakaflanum svarað með því að stýrivextir réðust „fyrst og fremst af verðbólgu, verðbólguvæntingum og stöðu hagkerfisins“ og að framleiðsluspenna hefði áhrif á vaxtastig (Konráð S. Guðjónsson 2026b). Hvort tveggja er hefðbundin peningahagfræði og hvorugt er umdeilt hér. Fullyrðingin sem metin er í þessum kafla er önnur: að vaxtamunurinn sé heimatilbúið verðbólguvandamál sem hverfi með verðbólgunni. Raunvaxtasamanburðurinn hér að framan sýnir að svo er ekki; munurinn stendur eftir að vænt verðbólga hefur verið dregin frá.

Óvissa og næmnipróf. Dæmið hvílir á forsendum sem eðlilegt er að hreyfa við, og í vaxtagreininni (Eggertsson 2026a) er það gert kerfisbundið: með varfærnu viðmiði fyrir evrusvæðið (1,41%, verðbólguþröskurmið í stað skammtímaspár) er mánaðarmunurinn um 96 þús.kr., í grunnmatinu (4,5% á móti 0,77%) um 114 þús.kr. og með 5,5% raunvöxtum óverðtryggða íslenska lánsins um 149 þús.kr. Munurinn breytist nánast línulega með lánsfjárhæð, tæplega 19 þús.kr. á mánuði fyrir hverjar 10 m.kr., og föst gjöld hafa hverfandi áhrif á árlega hlutfallstölu kostnaðar. Loks sýnir reynsla ríkja sem tekið hafa upp evru að vextir færast tiltölulega hratt að kjörum evrusvæðisins og lækkunin hefst jafnan í aðdraganda upptökunnar (Eggertsson 2026a). Ekkert þessara næmniprófa breytir meginniðurstöðunni.

Niðurstaða: Nafnvaxtamunur Íslands og evrusvæðisins er 5,75 prósentustig og munur væntrar verðbólgu 0,85 prósentustig í þessum samanburði. Fisher-sambandið gefur 4,73 prósentustiga raunvaxtamun miðað við óverðtryggða íslenska lánið. Í heimilisdæminu, sem notar lægri íslensku raunvaxtatöluna, 4,5% verðtryggða raunvexti, er munurinn 3,7 prósentustig og um 114 þús.kr. á mánuði af 60 m.kr. láni. Gögnin styðja því þá niðurstöðu að verðbólga sé hluti skýringarinnar, en ekki að hún skýri allan muninn. Samanburðurinn er nálgun: íslensku gildin eru meðaltal bankakjara samkvæmt vaxtatöflum bankanna og vaxtatölfræði Seðlabanka Íslands, en evrugildin vegin meðaltöl nýrra lána, og næmnipróf vaxtagreinarinnar breyta ekki þeirri mynd (Eggertsson 2026a).

7 Atvinnuleysi ungmenna: þegar nefnarinn breytir myndinni

Spurt var: „Hvað er atvinnuleysi ungs fólks í Finnlandi, milli 15 og 25 ára?“ Svárið var „Næstum því 25%“ og síðan „næstum fjórði hver ungur Finni atvinnulaus“.

Ólafur Ragnar Grímsson í Bítinu á Bylgjunni, 7. júlí 2026

Fullyrðing greiningarinnar. Atvinnuleysi ungmenna (15–24 ára) er 9% á móti 15% í ESB. Ísland er með þriðja lægsta hlutfallið.

Hvers vegna er samanburðurinn vandasamur? Hefðbundið atvinnuleysi er erfiðara að túlka fyrir ungt fólk en eldri aldurshópa. Í mörgum ríkjum ESB er meirihluti 15–24 ára utan vinnumarkaðar, fyrst og fremst vegna náms. Þau teljast þá hvorki starfandi né atvinnulaus. Á Íslandi vinna námsmenn mun oftar með námi og teljast því til vinnuafsisins. Stærð og samsetning nefnarans eru því mjög ólíkar milli landa.

Almenn sundurliðun. Látum N tákna alla 15–24 ára, E starfandi, U atvinnulausa sem leita að vinnu og eru tiltækir til starfa, og I þá sem eru utan vinnumarkaðar. Aldurshópurinn og unga vinnuaflíð, L , skiptast þá þannig:

$$N = E + U + I, \quad L = E + U.$$

Hefðbundið atvinnuleysi, atvinnuþátttaka og hlutfall atvinnulausra af öllum aldurshópnum eru þrjár ólíkar stærðir:

$$u \equiv \frac{U}{L} = \frac{U}{E + U}, \quad a \equiv \frac{L}{N} = \frac{E + U}{N}, \quad q \equiv \frac{U}{N}.$$

Þar sem allir atvinnulausir teljast til vinnuaflsins fæst nákvæmt samband

$$q = \frac{U}{N} = \underbrace{\frac{U}{E + U}}_u \underbrace{\frac{E + U}{N}}_a = ua.$$

u svarar því spurningunni: hve stór hluti unga vinnuaflsins leitar að vinnu? q svarar annarri spurningu: hve stór hluti alls aldurshópsins leitar að vinnu?

Árið 2025 var u 9,5% á Íslandi og 15,2% í ESB (Eurostat). Vinnuaflíð náði hins vegar til 82,7% alls aldurshópsins á Íslandi en aðeins 40,7% í ESB (Eurostat). Settar í jöfnuna gefa tölurnar

$$\begin{aligned} q_{\text{Ísland}} &= 0,095 \times 0,827 = 0,0786 \approx 7,9\%, \\ q_{\text{ESB}} &= 0,152 \times 0,407 = 0,0619 \approx 6,2\%. \end{aligned}$$

Þegar atvinnuleitendum er deilt með öllum 15–24 ára snýst samanburðurinn því við. Ísland er þá með sjöunda hæsta hlutfallið meðal þeirra 27 ríkja sem gögn ná til, eða í 21. sæti af 27 þegar raðað er frá lægsta hlutfalli eins og á mynd 7 (Eurostat).

Tilvitnunin í upphafi kaflans. Þar birtist einmitt ruglingurinn sem hér er til umfjöllunar, borinn fram í útvarpi daginn eftir stofnfund hreyfingarinnar. Talan sem vitnað er til er u , hlutfall af ungu *vinnuaflinu*, en með túlkuninni „fjórði hver ungur Finni atvinnulaus“ er farið með hana sem q , hlutfall af *öllum* ungum Finnum. Á þann mælikvarða voru 11,7% allra ungra Finna í atvinnuleit árið 2025, eða nær einn af hverjum níu en ekki einn af hverjum fjórum (Eurostat). Munurinn liggur í nefnanarum: tæpur helmingur finnskra ungmenna stendur utan vinnuaflsins; langflest þeirra eru þar vegna náms og teljast hvorki atvinnulaus né í atvinnuleit. Evrutengingin í sömu umfjöllun, þar sem Finnland er kynnt sem eina Norðurlandið sem bæði notar evru og á aðild að ESB (Bítið, Bylgjan, 7. júlí 2026), stenst ekki heldur skoðun á sömu gögnum: hlutfallið sem vitnað var til er nánast hið sama í Svíþjóð, sem stendur utan evrunnar, og á evrulandinu Spáni (24,3% á móti 24,9% árið 2025). Þegar atvinnuleitendur eru reiknaðir sem hlutfall af öllum ungmönnum er hlutfallið *hæst* í Svíþjóð meðal þeirra ríkja sem gögn ná til, með 13,9%, ofar bæði Finnlandi og Spáni (Eurostat). Háar tölur á þessum mælikvörðum fylgja mikilli atvinnuþátttöku ungs fólks á Norðurlöndum, ekki gjaldmiðlinum.

NEET. Á hlutfalli þeirra sem hvorki eru í vinnu né námi eða starfsþjálfun (NEET) stendur Ísland vel: 4,1% á móti 9,0% í ESB (Eurostat). Greiningin sýnir þann mælikvarða sjálf á bls. 32, og í ritdeilunni um hana var á það bent (Konráð S. Guðjónsson 2026b). Sá mælikvarði svarar hins vegar annarri spurningu en atvinnuleysistalan á bls. 13, sem hér er til umfjöllunar, og breytir hvorki merkingu hennar né rangri túlkun finnska hlutfallsins.

Ólík náms- og vinnumenning skýrir stóran hluta munarins. Þar sem námsmenn vinna sjaldan er unga vinnuaflíð fámennari og sértækari hópur. Atvinnuleit getur þar einnig gefið til kynna að viðkomandi sé ekki lengur í námi og verið neikvæðara merki í augum atvinnurekenda en á Íslandi, þar sem vinna með námi er venja. Tölurnar segja þó ekki hvort vinna með námi sé almennt kostur: hún veitir tekjur og reynslu en getur tekið tíma frá náminu.

Niðurstaða: Talan 9,5% á móti 15,2% er rétt, en nær aðeins til unga vinnuafslisins. Af öllum 15–24 ára leita 7,9% að vinnu á Íslandi og 6,2% í ESB, og túlkunin „fjórði hver ungur Finni atvinnulaus“ er röng: af öllum ungum Finnum voru 11,7% í atvinnuleit, nær einn af hverjum níu. Fullyrðing greiningarinnar um þriðja lægsta atvinnuleysið nægir því ekki ein og sér til að lýsa stöðu ungs fólks. Sú staðreynd að hæsta hlutfall ungra atvinnuleitenda af aldurshópnum meðal þeirra ríkja sem gögn ná til er í Svíþjóð, utan evrunnar, bendir til þess að þessar tölur mæli norræna atvinnuþátttöku fremur en gjaldmiðil.

8 Framleiðni: stig, vöxtur og samanburðarhópur

Fullyrðing greiningarinnar. „Íslendingar vinna jafnframt fremur lítið sem bendir til að framleiðni er mjög há á Íslandi, og hún hefur vaxið mun hraðar en í ESB og á Norðurlöndunum.“

Samanburður allra ríkja. Síða greiningarinnar sýnir þrjár línur: Ísland, Norðurlöndin og ESB. Hún sýnir réttilega að framleiðni óx hraðar á Íslandi en að meðaltali í þessum tveimur hópum. Meðaltölin segja hins vegar ekki hvar Ísland stendur meðal ríkjanna sjálfra. Frá grunnári greiningarinnar, 2000, er Ísland í 14. sæti af 28; þrettán ríki uxu hraðar (mynd 8). Á síðustu tíu árum, 2015–2025, er Ísland einnig í 14. sæti, meðal annars á eftir Danmörku (+13,2% á móti +11,6%) (Eurostat).

Í ritdeilunni um greininguna var tekið undir að sjálfsagt væri að skoða framleiðniþróun einstakra landa, og bent á að efst á löngum tímabilum tróni Írland og fyrrverandi austantjaldsríki sem vaxi frá lægri grunni; meðal líkra ríkja væri Ísland efst (Konráð S. Guðjónsson 2026b). Hvort tveggja stenst: fyrir ofan Ísland í vexti frá 2000 eru einmitt Írland og tólf samleitniríki, og meðal vestrænna ríkja á svipuðu þróunarstigi er Ísland efst á því tímabili. Það breytir ekki því að á síðunni var Ísland borið saman við meðaltöl ESB og Norðurlandanna en ekki einstök ríki, né hinu að á síðustu tíu árum er Ísland í 14. sæti af 28 og á hvern starfandi undir meðaltali ESB. Fyrirvarinn um samleitniríkin er jafnframt fyrirvari þessarar greinar, sjá myndatexta myndar 8.

Á hvern starfandi í stað vinnustundar. Vöxtur framleiðni á vinnustund og fækkun vinnustunda eru tvær hliðar á sama peningi. Mældum vinnustundum á hvern starfandi á Íslandi fækkaði úr 1.729 árið 2000 í 1.421 árið 2025, um 17,8%, sem er með mestu fækkunum í samanburðinum. Fækkunin hækkar framleiðni á vinnustund reikningslega þótt framleiðsla á hvern starfandi standi í stað.⁷ Mæld á hvern starfandi er myndin önnur: framleiðnivöxtur Íslands frá 2000 er +24,9% á móti +19,2% í ESB, 16. sæti af 28, og á síðustu tíu árum, 2015–2025, er hann +5,0%, undir 5,1% meðaltali ESB og í 19. sæti af 28 (Eurostat). Fullyrðing síðunnar um að Íslendingar vinni fremur lítið og fullyrðingin um hraðan framleiðnivöxt eru því sama staðreyndin talin tvisvar: styttri vinnutími er í senn athugunin að baki orðunum „vinna lítið“ og vélræni drifkrafturinn í vinnustundaröðinni. Merkingarnar „+12%“ og „+7%“ á síðunni reynast auk þess vera vöxtur undirtímabilsins 2015–2025, sem er hvergi tilgreint á síðu með grunnárið 2000.

Framleiðnistigið er sterkara en vaxtaröðunin. Landsframleiðsla á unna stund á jafnvirðisgengi er 123,4 þegar ESB er 100: 7. sæti, nánast jafnfætis Þýskalandi (123,6), en undir Hollandi (125,3), Belgíu (133,7) og Danmörku (138,0) (Eurostat). Árið 2024 féll framleiðni á unna stund um 2,3%, en sú tala var endurskoðuð úr –0,6% (Seðlabanki Íslands 2025).

Framleiðnistig án auðlindagreinnanna. Til að kanna hvort hátt framleiðnistig Íslands sé bundið við fáar auðlindafrekar greinar var vergri virðisaukningu og unnum vinnustundum í fisk-

⁷Mæling fækkunarinnar er sjálf ekki hafin yfir vafa: um 3 prósentustig hennar koma aðeins fram í vinnustundaröð þjóðhagsreikninga, sem reiknuð er með líkani, og eiga sér ekki stöð í neinni könnun eða launarannsókn. Röð sem tekur miðgildi árlegra breytinga fjögurra opinberra mælikvarða gefur fækkun um 14,9% 2000–2025 í stað 17,8%, og +52% framleiðnivöxtur á vinnustund frá 2000 yrði þá um +47%. Fækkunin frá 2019, um 4%, samsvarar hins vegar nær alveg umsaminni styttingu vinnuvikunnar. Sjá Viðauka A.

veiðum og fiskeldi (A03), rafmagns-, gas- og hitaveitum (D) og framleiðslu málma í frumvinnslu (C24) sleppt úr bæði teljara og nefnara, fyrir Ísland og öll ESB-ríki með nothæfa sundurliðun (Eurostat `nama_10_a64` og `nama_10_a64_e`, virðisaukning B1G í PPS á unna stund; áðalár 2023, nýjasta árið með heilum gögnum; átta ríki birta ekki sundurliðun vinnustunda fyrir þessar greinar og eru undanskilin, ekki núllstillt, svo samanburðurinn nær til 20 ríkja af 28 og þeim hópi er haldið föstum). Greinarnar þrjár skýrðu 10,3% af vergri virðisaukningu Íslands árið 2023 en aðeins 4,8% af vinnustundum; framleiðni innan þeirra var um 4,5-föld kjarnaframleiðnin í orku-geiranum, 2,6-föld í málmmframleiðslu og 1,4-föld í fiskveiðum. Án greinanna lækkar framleiðni Íslands úr 54,6 í 51,4 PPS á klukkustund, um 6,2%, sem er mesta lækkun í hópnum og yfir 1,9% miðgildi vestrænu ríkjanna; af lækkuninni skýrir orkugeirinn 56%, málmmframleiðsla 30% og fiskveiðar 14%. Sætið haggast samt ekki: Ísland er í 4. sæti af 20 bæði með og án greinanna, röðunin hreyfist í mesta lagi um eitt sæti hvert ár 2019–2023, og kjarnaframleiðnin er 14,6% yfir miðgildi vestrænu samanburðarríkjanna. Munurinn liggur ekki síst í því að íslenskar fiskveiðar og málmmframleiðsla eru sjálfar með 2,6- til 2,8-falda framleiðni á við sömu greinar í vestrænu ríkjunum, í samræmi við mat OECD (2025) á framleiðni auðlindagreina. Fryst gögn, kóði og minnisblað eru í `lokagerdgogn/framleidni_kjarna`.

Vinnustundir má einnig mæla á fleiri en einn hátt. Fullyrðingin um að Íslendingar vinni fremur lítið styðst við vinnustundaröð þjóðhagsreikninga, en vinnumarkaðskönnunin sýnir að venjuleg vinnuvika er 39,1 stund á Íslandi á móti 37,3 í ESB (Eurostat). Sundurliðunin skýrir hvers vegna bæði framleiðni og atvinnustig skipta máli fyrir landsframleiðslu á mann:

$$\frac{\text{VLF}}{\text{íbúar}} = \underbrace{\frac{\text{VLF}}{\text{vinnustund}}}_{\text{framleiðni}} \times \underbrace{\frac{\text{vinnustundir}}{\text{starfandi}}}_{\text{vinnutími}} \times \underbrace{\frac{\text{starfandi}}{\text{íbúar}}}_{\text{atvinnustig}}.$$

Allir þrír þættirnir hafa áhrif. Framleiðsla á stund er yfir meðaltali ESB og mjög hátt hlutfall íbúa vinnur; hið síðarnefnda er sjálfstæður styrkleiki íslensks vinnumarkaðar. Óvissa um vinnustundamælingar kallar hins vegar á varfærni þegar nákvæm framleiðniröðun er túlkuð. Greiningin tekur sjálf fram að íslensku framleiðnitölurnar séu bráðabirgðatölur sem hafi gjarnan breyst mikið.

Niðurstaða: Framleiðni á unna stund óx hraðar á Íslandi en meðaltöl ESB og Norðurlanda, en vöxturinn er í 14. sæti þegar öll ríkin eru sýnd, og mældur á hvern starfandi var hann undir meðaltali ESB síðustu tíu ár (19. sæti af 28). Framleiðnistigið er hátt, 123,4 á móti 100 í ESB, í 7. sæti, og það helst hátt þótt fiskveiðum, orku og málmmframleiðslu sé sleppt: 4. sæti af 20 samanburðarhæfum ríkjum bæði með og án greinanna.

9 Samkeppnishæfni: heildarröðun og fjórir meginþættir IMD

Framsetning greiningarinnar. Greining Áfram Íslands segir að samkeppnishæfni sé almennt meiri á Íslandi en í ríkjum ESB og hafi aukist hér á meðan hún hafi almennt dalað þar. Hún sýnir heildarsæti Íslands, 15. sæti af 69, á einni síðu; á þeirri næstu eru sýndir þrír meginþættir af fjórum, skilvirkni hins opinbera, skilvirkni atvinnulífs og innviðir, og í neðanmálsgrein er upplýst berum orðum að efnahagsleg frammistaða sé ekki tekin með. Gagnrýnin hér beinist því að vali á þáttum og of víðtækum rökstuðningi fyrir valinu; hún beinist hvorki að því að heildarsætinu sé leynt né að því að Ísland sé almennt ósamkeppnishæft.

Vægi þátta. Úttekt IMD byggist á fjórum meginþáttum og undir hverjum þeirra liggja fimm undirþættir; hver hinna 20 undirþátta vegur 5% í heildarmatinu. Hver meginþáttur vegur því óbeint fjórðung matsins.⁸

⁸IMD segir ekki „25%“ orðrétt. Hlutfallið er leitt af birtri aðferðarlýsingu: hver af 20 undirþáttum vegur 5% og fimm undirþættir mynda hvern meginþátt.

Úttekt á stærðarbjögun. Fyrirvari greiningarinnar er að slök staða Íslands í efnahagslegri frammistöðu skýrist nær alfarið af mælikvörðum sem bjagist af stærð ríkja. Til að meta fyrirvarann voru öll 46 röðuð viðmið meginþáttarins flokkuð: 11 mæla óleiðréttar heildarstærðir, 20 eru hlutfalls- eða mannföldaleiðrétt, 7 eru vaxtarhraðar, 6 varða verðlag eða kostnað og 2 eru könnunarviðmið. Heildarstærðirnar safnast einkum í undirþáttinn um alþjóðlega fjárfestingu og að hluta í alþjóðaviðskipti, og tvö hlutföll um samþjöppun útflutnings geta að auki mótast af smæð. Fyrirvarinn á því við um hluta þáttarins. „Nær alfarið“ er hins vegar of víðtækt: Ísland er í 59. sæti í verðlagsundirþættinum, sem byggist á verðbólgu og kostnaðarstigi en ekki stærð hagkerfis, og meðal einstakra birtra viðmiða í 57. sæti í raunhagvexti, 55. sæti í viðskiptajöfnuði og 61. sæti í verðbólgu. Sterku niðurstöðurnar standa á móti: 8. sæti í atvinnuundirþættinum, 11. sæti í landsframleiðslu á mann á jafnvirðisgengi og 18. sæti í innstreymi beinnar erlendr- ar fjárfestingar sem hlutfalli af landsframleiðslu. Ekkert nýtt heildarmat eða önnur röðun er reiknuð hér, enda birtir árbók IMD ekki full gögn eftir viðmiðum fyrir öll ríki.

Þrjú atriði til viðbótar veikja fyrirvarann eins og hann er orðaður. Örríkin í úrtakinu standa mun betur: Lúxemborg er í 35. sæti og Kýpur í 36. sæti í efnahagslegri frammistöðu, 16–17 sætum ofar en Ísland, svo smæðin ein skýrir ekki 52. sætið. Heimildin sem sú síða vísar sjálf til, Viðskiptaráð Íslands, hefur aldrei rakið slaka stöðu Íslands í þættinum til mælingarbjögunar: í greiningu ráðsins frá 2022 segir beinlínis að smæðin hafi töluverð áhrif *en* að teknu tilliti til landsframleiðslu raðist Ísland eigi að síður í botnsætin í erlendri fjárfestingu, og í umfjöllun þess um úttektina 2025 er stærðarbjögun hvergi nefnd (Viðskiptaráð Íslands 2022; 2025). Og IMD kynnir sjálft niðurstöður sínar með öfugum formerkjum: að smáríki raði sér efst sýni að samkeppnishæfni sé ekki spurning um stærð.⁹ Fyrirvarinn á sér því efnislega stöð að hluta (efnahagsleg frammistaða er mælanlega sá meginþáttur matsins sem er stórum ríkjum mest í hag), en fullyrðingin „nær alfarið“ á sér hvorki stöð í gögnum þáttarins, hjá heimild síðunnar né hjá IMD.

Breytingar á sætum. Breytingar á sætum milli ára miðast við öll 69 hagkerfin: lækkun meðalsætis ESB-ríkja sannar ekki ein og sér að samkeppnishæfni þeirra hafi versnað í raun; til þess þyrfti breytingar á stigum eða annan óháðan mælikvarða. Á breytingamynd greiningarinnar eru breytingar á sætum milli 2021 og 2025 jafnframt merktar með fyrirsögninni „- %“, þótt tölurnar séu breytingar á raðsætum en ekki prósentur; það er aukaatriði um merkingar.

Niðurstaða: Ísland er í 15. sæti af 69 í heildarröðun IMD, í efsta fjórðungi, og fimm ESB-ríki eru ofar. Fyrirvari Áfram Íslands um áhrif smæðar á hluta efnahagslegu frammistöðunnar hefur nokkurt gildi, einkum í alþjóðlegri fjárfestingu og að hluta í viðskiptum. Fyrirvarinn skýrir hins vegar ekki verðlagsundirþáttinn, raunhagvöxt eða viðskiptajöfnuð. Framsetning þriggja hagstæðari meginþátta af fjórum styður því ekki almenna ályktun um að Ísland standi í sérflokki ofan við ríki ESB.

10 Kaupmáttur launa: upphafsár, verðvísitala og mælieining

Fullyrðing greiningarinnar. Kaupmáttur launa á Íslandi jókst um 68% frá 2013 til 2025 en um 8% í ESB, og það gildir „sama á hvaða mælikvarða er litið“.

Endurgerð. Mælikvarði greiningarinnar er launavísitala Eurostat (launaliður D11 í launakostnaðarvísitölunni `lc_lci_r2_q`, atvinnugreinar B–S, árstíða- og dagaleiðrétt) deilt með samræmdri vísitölu neysluverðs, með 1. ársfjórðung 2013 sem grunn. Á þeim mælikvarða fæst birta talan aftur: +67% fyrir Ísland með ársfjórðungsmeðaltali verðlags og +68% sé verðlag tekið í lok ársfjórðungs, á móti +8% í ESB og +6% á Norðurlöndunum innan ESB, Danmörku, Svíþjóð og

⁹ „The top 10 is dominated by smaller economies – a reflection that economic competitiveness is not a question of size“ (IMD 2024).

Finnlandi, vegnum með fjölda launþega (mynd 11). Talan er því ekki röng. Spurningin er hvað hún mælir.

Hvað mælir kaupmáttur launa? Kaupmáttur er hlutfall launa og verðlags, $K = W/P$. Útkoman veltur á þrennu: hvaða launastærð er í teljaranum, hvaða verðvísitala er í nefnaranum og frá hvaða tíma er mælt. Í mælikvarða greiningarinnar eru valin laun á vinnustund (launaliðurinn D11), verðvísitala sem sleppir húsnæðiskostnaði eigenda og upphafsár nálægt botni eftirhrunsáranna. Allt þrennt hallar samanburðinum í sömu átt.

Þrjár launastærðir, ein keðja. Þjóðhagsreikningar telja vinnuna í þremur þrepum. *Launakostnaður fyrirtækja* (D1) er allt sem vinnustundin kostar launagreiðandann: laun að viðbættu tryggingagjaldi og lífeyrisiðgjöldum hans. *Laun* (D11) eru það sem launþeginn semur um, fyrir tekjuskatt og eigin iðgjöld. *Ráðstöfunartekjur heimila* (B6G, B7G) eru það sem heimilið heldur eftir þegar skattar og iðgjöld launþega hafa verið dregin frá og tilfærslur bæst við. Staðbundin þjónusta verðleggst út frá því sem vinnan kostar fyrirtækin; þess vegna skýrir launakostnaður verðlag í aðhvarfinu í kafla 4 og liggur til grundvallar kaupmætti vinnustundar í Töflu 1. Heimili kaupa hins vegar fyrir ráðstöfunartekjur sínar. Launaskattar og iðgjöld eru mjög ólík milli landa, svo röðun ríkja getur verið önnur á hverju þrepi: Ísland mælist rétt yfir meðaltali ESB á launum (D11) en rétt undir á launakostnaði (D1). Ráðstöfunartekjur fyrir hverja unna stund gefa sömu mynd (9. sæti af 28, við meðaltal ESB; sjá neðanmálsgrein í kafla 14); greinin mælir annars launakostnað og laun og tekur fram hverju sinni hvort er.

Upphafsárið (samanburðartími). Árið 2013 var Ísland enn að vinna upp kaupmáttartapið eftir fjármálahrunið 2008, sem felldi kaupmátt hér mun meira en í nágrannalöndunum (rauði hringurinn á mynd 12). Vöxtur frá slíkum upphafspunkti mælir að verulegu leyti viðspyrnu upp í fyrra horf, ekki varanlegt forskot; sama fyrirvara þarf við hagvaxtarsamanburð samleitniríkjanna í köflum 3 og 8. Sé miðað við 2007, síðasta heila árið fyrir hrun, snýst röðin við; sé miðað við aldamótin, fyrsta árið sem sambærileg gögn ná til allra raðanna, liggur Ísland milli ESB og Norðurlandanna innan ESB.¹⁰

Verðvísitalan (heiti stærðar). Samræmda vísitalan (SVN/HICP) mælir aðeins peningaleg neysluútgjöld og undanskilur húsnæðisþjónustu þeirra sem búa í eigin húsnæði. Sá liður, reiknuð húsaleiga, nam 15,6% af allri einkaneyslu á Íslandi árið 2025 samkvæmt bráðabirgðatölum Hagstofunnar og hefur verið 14–16% undanfarin ár. Brottfellingin skiptir litlu þar sem húsnæðisverð fylgir öðru verðlagi, en miklu þar sem það hækkar langt umfram annað: raunverð húsnæðis hækkaði um 131% á Íslandi 2013–2025, á móti 18% á Norðurlöndunum innan ESB og 25% í ESB. Verðvísitala einkaneyslu í þjóðhagsreikningum telur liðinn með. Í ritdeilunni um greininguna var val samræmdu vísitölunnar varið með því að mælikvarðar milli landa þyrftu að vera samræmdir (Konráð S. Guðjónsson 2026b); sú krafa er uppfyllt hér, því verðvísitala einkaneyslunnar er reiknuð eftir samræmdum skilgreiningum evrópska þjóðhagsreikningastaðalsins (ESA 2010) í öllum löndunum og á sér hliðstæðu í PCE-vísitölunni, verðbólgaumælikvarða bandaríska seðlabankans.¹¹ Stærð sem sleppir svo stórum útgjaldalið á tímabili fordæmalausra húsnæðisverðshækkana er kynnt sem kaupmáttur; það er sams konar vandi um heiti stærðar og þegar verðlagsvísi er deilt með tekjum og útkoman kynnt sem verðlag í kafla 4.

¹⁰Í ritdeilunni um greininguna var vísað til kynningar Seðlabanka Íslands fyrir Þjóðhagsráði (mars 2026, bls. 8), sem sýni hliðstæða mynd á öðru upphafsári. Sú mynd sýnir launavísitölur Norðurlandanna staðvirtar með verðbólgaumælikvarða hvers lands frá 2005; fyrir Ísland er það vísitala neysluverðs með húsnæði, einmitt leiðréttingin sem hér er færð rök fyrir. Myndin mælir þróun launataxta innan hvers lands en hvorki árslaun á hvern launþega né samanburð milli landa á sama verðlagi, og breytir engu um áhrif upphafsársins á birtu töluna (Seðlabanki Íslands 2026b).

¹¹Þessi gagnrýni smitast ekki yfir á jafnvirðisgengissamanburði greinarinnar: í jafnvirðisgengisáætlun Eurostat og OECD er verð bæði greiddar og reiknaðrar húsaleigu mælt árlega, og húsnæðisliður Íslands mælist þar sá fjórði dýrasti af 28 ríkjum (vísitala 164 þegar ESB er 100), þrátt fyrir ódýrt rafmagn og hita innan sama liðar.

Mælieiningin (nefnari). Laun á vinnustund og árslaun á hvern launþega tengjast með einfaldri sundurliðun:

$$\underbrace{\frac{W}{H}}_{\text{laun á stund}} = \frac{W/L}{H/L} = \underbrace{\frac{W}{L}}_{\text{árslaun á launþega}} \bigg/ \underbrace{\frac{H}{L}}_{\text{stundir á launþega}},$$

þar sem W er launasumman, H heildarvinnustundir og L fjöldi launþega. Tímakaupið hækkar því hvenær sem mældum stundum á launþega fækkar, jafnvel þótt launaumslagið, W/L , standi í stað. Mældum vinnustundum á hvern launþega á Íslandi hefur fækkað 2,3 til 6,9 sinnum hraðar en á Norðurlöndunum innan ESB frá 2018, eftir viðmiðunarlandi. Hluti þeirrar fækkunar er raunveruleg kjarabót, eins og hin umsamda stytting vinnuvikunnar, en hún tilheyrir öðrum dálki bókhaldsins en kaupmáttur launa; annar hluti kann að vera mæliskekkja, og íslenska launaröðin er merkt til bráðabirgða hjá Eurostat allt frá 2008. Árslaun á hvern launþega samkvæmt þjóðhagsreikningum (D11 deilt með launþegatölu sömu reikninga) mæla umsamin laun hvers starfs, fyrir skatta og iðgjöld launþega, og eru ónæm fyrir hvoru tveggja.

Sambærilegi samanburðurinn. Þegar allt þrennt er fært í hefðbundnara horf, árslaun á hvern launþega, verðvísitala einkaneyslu með húsnæði og grunnárið 2007, er niðurstaðan: Ísland +3%, ESB +15% og Norðurlöndin innan ESB +12% (mynd 12). Val upphafsársins 2013 og val verðvísitölu án húsnæðis skýra hvort um sig rúman þriðjung munarins á 68% og 3%. Verðvísitalan ein og sér, að öðru óbreyttu (tímakaup frá 2013 raunvirt með vísitölu sem telur húsnæði með í stað samræmdu vísitölunnar), færir birtu töluna úr +68% í +41%. Frá grunnárinu 2000 er sama röð +24%, +19% og +27%; mælikvarði greiningarinnar framlengdur til aldamóta sýnir hins vegar +98%. Niðurstaðan er ónæm fyrir vali innlendu vísitölunnar: vísitala neysluverðs Hagstofu Íslands, sem telur eigið húsnæði með, gæfi Íslandi +6% frá 2007 og +26% frá 2000. Árleg nálgun þjóðhagsreikninga á mælikvarða greiningarinnar 2013–2025 gefur +63%; munurinn á henni og birtu tölunni liggur í tíðni og launaröð, ekki í meginniðurstöðunni. Öll gögn, talnaskrá og forrit sem endurgera hverja tölu og hverja mynd eru birt opinberlega (Eggertsson 2026b; 2026c).

Röðunartaflan og 20 ára glugginn. Síða 16 raðar 30 ríkjum eftir kaupmáttarvexti á mælikvarða greiningarinnar og setur Ísland í 4. sæti yfir tíu ár. Á leiðrétta mælikvarðanum, árslaunum á hvern launþega og verðvísitölu einkaneyslu með húsnæði, fellur vöxtur Íslands undir meðaltal ESB yfir tuttugu ár (0,6% á móti 0,7% á ári 2005–2025); röðun fyrir ESB-ríkin 27 og Ísland á þeim mælikvarða er ekki reiknuð hér. Tuttugu ára súlur síðunnar eru að auki rangt reiknaðar: nítján ára gluggi, 2006–2025, er settur fram sem árlegur vöxtur yfir tuttugu ár, sem vanmetur tuttugu ára vöxt allra ríkjanna. Rétt reiknuð á eigin mælikvarða síðunnar er íslenska talan 2,25% á ári, ekki 1,87% eins og birt var. Sú villa er Íslandi í óhag og breytir engri röð, en hún sýnir að tuttugu ára tölur síðunnar voru ekki yfirfarnar.

Til að gæta fyllstu nákvæmni í hina áttina: frá 2013 heldur Ísland efsta sæti sínu gagnvart ESB og Norðurlöndunum á öllum þeim mælikvörðum sem prófaðir voru. Varfærnasta verjanlega samsetningin, árslaun á hvern launþega og verðvísitala með húsnæði, gefur +25% á Íslandi 2013–2025 á móti +11% í ESB. Kaupmáttarvöxtur frá 2013 var því raunverulega mestur á Íslandi. Það sem forsendurnar þrjár búa til er stærðargráðan, 68 á móti 8 í stað 25 á móti 11, og fullyrðingin um að niðurstaðan sé söm „sama á hvaða mælikvarða er litið“, sem fellur um leið og upphafsárinu er breytt.

Í ritdeilunni um greininguna var einnig vísað til töflu OECD um meðalárslaun, þar sem Ísland er efst, og sýnd mynd af verðleiðrétta tímakaupi í hlutföllum frá 2000 (Konráð S. Guðjónsson 2026b; 2026c). OECD-taflan verður ekki samræmd launasummu þjóðhagsreikninga fyrir Ísland og er tekin fyrir í kafla 16. Verðleiðrétta tímakaupið er einmitt mælikvarðinn sem þessi grein telur réttan: á honum er Ísland í dag í 8. sæti af 27 á launum (D11) á kvarða síðunnar og í 9. sæti af 28 á launakostnaði fyrirtækja (D1) á verðlagi einkaneyslu heimila (kafla 14; Eggertsson

2026d), og vaxtarsamanburðurinn frá aldamótum er rakinn hér að framan, +24% á Íslandi á móti +19% í ESB og +27% á Norðurlöndunum innan ESB.

Niðurstaða: Talan 68% fæst aftur úr frumgögnum Eurostat en hvílir á þremur forsendum sem allar halla í sömu átt: upphafsári nálægt botni eftirhrunsáranna, verðvísitölu sem sleppir húsnæðiskostnaði eigenda og launum á vinnustund í stað árslauna á launþega. Með árslaunum á hvern launþega, verðvísitölu einkaneyslu með húsnæði og grunnárinu 2007 er kaupmáttaraukningin 3% á Íslandi á móti 15% í ESB og 12% á Norðurlöndunum innan ESB; frá aldamótum er hún 24% á móti 19% og 27%. Fullyrðingin „sama á hvaða mælikvarða er litið“ stenst því ekki.

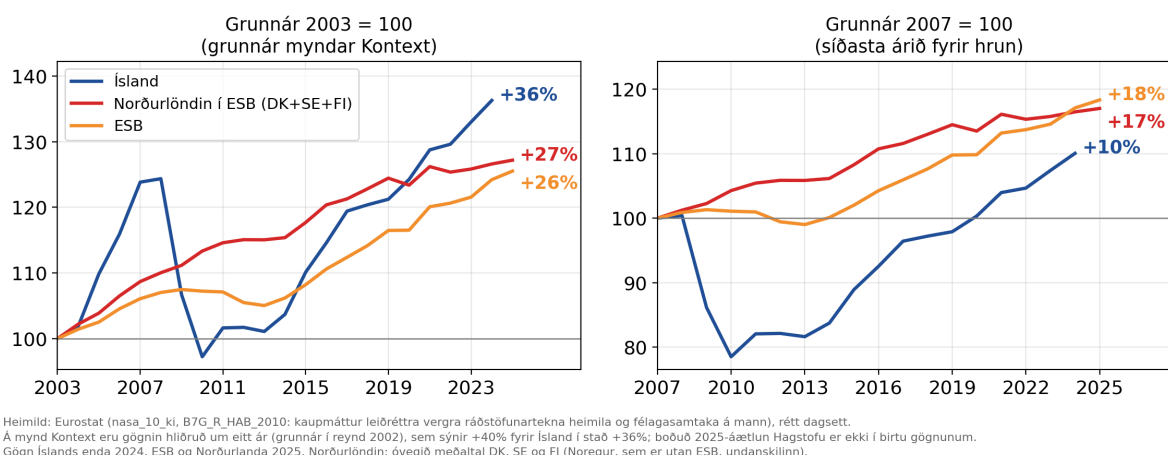
Ráðstöfunartekjur heimila: sama grunnárssaga (síða 18)

Síða 18 færir sömu frásögn yfir á ráðstöfunartekjur: „Kaupmáttur ráðstöfunartekna skv. þjóðhagsreikningum segir sömu sögu: Hraðari vöxtur á Íslandi“, með vísitölu frá 2003 og birtum vexti +40% fyrir Ísland, +32% fyrir Norðurlöndin og +26% fyrir ESB. Gagnaröðin er raunveruleg og vel valin: raunvirðisröð sem Eurostat reiknar sjálft um leiðréttar vergar ráðstöfunartekjur heimila á mann, og innbyggður verðvísir hennar telur húsnæðiskostnað með. Framsetningin stenst hins vegar ekki skoðun í fjórum atriðum.

Í fyrsta lagi eru gögnin hliðruð um eitt ár: talan sem birt er yfir ári t er gildi Eurostat fyrir árið $t - 1$, og grunnárið er því í reynd 2002, ekki 2003. Með þeirri hliðrun fellur stafræn endurgerð línanna að gögnum Eurostat með mestu fráviki upp á 0,05 vísitölustig í öllum 23 punktum; með dagsetningum síðunnar vikur íslenska línán um allt að 21 stig. Raunverulegar tekjur á Íslandi lækkuðu árið 2002, svo hliðrunin blæs íslenska ferilinn upp: rétt dagsett er vöxtur Íslands +36% 2003–2024, ekki +40%. Í öðru lagi segir neðanmálsgrein síðunnar að 2025 sé „áætlað með vergum ráðstöfunartekjum heimila skv. Hagstofunni“, en engu slíku er skeytt við í myndinni: birti endapunkturinn samsvarar gildi Eurostat fyrir árið 2024 með fráviki upp á 0,05 stig. Í þriðja lagi endar norræna línán þegjandi á gagnaárinu 2022, þar sem gögn Noregs þrjóta, svo gluggi hennar er þremur árum styttri en Íslands. Í fjórða lagi segir undirtitillinn „vergra“ ráðstöfunartekna en gögnin eru leiðréttar ráðstöfunartekjur (B7G, með tilfærslum í fríðu). Hugtakið sem undirtitillinn nefnir hefði raunar gefið Íslandi +53% til 2025 á mælikvarða Hagstofunnar, hærri tölu en síðan birti, og greiningin notaði heldur ekki verðvísi án húsnæðis hér, sem hefði sýnt +72%. Hagræðing þessarar síðu liggur í ártölunum og glugganum, ekki í verðvísinum.

Grunnárið ber söguna uppi hér eins og í launasamanburðinum. Árið 2003 stendur við upphaf útlánabóllunnar; frá 2007, síðasta heila árinu fyrir hrun, snýst röðin við: Ísland +10% (til 2024), Norðurlöndin innan ESB +17% og ESB +18% (til 2025), Ísland neðst af þremur (mynd 21). Og á hvern launþega, sem er sú mælieining sem launasíður greiningarinnar sjálfrar nota, hverfur forskotið frá 2003 alfarið: Ísland +27%, Norðurlöndin innan ESB +27% og ESB +9%, því launþegum á Íslandi fjölgaði um 53% á tímabilinu en íbúum um 34%. Fullyrðingin „hraðari vöxtur á Íslandi“ er því hvorki almenn né óháð mælikvarða; hún er niðurstaða grunnárs sem liggur réttum megin við hrúnið.

Kaupmáttur ráðstöfunartekna heimila á mann: sömu gögn, tvö grunnár

Mynd 21: Kaupmáttur leiðréttra vergra ráðstöfunartekna heimila og félagsamtaka sem þjóna heimilum, á mann: sama Eurostat-gagnaröð og á síðu 18, rétt dagsett, með tveimur grunnárum. Vinstri: grunnár síðunnar, 2003; rétt dagsett er vöxtur Íslands +36% til 2024, en sú síða birti +40%, sem hvílir á hliðrun gagnanna um eitt ár og grunnári í reynd 2002. Hægri: grunnárið 2007, síðasta heila árið fyrir hrún; röðin snýst við og Ísland er neðst. Norðurlöndin innan ESB eru Danmörk, Svíþjóð og Finnland; norræna lína síðunnar taldi Noreg með og endaði þegjandi á árinu 2022, þar sem gögn hans þrjóta. Gögn Íslands ná til 2024 en ESB og Norðurlandanna til 2025. Heimild: Eurostat (nasa_10_ki, B7G_R_HAB_2010, geiri S14+S15); útreikningar höfundar.

11 Landsframleiðsla á mann: fjórða sætið í samhengi

Fullyrðing greiningarinnar. „Væri Ísland ESB ríki væri það með 4. mestu landsframleiðslu á mann“: um 52 þúsund evrur á jafnvirðisgengi (PPS) árið 2024.

Sundurliðun. Talan stenst: um 52.400 PPS, vísitala 131 (ESB=100), og 4. sæti á eftir Lúxemborg, Írlandi og Hollandi (Eurostat); um tölur þeirra tveggja síðastnefndu gildir fyrirvarinn í kafla 2. Það er mikilvægur styrkleiki. Landsframleiðsla á mann ræðst þó bæði af framleiðslu hvers starfandi og því hversu stór hluti íbúanna vinnur. Ísland er með hæsta hlutfall starfandi af íbúafjölda í samanburðinum. Ung aldursræðing og hátt hlutfall aðflutts vinnuafis eiga þátt í því; fólk með erlendan bakgrunn er um fjórðungur starfandi (24%; Vinnumálastofnun 2025) en innflytjendur 18,2% íbúa (Hagstofa Íslands 2024), samkvæmt tveimur ólíkum skilgreiningum. Samhengið er einföld sundurliðun:

$$\underbrace{\frac{\text{VLF}}{\text{íbúar}}}_{4. \text{ sæti}} = \underbrace{\frac{\text{VLF}}{\text{starfandi}}}_{7. \text{ sæti}} \times \underbrace{\frac{\text{starfandi}}{\text{íbúar}}}_{\text{hæst í hópnum}}.$$

Sé deilt með fjölda starfandi í stað höfðatölu er Ísland í 7. sæti og forskotið á meðaltal ESB +11% í stað +31% (mynd 17; Eurostat). Millistig þessara tveggja mælikvarða fæst með því að deila með fjölda fólks á besta starfsaldri, þ.e. 25–54 ára. Bandarísk vinnumarkaðstölfræði kennir þetta aldursbil við *prime age*, og þar er það hefðbundið viðmið í umræðu um atvinnuþátttöku. Sá mælikvarði hreinsar aldursræðinguna úr samanburðinum en heldur atvinnustiginu inni: 25–54 ára eru 42,1% íbúa á Íslandi en 39,1% í ESB; aðflutt vinnuafli á þessum aldri á þar stóran hlut, þótt sá hlutur sé ekki reiknaður hér. Á þeim mælikvarða er Ísland í 5. sæti, +21% yfir

meðaltali ESB (Eurostat). Þrepin þrjú (+31%, +21%, +11%) sundurliða því fjórða sætið: um þriðjung forskotsins á höfðatölu má rekja til aldurssamsetningar og afganginn til þess hve hátt hlutfall íbúa vinnur, meðal annars í hópi ungs og eldra fólks. Hátt atvinnustig er ekki skekkja sem á að reikna burt; það er ein af ástæðum góðrar stöðu Íslands. Sundurliðunin sýnir aðeins að fjórða sætið endurspeglar tvo styrkleika, ekki framleiðni eina. Á mælikvarða Eurostat á raunverulega einstaklingsbundna neyslu (AIC á mann), sem liggur nær efnislegum lífskjörum heimila, er Ísland 16% yfir meðaltali ESB (Eurostat).

Stenst fjórða sætið aðrar heimildir og aðra mælikvarða? Að mestu, með einni undantekningu sem er lærdómsrík. Eurostat, OECD og Alþjóðabankinn gefa öll sömu niðurstöðu, vísitöluna 131 (131,0; 131,2; 131,0) og 4. sæti af 28, enda hvíla allar þrjár heimildirnar á sömu árlegu verðkönnun Eurostat og OECD. Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn (WEO, apríl 2026), heimildin sem fjölmiðlar vitna oftast í, gefur hins vegar 125,5 og 5. sæti, á eftir Danmörku. Munurinn liggur ekki í landsframleiðslunni sjálfri, sem er nákvæmlega hin sama í báðum heimildum, heldur í jafnvirðisgenginu: sjóðurinn mælir ekki evrópskt verðlag árlega heldur framreiknar verðkönnunina frá 2021 með hlutfallslegum verðvísitölum landsframleiðslu. Fyrir Ísland, þar sem verðvísitala landsframleiðslunnar er hlaðin útflutningsverði fisks, áls og ferðaþjónustu, hækkaði framreiknaða jafnvirðisgengið um 7,0% 2021–2024 á meðan mælda verðlagið hækkaði um 2,1%; sjóðurinn bókar Ísland því um 4% dýrara, og að sama skapi „fátækara“, en mælingin sýnir. Fyrir samanburð innan ESB er árlega mælingin traustari kvarðinn. Á vergum þjóðartekjum á mann, sem leiðrétta fyrir bókhaldi alþjóðafyrirtækja, er Ísland í 5. sæti af 27: Írland (166) og Lúxemborg (160) sitja áfram ofar þrátt fyrir mikla lækkun, og Danmörk og Holland færast upp fyrir Ísland (fyrirvarinn í kafla 2; Búlgaríu vantar í geirareikninga ársins 2024). Tilgáta um afskriftir breytir engu: eyðsla fastafjár var 17,2% af landsframleiðslu Íslands árið 2024, undir 18,2% í ESB, og á hreinum þjóðartekjum á mann er Ísland einnig í 5. sæti. Niðurstaðan er því 4.–5. sæti eftir heimild og hugtaki, alls staðar vel yfir meðaltali ESB en hvergi sérflokkur.

Niðurstaða: 4. sæti Íslands í landsframleiðslu á mann er rétt og sýnir sterka stöðu. Myndin verður skýrari með tveimur viðbótartölum: Ísland er í 7. sæti í framleiðslu á hvern starfandi og raunveruleg einstaklingsbundin neysla er 16% yfir meðaltali ESB. Mjög hátt atvinnustig er sjálfstæður og mikilvægur styrkleiki. Fjórða sætið stenst hjá Eurostat, OECD og Alþjóðabankanum en verður 5. sæti hjá Alþjóðagjaldeyrissjóðnum og á vergum þjóðartekjum; leiðréttingin fyrir bókhaldi alþjóðafyrirtækja, sem greiningin ýjar sjálf að, færir Ísland neðar en ekki ofar.

12 Atvinnuleysi: ársmeðaltal og nýjasta staða

Fullyrðing greiningarinnar. Atvinnuleysi 4,3% á móti 6,0% í ESB árið 2025.

Tvær tímasetningar. Fullyrðingin um ársmeðaltal 2025 stenst í meginatriðum. Eftirfarandi er uppfærsla með nýrri mánaðartölum, ekki leiðrétting á þeirri ársniðurstöðu. Á samræmdum mælikvarða Eurostat var atvinnuleysið 4,5% á Íslandi og 6,0% í ESB árið 2025 (Eurostat). Þetta er ekki eins árs undantekning frá lengri þróun: fimm ára meðaltalið 2021–2025 var 4,3% á Íslandi á móti 6,3% í ESB og meðaltal áranna 2016–2025 var 3,9% á móti 7,0% (mynd 18 í fyrri hluta; Eurostat). Miðað við tíu ára meðaltalið er Ísland með fimmta lægsta atvinnuleysið af 28; fjögur ESB-ríki (Tékkland, Þýskaland, Pólland og Malta) voru enn neðar. Lágt atvinnuleysi og hátt atvinnustig eru því skýrir styrkleikar íslensks vinnumarkaðar, þótt Ísland sé ekki eitt um þá stöðu.

Nýrri mánaðartölur sýna hins vegar að bilið hafði nær lokast þegar greiningin kom út. Nýjasta samræmda tala Eurostat fyrir Ísland var 5,8% í apríl 2026, á móti 5,9% í ESB í maí. Ísland var þá í 15. sæti af 28, raðað frá lægsta atvinnuleysi, hvort sem nýjasti mánuður hvers ríkis er notaður eða öll ríkin borin saman í apríl (mynd 19; Eurostat). Skráð atvinnuleysi Vinnumálastofnunar

í maí 2026 var 4,2% en 3,7% ári fyrr (Vinnumálastofnun 2026), og starfandi fækkaði milli ára á fjórða ársfjórðungi 2025 (Hagstofa Íslands 2026b). Ársmeðaltal og nýjasta mánaðartala eru bæði gild, en þau lýsa ekki sama tímapunkti.

Niðurstaða: Ársmeðaltalið 2025 styður fullyrðingu greiningarinnar: atvinnuleysi var lægra á Íslandi en í ESB, og langtímasamanburðurinn sýnir sama styrk. Nýjustu samræmdu tölurnar sem lágu fyrir við útgáfu sýna jafnframt að bilið hafði nær horfið. Rétt samantekt þarf að segja hvort tveggja.

13 Fátækt og skortur: eldri gögn og þrjú atriði sem standast ekki

Síður greiningarinnar um skort á efnislegum og félagslegum gæðum og hættu á fátækt (síður 29 og 30) byggjast allar á gögnum frá árinu 2020 (Kontext ehf. 2026). Í gagnagrunni Eurostat eru nýjustu íslensku gildin um hættu á fátækt eða félagslegri einangrun og skort á efnislegum og félagslegum gæðum fyrir árið 2020 (sótt 23. ágúst 2026). Í lýsigögnum Eurostat um lífshjararannsóknina (EU-SILC) eru árin 2021 til 2024 merkt fyrir Ísland „not transmitted yet“ (Eurostat 2025). Þessa er hvergi getið á síðunum; lesandi á þess engan kost að sjá að fátæktarmælingar greiningarinnar eru sex ára gamlar og frá því fyrir verðbólgu- og vaxtaskeiðið 2021–2024 sem aðrar síður hennar fjalla um.

Fátæktar- og skortstölur síðanna eru hér bornar saman við þær töflur Eurostat fyrir árið 2020 sem þær vísa í; ekkert er fullýrt um stöðu Íslands á þeim mælikvörðum. Fyrirsögn síðu 29 nefnir auk þess jöfnuð án þess að sýna nokkurn jafnaðarmælikvarða. Um tekjudreifingu á Íslandi er ekkert fullýrt í þessari grein, hvorki til né frá; hún er utan þess sem hér var sannreynt (sjá kafla 17).

Þrennt stenst ekki nánari skoðun. Á síðu 29 er gildi Ungverjlands birt 70 þar sem gögn Eurostat sýna 76,4 (74,8 í eldri aðferðafræði); engin gagnaútgáfa styður birtu töluna. Og talan sem teft er fram er sjálf háð gagnaútgáfu: í frystu töflunum sem greiningin notaði mælist hætta á fátækt eða félagslegri einangrun hvergi minni en á Íslandi árið 2020, en í endurskoðuðum töflum Eurostat í dag er Ísland í 2. sæti á eftir Tékklandi (11,7% á móti 11,5%). „Mælist minnst“ hvílir því á 0,2 prósentustiga mun í sex ára gömlum gögnum. Síða 30 dregur loks fram þrjá hópa sem sagðir eru vekja athygli fyrir hlutfallslega slaka stöðu á Íslandi: háskólamenntaða, eigendur með húsnæðislán og leigjendur í niðurgreiddu húsnæði. Ekkert atriðanna þriggja stendur undir þeirri ályktun. Hlutfall háskólamenntaðra í hættu á fátækt eða einangrun (9,2%) er nálægt meðaltali ESB, og að „forskot“ menntunar sé lítið á Íslandi stafar af hinum endanum: í sömu töflum frá 2020 mælast lágmenntaðir hvergi betur (13,7% á móti 34,2% í ESB). Eigendur með húsnæðislán mælast þar *betur* en í ESB (7,8% á móti 9,5%), öfugt við það sem sú síða gefur til kynna. Og hlutfall leigjenda í niðurgreiddu húsnæði hvílir á litlum hluta úrtaksins og er því óviss tala. Þessi síða beinir athyglinni að tilviljun í litlu úrtaki.

Niðurstaða: Fátæktar- og skortstölur greiningarinnar koma heim við töflur Eurostat, en þær eru frá 2020, og árin 2021 til 2024 eru merkt „not transmitted yet“ fyrir Ísland í lýsigögnum Eurostat (Eurostat 2025); það kemur hvergi fram á síðunum. Eitt gildi á síðu 29 (Ungverjaland) samsvarar engri gagnaútgáfu, fyrirsögnin „mælist minnst“ er orðin að 2. sæti í endurskoðuðum tölum, og hóparnir þrír sem síða 30 segir vekja athygli reynast ýmist innan skekkjumarka, með öfugu formerki eða reistir á örfáum athugunum.

14 Verðvísar greiningarinnar: valið fylgir niðurstöðunni

Fram að þessu hefur hver samanburður verið metinn fyrir sig. Eitt sést hins vegar aðeins þegar síðurnar eru lesnar saman: hvaða verðvísir er valinn í hvert sinn sem tala er „leiðrétt fyrir verðlagi“. Allur alþjóðlegur samanburður raunstærða krefst slíks verðvísis, og valið er ekki smekksatriði. Eurostat reiknar sérstakt jafnvirðisgengi fyrir hverja hagstærð: landsframleiðsla er umreiknuð með jafnvirðisgengi landsframleiðslunnar, neysla heimila með jafnvirðisgengi neyslunnar. Fyrir samanburð á efnislegum lífskjörum heimila mælir Eurostat sjálft með neyslumælikvörðunum, einkum raunverulegri einstaklingsbundinni neyslu (AIC) á mann umreiknaðri með eigin jafnvirðisgengi, en landsframleiðsla á mann er framleiðslumælikvarði (Eurostat 2026; Eurostat og OECD 2024). Að sama skapi verður vöxtur kaupmáttar önnur tala eftir því hvort verðvísitalan telur húsnæðiskostnað með eða ekki. Í flokkunarkerfi greinarinnar fellur þetta undir **heiti stærðar**; það sem hér bætist við er að valið er kerfisbundið þegar síðurnar eru skoðaðar sem heild.

Í flestum löndum skipta þessi vísaskipti litlu. Á Íslandi munar meira á verðlagi framleiðslunnar og verðlagi neyslunnar en í nokkru öðru ríki samanburðarins. Verðlagsvísitala landsframleiðslunnar er 152,9 (ESB=100) en verðlagsvísitala einstaklingsbundinnar neyslu 172,7; hvor tveggja er sú hæsta af 28 (Eurostat). Ástæðan er samsetning íslensks hagkerfis: rafmagn, gas og eldsneyti heimila eru ódýrust í samanburðinum (vísitala 64,2), en raforkan sjálf er fyrst og fremst framleiðsluaðfang stóriðju og liðurinn vegur lítið í neyslukörfu heimila. Fiskur, ál og ferðaþjónusta eru seld á heimsmarkaðsverði, sem heldur verðlagi framleiðslunnar niðri, á meðan matur, veitingar, þjónusta og húsnæði heimilanna eru dýrust í samanburðinum. Hlutfallið 172,7/152,9 er 1,13: neyslustærð sem umreiknuð er á verðlagi landsframleiðslunnar er ofmetin um 13% miðað við það verðlag sem íslensk heimili standa í raun frammi fyrir. Þessi verðfleygur skýrir nánast allan mun fjórðasætistölunnar 131 og AIC-tölunnar 116 sem rakin var í kafla 11; magnþátturinn er hverfandi, því Íslendingar verja svipuðum hluta framleiðslunnar til neyslu og aðrar Evrópuþjóðir. Hver eining kaupir einfaldlega minna.

Taflan (Tafla 4 í Meginniðurstöðum) segir einfalda sögu. Þar sem verðlag neyslunnar myndi draga Ísland niður er notað verðlag landsframleiðslunnar: einkaneyslusúlur síðu 6 eru umreiknaðar með jafnvirðisgengi landsframleiðslunnar, sem gefur „Nr. 2 í ESB“; með jafnvirðisgengi neyslunnar sjálfrar, sem er sá umreikningur sem Eurostat notar og mælir með fyrir neyslusamanburð, er Ísland í 4. sæti.¹² Sama síða notar rétta vísinn fyrir landsframleiðslusúlurnar, og þar er rétti vísirinn jafnframt sá hagstæðari. Þar sem full neysluverðsvísitala myndi draga vöxtinn niður er notuð samræmda vísitalan án húsnæðiskostnaðar eigenda: kaupmáttartölur síðna 16–17, raktar í kafla 10, tvöfaldast nánast við það val eitt og sér. Og í eina skiptið sem rétti kaupmáttarvísirinn birtist í greiningunni, á síðu 19, er niðurstaða hans ekki lögð til grundvallar heldur flokkuð sem frávik sem þarfnið skýringar.

Síða 19: rétta talan kynnt sem ósamræmi. Þessi síða ber yfirskriftina „Ákveðið ósamræmi í hagtolum“ og sýnir laun á vinnustund árið 2025 tvívegis: á markaðsgengi, þar sem Ísland er í 2. sæti, og „leiðrétt fyrir verðlagi“, þar sem birtar tölur Íslands og ESB eru jafnar, 26 á móti 26. Verðleiðréttingu síðunnar má endurgera nákvæmlega: laun á vinnustund (launaliður D11 úr launakostnaðarkönnun Eurostat), deilt með verðlagsvísitölu einstaklingsbundinnar neyslu, einmitt vísinum sem síða 6 sneiddi hjá. Nákvæm endurgerð gefur 27,2 fyrir Ísland á móti 26,2

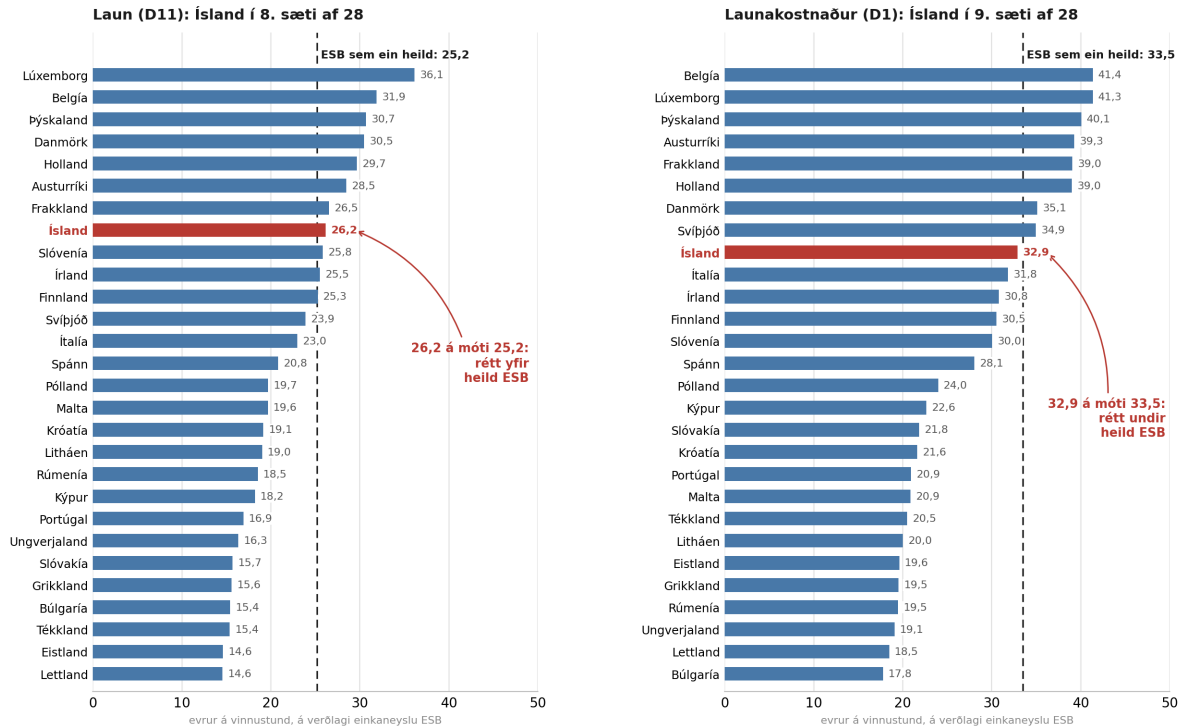
¹²Tvennt setur 4. sætinu sjálfu mörk, hvort í sína átt. Samkvæmt varúðarreglu Eurostat um jafnvirðisgengissamanburð eru fárra stiga munir ekki marktækir; tölfræðilega verjanleg fullyrðing er að Ísland sé í hópi 2.–6. sætis, á eftir Lúxemborg og vel yfir meðaltali ESB. Og á hverja neyslueiningu fremur en hvern íbúa, sem tekur tillit til þess að íslensk heimili eru stærri (2,5 einstaklingar á móti 2,3 í ESB), færast Ísland aftur í 2. sæti. Hvorugt kemur síðunni til varnar: hún notar hvorki neyslueiningar né skekkjumörk heldur jafnvirðisgengi landsframleiðslunnar á neyslustærð, og sá umreikningur er rangur óháð hvoru tveggja.

fyrir ESB: 8. sæti af 27 ríkjum með tiltæk gögn, 4% yfir meðaltali.¹³ Mynd 22 sýnir báða launaliðina fyrir öll 28 ríkin hlið við hlið. Þessi síða kynnir niðurstöðuna sem undantekningu „á skjön við“ aðrar mælingar og nefnir sem hugsanlega skýringu „skekku í verðlagsleiðréttingum eða ósamræmi í mælingum á fjölda vinnustunda“. Hvorugt þarf til. Talan er í fullu innbyrðis samræmi við hinar rétt verðleiðréttu stærðirnar: raunverulega einstaklingsbundna neyslu á mann (116, 4. sæti), landsframleiðslu á vinnustund (123, 7. sæti) og einkaneyslu á mann (114, 4. sæti). Frávikid í þeirri fjölskyldu er landsframleiðsla á mann (131), stærðin sem hvílir á verðlagi framleiðslunnar og fjölda vinnustunda, ekki launatalan. Þessi síða sýnir um leið að höfundum greiningarinnar er rétta verðleiðréttingin tiltæk: hún er reiknuð og birt í þetta eina sinn, og niðurstöðu hennar er hafnað.

¹³Í verðlagsgreininni (Eggertsson 2026d) er vinnustundin mæld á heildarlaunakostnaði fyrirtækja (D1, sem telur tryggingagjald og lífeyrisdögjöld launagreiðenda með) í stað launa (D11), á verðlagsvísitölu einkaneysluútgjalda heimila í stað einstaklingsbundinnar neyslu, og á 2024-gögnum með Belgíu; þar er niðurstaðan 9. sæti af 28. Launakostnaður á vinnustund á Íslandi, 32,9 evrur á evrópsku neysluverðlagi, mælist þar rétt undir meðaltali ESB sem einnar heildar (33,5 evrur) en vel yfir óvegna meðaltali ríkjanna 27 (27,7 evrur). Sætið er nánast hið sama; hvort Ísland lendir rétt yfir eða rétt undir meðaltalinu ræðst af launaliðnum, því launatengd gjöld launagreiðenda eru lægra álag á Íslandi en að jafnaði í ESB. Á síðu 19 er launaliðurinn D11; sé D1 notaður í staðinn á sama verðvísi er Ísland undir meðaltali ESB (98,4). Sama tvíhliða niðurstaða fæst í verðlagsgreininni á 2024-gögnum: laun ein 26,2 á móti 25,2 evrum, rétt yfir; launakostnaður 32,9 á móti 33,5, rétt undir (Eggertsson 2026d). Grunnurinn skiptir líka máli: íslenska talan í launakostnaðarröð Eurostat, 53,2 evrur, fellur saman við þjóðhagsreikningatölu alls hagkerfisins (D1 deilt með launþegastundum), en ESB-talan í sömu röð nær aðeins til atvinnulífs utan opinberrar stjórnsýslu. Sé sami þjóðhagsreikningagrunnur notaður fyrir öll ríkin er ESB-27-heildin 29,6 evrur á stund og Ísland í 8. sæti, 11% yfir. Sætið er því hið sama, 8. eða 9. af 28, en hvort Ísland lendir rétt yfir eða rétt undir meðaltalinu ræðst af launalið og grunni. Sama mynd fæst sé litið á það sem heimilin halda eftir: vergar ráðstöfunartekjur heimilageirans deilt með öllum unnum stundum í hagkerfinu, verðleiðréttar á verðlag einkaneyslu, eru á Íslandi 30,8 evrur á stund á móti 31,2 í ESB sem einni heild árið 2024, 9. sæti af 28, og 8. sæti á leiðréttnum ráðstöfunartekjum að meðtalinni opinberri þjónustu (Eurostat, `nasa_10_nf_tr`, `nama_10_a10_e` og `prc_ppp_ind`, sótt 23. ágúst 2026; Búlgaría 2022). Gögn vantar fyrir Belgíu árið 2025, eins og neðanmálsgrein síðunnar getur um.

Kaupmáttur vinnustundar 2024: launaliðurinn ræður hvort Ísland er rétt yfir eða rétt undir heild ESB

Laun á vinnustund 2024 í evrum, deilt með verðlagsvísitölu einkaneysluútgjalda heimila (ESB = 100; Ísland 161,7). Vinstri: laun ein (D11). Hægri: heildarlaunakostnaður (D1), þ.e. laun að viðbættum launatengdum gjöldum launagreiðenda. Brotalínan er ESB-ríkin 27 sem ein heild (vegð meðaltal). Launatengd gjöld eru lægra álag á Íslandi en að jafnaði í ESB.

Heimild: Eurostat (lc_lci_lev: launakostnaður á vinnustund í evrum, atvinnugreinar B-S án O, launaliðir D11 og D1_D4_MD5, bráðabirgðatölur, útgáfa 23.4.2026; prc_ppp_ind: verðlagsvísitala einkaneysluútgjalda heimila E011, útgáfa 10.7.2025); útreikningar höfundar. ESB-ríkin 27 og Ísland, árið 2024. Gögn sótt 23.8.2026.

Mynd 22: Kaupmáttur vinnustundar 2024 á tveimur launaliðum: laun ein (D11, vinstri) og heildarlaunakostnaður að meðtöldum launatengdum gjöldum launagreiðenda (D1, hægri), hvort tveggja úr launakostnaðarkönnun Eurostat (atvinnugreinar B-S án opinberrar stjórnsýslu) og deilt með verðlagsvísitölu einkaneysluútgjalda heimila (ESB-27 = 100; Ísland 161,7). Brotalínan er ESB sem ein heild. Á launum einum er Ísland í 8. sæti af 28, 26,2 evrir á móti 25,2, rétt yfir; á launakostnaði í 9. sæti, 32,9 á móti 33,5, rétt undir. Launaliðurinn færir Ísland um eitt sæti og yfir eða undir meðaltalið, því launatengd gjöld eru lægra álag á Íslandi en að jafnaði í ESB. Heimild: Eurostat lc_lci_lev (bráðabirgðatölur, útgáfa 23.4.2026) og prc_ppp_ind (E011); útreikningar höfundar.

Vinnustundaskýringin gengur ekki upp og stangast á við síður 6 og 7. Tilgátu síðunnar um vinnustundaskekkju má prófa með mælikvarða sem notar engar vinnustundir: árslaunum á hvern launþega, launasummu þjóðhagsreikninga deilt með fjölda launþega, leiðréttum með sama neysluverðlagi. Á þeim mælikvarða er Ísland á vísitölunni 98, tveimur prósentum undir meðaltali ESB og í 12. sæti af 28 árið 2024. Talan leiðir beint af tölum greiningarinnar sjálfrar: tekjur á mann eru háar af því að óvenju margir vinna og launahlutdeildin er há, en hver evra kaupir minnst í samanburðinum. Framleiðslan segir sömu sögu: á verðlagi neyslunnar er landsframleiðsla á hvern starfandi um 97 þegar ESB er 100; launin fylgja framleiðninni nákvæmlega þegar hvort tveggja er mælt á sama verðlagi, og ekkert bil milli launa og framleiðni þarf að skýra.

Tafla OECD um meðalárslaun stenst ekki samanburð við frumgögnin. Í ritdeilunni var vísað til töflu OECD um meðalárslaun, sem setur Ísland efst í OECD árið 2024, og fullyrðingin um að kaupmáttur launa sé sá mesti meðal OECD-ríkja hvílir á þeirri einu færslu. Íslenska færslan er reiknuð með öðrum grunnstærðum en færslur evrópsku samanburðarríkjanna og fellur

úr 1. sæti í það 14. af 37 sé hún reiknuð eins og þær. Þetta er alvarlegasta einstaka atriðið sem greinin skjalfestir og er tekið fyrir sérstaklega í kafla 16.

Vinnustundatilgátan vinnur auk þess gegn öðrum síðum greiningarinnar. Framleiðnistig síðu 7, landsframleiðsla á vinnustund, er hátt einmitt vegna þess að mældar vinnustundir á hvern starfandi eru fáar á Íslandi, 1.447 á móti 1.610 í ESB; fjórðasætistalan sundurliðast sem framleiðni á stund (122) sinnum stundir á starfandi (0,90) sinnum starfandi á íbúa (1,18).¹⁴ Væru vinnustundir vanmældar, eins og síða 19 ýjar að, væri framleiðni á vinnustund að sama skapi ofmetin. Framleiðnisaga síðu 7 og vinnustundaefasemdir síðu 19 geta ekki báðar staðist.

Launasumman og þrír nefnarar: þrjár ólíkar sögur. Hringurinn lokast þegar ein og sama stærðin, launasumma þjóðhagsreikninga á verðlagi neyslunnar, er skoðuð með þremur nefnum: á íbúa, á launþega og á vinnustund (Tafla 5). Á hvern íbúa er Ísland á vísitölunni 129 og í 4. sæti af 28 árið 2024, hæsta talan sem kaupmáttarsamanburður getur skilað Íslandi.¹⁵ Á hvern launþega er sama launasumma á vísitölunni 98, tveimur prósentum undir meðaltali ESB og í 12. sæti af 28; á vinnustund 104 og í 8. sæti af 27. Tölurnar þrjár stangast hvergi á: bilið milli 129 og 98 er atvinnuþátttökan (1,31 sinnum fleiri launþegar á hvern íbúa en í ESB) og bilið milli 98 og 104 eru færri mældar vinnustundir á hvern launþega. Eftir launa- og verðkvarða raðast Ísland þannig í 8.–12. sæti af 28 í kaupmætti launa.

Tölunni 129 verður þó að fylgja fyrirvari, og hann lýtur að því hverjir teljast. Launasumman telur aðeins launþega, en í ESB eru 14,3% vinnandi fólks sjálfstætt starfandi og tekjur þeirra bókast sem blandaðar tekjur utan launasummunnar; á Íslandi er hlutfallið aðeins 4,6%. Í samanburði á launatekjum á íbúa er því borið saman land þar sem nánast allar vinnutekjur fara um launaseðil og svæði þar sem tekjur sjöunda hvers vinnandi manns gera það ekki. Þegar allar vinnandi hendur eru taldar, með stöðluðu aðferðinni um aðlagða launahlutdeild, verður vísitalan 115 og Ísland fellur úr 4. sæti í það 6. (mynd 14 í fyrri hluta).¹⁶

¹⁴Sundurliðunin krefst þess að framleiðsla, vinnustundir og starfandi komi úr samstæðum gagnaröðum (`nama_10_pc` og `nama_10_a10_e`); á þeim er framleiðnistig Íslands 122. Opinberi framleiðnimælikvarðinn í kafla 8 (`nama_10_lp_ulc`) gefur 123,4. Munurinn liggur í gagnaröðunum, ekki aðferðinni.

¹⁵Laun D11 úr `nama_10_a10` deilt með mannfjölda og A01-verðlagsvísitölunni; í evrum á markaðsgengi er vísitalan 223. Aldurssamsetning skýrir aðeins um sjötta hluta atvinnuþátttökumunarins: atvinnuhlutfall 15–64 ára er 85,4% á Íslandi á móti 70,7% í ESB, hið hæsta í samanburðinum, og hlutfall 15–64 ára af mannfjölda 66,2% á móti 63,8% (Eurostat `lfsi_emp_a`, `demo_pjanbroad`, 2024).

¹⁶Reikniforsendan í einni setningu: gert er ráð fyrir að hver sjálfstætt starfandi hafi sömu vinnutekjur og meðallaunþegi í sama landi, þ.e. heildarlaunakostnaður D1 er margfaldaður með hlutfalli starfandi og launþega (`nama_10_a10_e`, `EMP_DC` og `SAL_DC`). Á fjöldagrunni er vísitalan 115,4 (6. sæti af 28), á stundagrunni 110,6 (6. sæti). Sé mæld verg blönduð tekja heimilageirans notuð í stað reiknaðs uppreiknings (`nasa_10_nf_tr`, B3G, sem inniheldur einnig ávöxtun eigin fjár og er því efri mörk) fæst 112,8 og 5. sæti af 27 (Búlgaríu vantar). Sé sami uppreikningur gerður á launum D11 í stað launakostnaðar D1, svo að línan sé á sama launalið og línur 1 og 3, er vísitalan 116,1 og sætið hið sama, 6. af 28. Af fallinu úr 129 í 115 skýra sjálfstætt starfandi 13 stig en launaliðurinn innan við eitt, enda er álag launatengdra gjalda á Íslandi (25,0%) nánast hið sama og í ESB (25,7%). Allar útfærslur, gögn og forrit eru í fylgigagnasafni greinarinnar.

Launasumma deilt með	Vísitala (ESB=100)	Sæti	Hvað ræður muninum
Íbúum (2024)	129	4. af 28	Flestir vinnandi í samanburðinum: 55 launþegar á hverja 100 íbúa á móti 42 í ESB
Íbúum, allar vinnandi hendur taldar, á launakostnaði D1 (2024)	115	6. af 28	Tekjur sjálfstætt starfandi taldar með: 14,3% starfandi í ESB, 4,6% á Íslandi; launatengd gjöld launagreiðenda talin með
Launþegum (2024)	98	12. af 28	Venjuleg laun á hvert starf, mæld á hæsta neysluverðlagi samanburðarhópsins
Vinnustundum (2025)	104	8. af 27	Færri mældar stundir á hvern launþega: 1.451 á móti 1.547 í ESB

Tafla 5: Launatekjur á verðlagi einstaklingsbundinnar neyslu (AIC), Ísland sem hlutfall af ESB-27, eftir nefnara. Línur 1 og 3 eru laun D11 úr þjóðhagsreikningum; lína 2 er heildarlaunakostnaður D1, eins og aðlöguð launahlutdeild er skilgreind (á launum D11 er hún 116 og sætið hið sama, sjá neðanmálsgrein); lína 4 er laun D11 úr launakostnaðarkönnun Eurostat. Á íbúa og launþega er allt hagkerfið árið 2024; á vinnustund atvinnugreinar B–S án opinberrar stjórnsýslu árið 2025 (gögn vantar fyrir Belgíu). Önnur línan telur tekjur sjálfstætt starfandi með (aðlöguð launahlutdeild, sjá neðanmálsgrein); hún er rétti kvarðinn á vinnutekjur þjóða. Til viðmiðunar er landsframleiðsla á mann, umreiknuð með eigin jafnvirðisgengi, á vísitölunni 131 (4. sæti). Heimildir: Eurostat; sjá Viðauka A.

Lykillinn að þessum þremur sögum er tvennt í senn: verðvísirinn og framleiðnin. Á verðlagi neyslunnar er framleiðsla á hvern starfandi um 97 þegar ESB er 100, og launin fylgja henni nákvæmlega; ekkert bil milli launa og framleiðni þarf að skýra, enda er launahlutdeildin há og framleiðni á mann óx hægar en í ESB á síðasta áratug (kaffi 8). Háar tölur verða aðeins til með þrennum hætti: með því að deila með íbúum í stað starfandi, sem mælir atvinnuþátttöku en ekki laun; með því að nota verðlag framleiðslunnar í stað neyslunnar, sem mælir það sem launin gætu keypt af fiski og áli en ekki það sem þau kaupa í búðinni; eða með því að telja aðeins launþega gagnvart svæði þar sem sjöundi hver vinnandi stendur utan launasummunnar. Íslensk heimili afla þannig mikilla tekna á mann í heild, vegna þess hve margir vinna og launahlutdeildin er há, ekki vegna þess að hvert starf borgi betur en annars staðar. Kaupmáttarsamanburður greiningarinnar hvílir á því að þessum stærðum sé blandað saman: háar heildartekjur á mann, sem stafa af þátttöku, eru kynntar sem sönnun þess að launin sjálf séu í sérflokki. Verklagið er hið sama og með verðvísana: breytuvæði og niðurstaðan fylgjast að í hverju tilviki.

Síða 26: greiningin þekkir muninn á verðvísunum. Greiningunni er munurinn á verðvísunum ljós; það sést af henni sjálfri. Síða 26 ber yfirskriftina „Neysluverðlag tekur ekki tillit til viðskiptakjara, það gerir hins vegar verðvísitla [svo] landsframleiðslu og þá verður sambandið jafnvel skýrara“ og skiptir úr neysluverðlagi yfir í verðvísitölu landsframleiðslunnar til að sýna að launahækkar umfram framleiðni fylgi verðbólgu. Þegar rökin krefjast þess er verðlag landsframleiðslunnar sagt betri mælikvarði en neysluverðlag; þegar mæla á kaupmátt launa á síðum 16–17 er notuð þrengsta neysluverðsvísitalan sem völ er á. Sami viðskiptakjarabati er þannig talinn tvisvar, í hvort sinn í þá átt sem málflutningurinn þarfnast: sem kaupmáttaraukning launafólks á síðum 16–17 og sem launadrifin verðbólga á síðu 26.¹⁷

¹⁷Samband nafnlaunakostnaðar á framleidda einingu og verðvísitölu landsframleiðslunnar er auk þess að hluta bókhaldslegt: verðvísitala landsframleiðslu er launakostnaður á einingu deilt með launahlutdeild, að viðbættum öðrum þáttatekjum. Að „sambandið verði skýrara“ með þeim vísi er því að hluta skilgreining fremur en niðurstaða.

Síðurnar sem nota réttan vísi staðfesta myndina. Til að gæta sanngirni: á tveimur síðum til viðbótar er verðvísirinn réttur. Síða 18 notar raunvirðisröð sem Eurostat reiknar sjálfst um ráðstöfunartekjur heimila, og innbyggður verðvísir hennar telur húsnæðiskostnað með; þar kemur hagræðingin annars staðar frá, því gildin eru færð um eitt ár á tímaásnum þannig að grunnárið er í reynd 2002 og birtur vöxtur Íslands +40% í stað +36% rétt dagsett (sjá kafla 10). Síða 21 umreiknar ráðstöfunartekjur úr lífskjararannsókn með jafnvirðisgengi einkaneyslunnar, réttum vísi, en á gögnum frá 2020, síðasta árinu sem Ísland skilaði þeirri rannsókn, og merkir röðina „á mann“ þótt hún mæli jafngildar ráðstöfunartekjur á neyslueiningu. Niðurstaða beggja er athyglisverð í ljósi síðu 19: með réttum neysluverðvísi lendir Ísland í 6.–8. sæti, ofarlega í hópnum en ekki í sérflokki, nákvæmlega myndin sem síða 19 kynnir sem tölfræðilega ráðgátu.

Niðurstaða: Verðvísaval greiningarinnar er ekki tilviljanakennd ónákvæmni heldur fylgir það niðurstöðunni. Verðlag landsframleiðslunnar er notað þar sem verðlag neyslunnar myndi lækka stöðu Íslands (einkaneysla síðu 6), vísitala án húsnæðiskostnaðar þar sem full vísitala myndi lækka vöxtinn (síður 16–17), og skiptin eru rökstudd berum orðum þegar þau henta öðrum málflutningi (síða 26). Í eina skiptið sem rétti kaupmáttarvísirinn er notaður (síða 19) er niðurstaða hans, 8. sæti og 4% yfir meðaltali ESB, kynnt sem „ósamræmi í hagtolum“, og vinnustundaskýringin sem boðin er stangast bæði á við mælikvarða án vinnustunda (12. sæti af 28 í árslaunum á launþega) og við framleiðnisögu síðu 7. Verðfleygurinn sem valið snýst um er hvergi stærri í samanburðinum en á Íslandi: 13% munur á verðlagi framleiðslunnar (152,9) og verðlagi neyslunnar (172,7).

15 Gengisstöðugleiki: samanburðarmyntirnar, viðmiðið og glugginn

Fullyrðing greiningarinnar. Í greinargerð greiningarinnar segir: „Gengi krónunnar er álíka stöðugt eða stöðugra en helstu gjaldmiðla í samanburði við Bandaríkjadal.“ Síða 11 sýnir gengisvísitölur og 30 daga flökt fimm mynta gagnvart Bandaríkjadal frá 2013/14. Meðalflokt tímaþilsins samkvæmt síðunni er 9,2% fyrir krónuna, 8,4% fyrir breska pundið, 11,4% fyrir norsku krónuna, 10,1% fyrir þá sænsku og 7,4% fyrir evruna.

Tölurnar standast endurreikning; á þeim sjálfum er evran stöðugust. Flökttölur síðunnar má endurgera úr opinberu gengi Seðlabankans og viðmiðunargengi Seðlabanka Evrópu með sömu aðferð: 30 daga flökt daglegra lógaritmaþreyinga, umreiknað á ársgrundvöll. Um útreikninginn sjálfan er því enginn ágreiningur. Álitamálið er hvað er borið saman við hvað. Fullyrðingin „álíka stöðugt eða stöðugra en helstu gjaldmiðlar“ sækir styrk sinn í pundið og norrænu myntirnar tvær; gagnvart evrunni segja tölur síðunnar sjálfrar hið gagnstæða, 9,2% flökt krónunnar á móti 7,4% flökti evrunnar. Í þjóðaratkvæðagreiðslunni er þó hvorki spurt um breskt pund né norska krónu. Valkosturinn sem umræðan snýst um er evran, og í samanburði sem á að upplýsa þá umræðu er evran viðmiðið sem máli skiptir. Þar bætir þessi grein engu mati við: greiningin sjálf radar evrunni stöðugastri. Í ritdeilunni um greininguna var þessu svarað svo að flökt krónunnar gagnvart dal hefði verið „lítillga meira en flökt evrunnar“ og að greiningin sýndi „hið gagnstæða, en munurinn er lítill“ (Konráð S. Guðjónsson 2026b; 2026c). Rétt er að greiningin fullyrðir hvergi að krónan sé stöðugri en evran; orðalag greinargerðarinnar, „álíka stöðugt eða stöðugra en helstu gjaldmiðla“, hvílir á pundinu og norrænu myntunum. Hvort munurinn gagnvart evrunni sé lítill er hins vegar mælanleg spurning, og henni svarar glugginn eftir losun hafta hér á eftir: flökt krónunnar var þriðjungur meira en evrunnar að meðaltali og meira öll níu árin.

Glugginn: einu árin sem krónan var stöðugri en evran voru haftaárin. Munurinn gagnvart evrunni er jafnframt vanmetinn í glugganum sem valinn var. Hann hefst 2013/14, eftir

hrunárin, og fjármagnshöft voru í gildi um fjórðung hans; árin 2014–2016 var hlutur Seðlabankans í veltu á millibankamarkaði með gjaldeyri 43–55%, 42,9%, 55,3% og 55,1% eftir árum, og bankinn keypti gjaldeyri fyrir 111, 272 og 386 milljarða króna á ári (Seðlabanki Íslands 2017, tafla 1). Flökt krónunnar gagnvart evru mældist þá 3,0%, það lægsta frá 1999. Sé flöktið reiknað ár fyrir ár á öllu tímabili síðunnar, 2013–2026, kemur í ljós að einu árin sem krónan mældist stöðugri en evran gagnvart Bandaríkjadal voru einmitt haftaárin þrjú, 2014, 2015 og 2016. Öll hin árin ellefu var evran stöðugri. Skýrasta prófið er því að afmarka gluggann við fyrstu heilu árin eftir losun hafta, 2018–2026, þegar hvorki hrunárin né haftaárin geta skekkt samanburðinn. Niðurstaðan er á mynd 16: flökt krónunnar gagnvart Bandaríkjadal var 9,2% að meðaltali en flökt evrunnar 6,9%, og flökt krónunnar var meira öll níu árin. Niðurstaðan hvílir ekki á heimsfaraldrinum: sé árinu 2020 sleppt er meðaltalið 8,9% á móti 6,9% (Seðlabanki Íslands og Seðlabanki Evrópu).

Viðmiðunarmyntin: dalur mælir ekki það sem spurt er um. Loks er mælt gagnvart Bandaríkjadal. Sá kvarði flytur sameiginlegar sveiflur dalsins, eins og mikla styrkingu hans árið 2022, inn í flökttölur allra hinna myntanna og hækkar þannig töluna sem evrunni er eignuð; stór hluti af 7,4% „flökti evrunnar“ er hreyfing dalsins sjálfs. Fyrir íslensk heimili og fyrirtæki skiptir gengið gagnvart evrusvæðinu mestu, enda vegur það þyngst í utanríkisviðskiptum Íslands. Mælt beint gagnvart evrunni var flökt krónunnar 6,2% árin 2018–2026, og á tímabilinu lækkaði krónan um 14,8% innan ársins 2018 og 18,0% árið 2020, mælt milli hæsta og lægsta dagsgildis opinbers miðgengis (Seðlabanki Íslands og Seðlabanki Evrópu). Fyrir ríki innan evrusvæðisins er þessi tiltekna óvissa ekki til; gagnvart eigin viðskiptamynt er gengisflökt evruríkis núll samkvæmt skilgreiningu. Samanburður við dal svarar því annarri spurningu en þeirri sem kjósandi stendur frammi fyrir.

Niðurstaða: Fullyrðingin um að gengi krónunnar sé álíka stöðugt eða stöðugra en gengi helstu gjaldmiðla hvílir á samanburði við myntir sem ekki eru á dagskrá, á viðmiðun við Bandaríkjadal og á tímaglugga sem nær yfir fjármagnshöft. Gagnvart evrunni, sem er sá kostur sem kosið verður um, segja tölur síðunnar sjálfar hið gagnstæða, og eftir losun hafta sveiflaðist krónan meira en evran öll níu árin, þriðjungi meira að meðaltali. Einu árin frá 2013 sem krónan mældist stöðugri en evran voru árin sem fjármagnshöft héldu henni fastri.

16 OECD-launatalan: rétt niðurstaða felld fyrir gallaða

Eitt atriði stendur upp úr öllu framansögðu og fær því sérstakan kafla. Það snýst um tölu sem er hvergi prentuð í greiningunni sjálfri en varð burðarás í vörn hennar: töflu OECD um meðalárslaun. Sagan á sér tvo þræði, annan í greiningunni sjálfri og hinn í ritdeilunni sem fylgdi, og þeir skýra hvor annan.

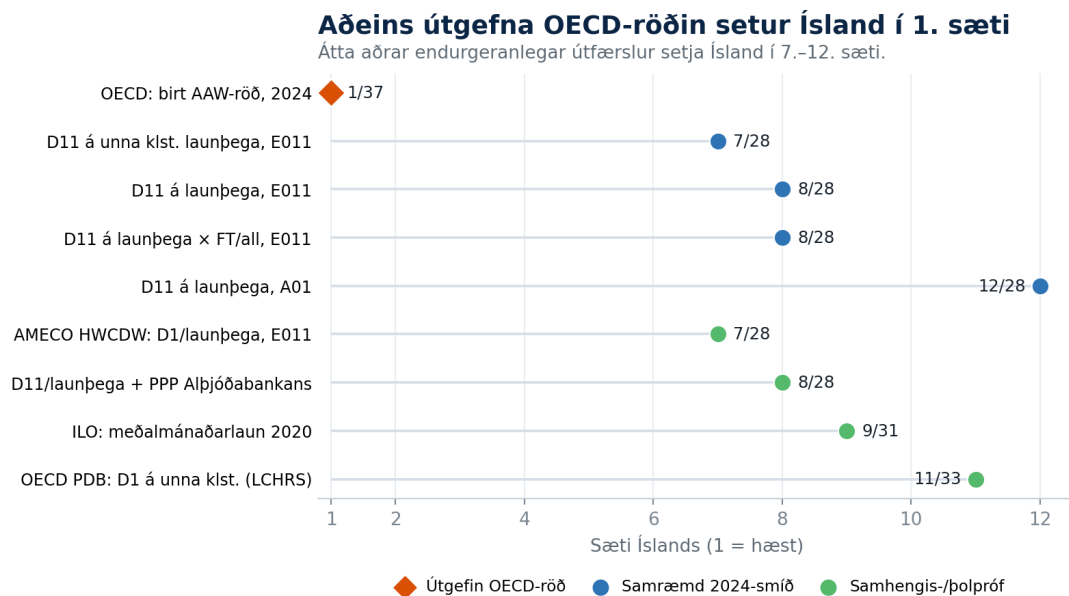
Fyrri þráðurinn er rakinn í kafla 14. Í eina skiptið sem greiningin beitti réttri verðleiðréttingu á launin (launum á vinnustund deilt með verðlagsvísitölu einstaklingsbundinnar neyslu, á síðu 19) féllu þau að meðaltali ESB. Sú niðurstaða var ekki rædd efnislega heldur kynnt sem undantekning „á skjön við“ aðrar mælingar, og sem hugsanleg skýring nefnd „skekka í verðlagsleiðréttingum eða ósamræmi í mælingum á fjölda vinnustunda“. Réttu niðurstaðan var með öðrum orðum afgreidd sem galli á gögnum.

Seinni þráðurinn er ritdeilan. Í fyrstu grein minni um greininguna benti ég á tvö dæmi um villandi framsetningu (Eggertsson 2026b). Í svörunum við henni og við framhaldsgrein minni (Eggertsson 2026c) var teft fram töflu OECD um meðalárslaun (*Average annual wages*, USD á jafnvirðisgengi), þar sem Ísland er efst árið 2024, sem sönnun þess að kaupmáttur launa á Íslandi væri sá mesti ekki aðeins í Evrópu heldur í öllu OECD, þar sem flest ríkustu lönd heims eru (Konráð S. Guðjónsson 2026b; 2026c). Fullyrðing greiningarinnar um sterka stöðu í álfunni var

þar með orðin fullyrðing um fyrsta sæti í hópi ríkustu landa heims, og hún hvíldi öll á þessari einu færslu.

Færslan stenst ekki samanburð við eigin frumgögn. Með reiknireglu töflunnar má endurgera birtar færslur Þýskalands, Danmerkur, Hollands, Lúxemborgar og Noregs upp á brot úr prósentu þegar þeirra eigin grunnstærðir eru notaðar. Íslenska færslan ein er reiknuð með öðrum grunnstærðum. Í teljara er heildarlaunakostnaður (að meðtöldum lífeyrисиðgjöldum launagreiðenda og tryggingagjaldi, sem renna aldrei í launaumslagið), um fjórðungi hærri en launasumman; það er undantekning sem OECD skjalfestir sjálfst og beitir í Evrópu aðeins á Ísland. Í nefnara er fjöldi launþega framreiknaður frá síðustu beinu mælingu, árið 2015; sú aðferð sá ekki fyrir fólksflutningana til landsins og launafólk er í dag um 22% fleira en talan sem deilt er með, eins og lesa má beint úr samtímamælingum Hagstofu Íslands. Þegar deilt er með of fáum verða „meðallaunin“ of há. Hvort tveggja hækkar færsluna og samanlagt munar rúmlega helmingi. Reiknuð eins og færslur hinna landanna fellur íslenska talan úr 1. sæti í það 14. af 37; sé teljarinn einn leiðréttur fellur hún í það 4. Hagstofa Íslands skilar réttum tölum og jafnvirðisgengið er hið sama og hjá Alþjóðabankanum; frávikhið liggur í vinnslu færslunnar hjá OECD og um innri orsök þess verður ekkert fullyrt hér. Taflan er því ekki nothæf um Ísland án sérstakrar skoðunar (Eggertsson 2026e).

Nú endurgeranlegar mælingar á launum Íslendinga liggja fyrir, byggðar á sömu frumgögnum Hagstofunnar og gögnum Eurostat, framkvæmdastjórnar ESB, Alþjóðabankans, ILO og OECD sjálfs (mynd 23). Átta setja Ísland í 7.–12. sæti; aðeins þessi eina færsla setur það í 1. sæti, og OECD gerir sjálfst skjalfestan fyrirvara við hana. Hagfræðingur sem sér slíkan útlaga veifar honum ekki; hann spyr hvað valdi, og hann getur ekki dregið þá ályktun að allt sem samræmist útlaganum ekki (þar á meðal eigin útreikningur greiningarinnar) sé galli á gögnum. Útlagi kallar á skoðun, ekki upphefð.

Mynd 23: Nú mælingar á launum Íslendinga, byggðar á sömu íslensku frumgögnunum. Aðeins talan sem vísað var til í ritdeilunni, efst, setur Ísland í 1. sæti; hinar átta setja það í 7. til 12. sæti. Raðirnar nú, gögnin að baki þeim og samanburðarhópur hverrar eru rakin í Viðauka A. Heimild: Eggertsson (2026e).

Hér var því ekki valið milli tveggja jafngildra kvarða, eins og í mörgum fyrri dæmum þessarar greinar, heldur var rétt niðurstaða felld fyrir gallaða: greiningin hafnaði eigin réttu verðleiðrétt-

ingu með vísan til mælinga sem standast ekki skoðun, og vörnin hvíldi á einmitt þeirri færslu sem sker sig úr öllum öðrum. Það er alvarlegasta einstaka atriðið sem þessi grein skjalfestir. Eftir að það liggur fyrir verður áframhaldandi notkun fyrsta sætisins ekki varin sem misskilningur í góðri trú.

17 Niðurstaða: styrkleikar, veikleikar og mörk samanburðarins

Í öllum ellefu samanburðunum hefur val á heiti, nefnara, ári, samanburðarhópi eða breytu þau áhrif að staða Íslands virðist hagstæðari og sérstaða þess meiri en í sambærilegum heildarsamanburði. Þegar notaður er sá mælikvarði sem venjulega svarar spurningunni, gögn frá sama ári borin saman og öll ríkin sýnd, breytist myndin ítrekað í sömu átt. Mesta breytingin varðar hagvöxt. Í endurreikningnum er heildarhagvöxtur 2,80% á Íslandi á móti 1,61% í ESB (greiningin tilgreinir 2,9% og 1,6%), en hagvöxtur á mann er 0,86% á móti 1,39%. Samanburðurinn snýst við og Ísland er í 23. sæti af 28. Þar næst vegur þungt að stærð, sem fæst með því að deila verðlagsvísi með tekjuhlutfalli, er kynnt sem verðlag, þannig að landið sem er dýrast í samanburðarhópnum á hefðbundna verðlagsmælikvarðanum er sagt ódýrt. Í þriðja lagi er skuldastaða Íslands borin saman við stærðarvegna heildartölu ESB, sem fáein stórskuldug ríki toga upp; miðgildi aðildarríkjanna er aðeins 2,7 prósentustigum yfir Íslandi og Ísland í 14. sæti af 28 frá lægstu skuldum, nálægt miðju dreifingarinnar. Skuldatölur síðunnar koma auk þess úr tveimur gagnaútgáfum WEO: landatölurnar og íslensku tölurnar úr apríl 2026 en 84 og 88 fyrir ESB-heildina úr apríl 2025.

Þar á eftir koma samanburðir sem þurfa skýrari mælikvarða eða fyrirvara. Verðbólga skýrir ekki háa raunvexti íslenskra íbúðalána; fyrir heimili með 60 m.kr. lán er munur á jafngildri fastri greiðslu á verðlagi dagsins um 114 þús.kr. á mánuði í dæminu sem notar 4,5% verðtryggða raunvexti. Atvinnuleysistala unga vinnuafsisins nægir ekki sem heildarmat á ungu fólki og samanburðurinn snýst við þegar deilt er með öllum aldurshópnum. Framleiðnivöxtur er í 14. sæti þegar öll ríkin eru sýnd, og á hvern starfandi var hann undir meðaltali ESB síðasta áratug. Samkeppnishæfni Íslands mælist sterk í heildarröðun IMD, en framsetning sem sýnir þrjá hagstæðari meginþætti og tekur þann fjórða út styður ekki fullyrðingu um almenna sérstöðu. Ísland er í 15. sæti í heild, fimm ESB-ríki eru ofar og efnahagsleg frammistaða er í 52. sæti. Loks hvílir 68% kaupmáttaraukningin á upphafsári nálægt botni eftirhrunsáranna, verðvísitölu án húsnæðiskostnaðar eigenda og launum á vinnustund; með árslaunum á hvern launþega, verðvísitölu einkaneyslu með húsnæði og grunnárinu 2007 er aukningin 3% á Íslandi á móti 15% í ESB. Sama grunnárssaga endurtekur sig í ráðstöfunartekjum heimila á síðu 18, þar sem birta talan, +40%, hvílir að auki á hliðrun gagnanna um eitt ár; frá 2007 er Ísland þar neðst af þremur. Fullyrðingin um að gengi krónunnar sé álíka stöðugt eða stöðugra en gengi helstu gjaldmiðla hvílir á samanburði við pund og norrænar myntir gagnvart Bandaríkjadal; gagnvart evrunni, sem er valkosturinn á dagskrá, segja tölur síðunnar sjálfrar hið gagnstæða, og eftir losun fjármagnshafta sveiflaðist krónan meira en evran öll níu árin 2018–2026 (kafli 15).

Þvert á einstaka samanburði liggur loks valið á verðvísunum (kafli 14). Hvergi í samanburðinum munar meira á verðlagi framleiðslunnar og verðlagi neyslunnar en á Íslandi, og verðvísaval síðnanna fylgir niðurstöðunni: verðlag landsframleiðslunnar þar sem verðlag neyslunnar myndi lækka stöðu Íslands, vísitala án húsnæðiskostnaðar þar sem full vísitala myndi lækka vöxtinn, og í eina skiptið sem rétti kaupmáttarvísirinn er notaður er niðurstaða hans kynnt sem „ósamræmi í hagtölum“.

Alvarlegasta einstaka atriðið liggur í beinu framhaldi af þessu vali. Eina skiptið sem rétti kaupmáttarvísirinn var notaður sýndi hann laun við meðaltal ESB; niðurstöðunni var hafnað, og í opinberri vörn greiningarinnar var þess í stað teft fram töflu OECD um meðalárslaun sem setur Ísland efst. Sú tafla stenst ekki samanburð við eigin frumgögn: íslenska færslan ein er

reiknuð með heildarlaunakostnaði í teljara (undantekning sem OECD skjalfestir sjálf og beitir í Evrópu aðeins á Ísland) og framreiknuðum nefnara sem stendur 18% undir samtímamælingum á fjölda launþega; samanlagt munar rúmlega helmingi. Reiknuð eins og færslur hinna landanna fellur talan úr 1. sæti í það 14. af 37 (kafla 16), í takt við átta aðrar endurgeranlegar mælingar á sömu frumgögnum Hagstofunnar sem setja Ísland í 7.–12. sæti (Eggertsson 2026e). Hér var ekki valið milli tveggja jafngildra kvarða heldur rétt niðurstaða felld fyrir gallaða, og eftir að þetta hefur verið skjalfest verður áframhaldandi notkun fyrsta sætisins ekki varin sem misskilningur í góðri trú.

Þeir styrkleikar sem þessi grein hefur sjálf reiknað standa óhaggaðir: Ísland er í 4. sæti í landsframleiðslu á mann (5. sæti hjá Alþjóðagjaldeyrissjóðnum og á vergum þjóðartekjum) og 7. sæti í landsframleiðslu á hvern starfandi; atvinnustig er hátt og orka ódýr. Það er eftirtektarverður árangur. Um aldamótin 1900 var Ísland meðal tekjulægstu þjóða Vestur-Evrópu; á einni öld varð það að nútímalegu velmegunarríki (Bolt og van Zanden 2024).

Sanngjörn heildarlýsing er því að Ísland sé farsælt og velmegandi ríki í sömu efstu deild og fremstu ríki Vestur- og Norður-Evrópu, ein af velgengnissögum álfunnar en ekki land utan evrópsks samanburðar. Gögnin styðja ekki þá niðurstöðu að það sé almennt í öðrum efnahagslegum flokki en ríki ESB. Það er sú afmarkaða niðurstaða sem samanburðirnir styðja sameiginlega, og hún byggist á talningu fremur en mati: á nær öllum venjulegum mælikvörðum á tekjur, neyslu, framleiðni og atvinnu er Ísland meðal tíu efstu ríkja ESB, og á einum þeirra, atvinnuþátttöku, meðal þriggja efstu. Ísland er í efstu deild Evrópu. En þar eru líka Danmörk, Holland, Svíþjóð, Finnland, Þýskaland og Austurríki, öll í Evrópusambandinu. Og í þeim samanburði liggja jafnframt sóknarfæri Íslands: þar sem þessi ríki standa framar, í vexti á mann, framleiðnivexti, lánaðkjörum, verðlagi og gengisstöðugleika, sýna þau hvað hægt er. Lánaðjör og verðlag eru þar lífskjör ekki síður en tekjurnar: raunvextir ráða því hverjir geta eignast húsnæði og hvað fjármagn til nýsköpunar kostar, og verðlag umfram það sem laun skýra dregur úr kaupmætti allra og bendir til fákeppni eða rentusóknar.

Greinin staðfestir ekkert sem hún sannreynði ekki. Valið á þáttum réðst af sérsviði höfundar, þjóðhagfræði, og þrjátíu skjalfest atriði nægja til niðurstöðunnar; um aðrar fullyrðingar greiningarinnar, til dæmis um tekjudreifingu og félagslega þætti utan vinnumarkaðar, er ekkert fullyrt hér, hvorki til né frá (sjá *Hvað þessi grein metur ekki* í fyrri hluta).

Af þessu leiðir engin niðurstaða um hvort Ísland eigi að ganga í Evrópusambandið. Samanburður á stöðu ríkja í dag mælir ekki áhrif aðildar. Til þess þyrfti sérstaka greiningu á þeim breytingum sem aðild gæti valdið og á þeim kostnaði og ávinningi sem henni gætu fylgt. Viðfangsefni þessarar greinar er þrengra: að kanna hvort tölurnar standi undir þeirri opinberu frásögn sem reist hefur verið á þeim.

Svarið er að þær gera það ekki, og af því leiða bein tilmæli. Þegar tölurnar standa ekki undir frásögninni sem á þeim er reist, og alvarlegasta einstaka atriðið er rétt niðurstaða felld fyrir gallaða, eru rétt viðbrögð ekki frekari varnarskrif heldur að draga greininguna til baka, hætta að styðjast við niðurstöður hennar í opinberri umræðu og leiðrétta opinberlega það sem á henni hefur verið reist.

Með greininni eru birt fryst frumgögn, með heimildarslóð og sótt dagsetningu fyrir hverja tölu, ásamt tölvuforritum (MATLAB og Python) sem endurgera myndir, töflur og tölur textans, á <https://www.gautiesb.is/skjol/30-daemi-gogn-og-tolvukodar-2026-08.zip>. Lesandinn á þannig að geta athugað bæði útreikninginn og túlkunina.

Viðauki A: Gögn og útreikningar

Öll gögn greinarinnar, fryst hráafrit þeirra og forritin sem endurgera hverja tölu og hverja mynd eru birt í opnum gagnapökkum. Meginpakkinn er <https://www.gautiesb.is/skjol/30-daemi-gogn-og-tolvukodar-2026-08.zip>; myndir sem fyrst birtust í fyrri greinum höfundar eru endurgerðar í opnum pökkum þeirra greina (Eggertsson 2026a; 2026b; 2026c; 2026d). Myndaskráin aftast í þessum viðauka rekur hverja mynd greinarinnar til þess pakka og þeirrar skipunar sem endurgerir hana. Hver tala greinarinnar á sér línu í talnaskrá meginpakkans (`talnaskra.csv`) og hver lína gagnagrunnsins inniheldur nákvæma API-slóð og sótt dagsetningu. Eurostat-söfnin hér að neðan má öll skoða á <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/>, með kóða gagnasafnsins aftast í slóðinni.

Við lokafrágang greinarinnar taldi talnaskráin 158 línur. Sjálfvirk próf meginpakkans keyra 204 tölusamanburði; 203 eru innan skekkjumarka og eitt frávik er skráð og skýrt í niðurstöðuskrá pakkans (Seðlabanki Evrópu endurskoðaði apríltölu Lettlands eftir að greinin var fryst, 4,18 í greininni en 4,15 í endurskoðuðum gögnum; breytir engri niðurstöðu). Myndir greinarinnar, tuttugu og fjórar talsins, voru allar endurgerðar úr frystum gögnum við frágang og bornar saman við birtu skránar, punkt fyrir punkt þar sem sami teiknibúnaður er notaður; sjá Myndaskrá aftast í viðaukanum.

Hagvöxtur og landsframleiðsla. Þjóðhagsreikningar Eurostat: `nama_10_gdp`, þjóðhagsliður B1GQ, einingar CLV_PCH_PRE (magnbreyting VLF, 2005–2025) og `CP_MPPS_EU27_2020` (VLF í PPS, 2024); `nama_10_pc`, sami þjóðhagsliður, einingar CLV_PCH_PRE_HAB (magnbreyting VLF á mann, 2005–2025), `CP_EUR_HAB` og `CP_PPS_EU27_2020_HAB` (VLF á mann í evrum og PPS, 2024); og `tec00114`, röð VI_PPS_EU27_2020_HAB/GDP (VLF á mann í PPS, ESB-27=100, 2024). Endurskoðun Hagstofu Íslands á landsframleiðslu 2024 er felld inn (Hagstofa Íslands 2025; Hagstofa Íslands 2026a).

Landsframleiðsla á mann: samanburður heimilda (kaflí 11). Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn, World Economic Outlook apríl 2026, raðir PPPPC, PPPGDP, PPPEX, NGDP og LP; ESB-samtalan er mynduð með því að deila samanlagðri PPPGDP með samanlögðum mannfjölda og samsvarar birtri samtölu sjóðsins (G998) upp á aukastaf. Vöxtur jafnvirðisgengis sjóðsins fyrir Ísland 2021–2024 samsvarar hlutfalli verðvísitalna landsframleiðslu Íslands og Bandaríkjanna upp á fjóra aukastafi, sem staðfestir framreikningsaðferðina. OECD, taflan *GDP per capita, USD, current prices and PPPs*; Alþjóðabankinn, WDI, röð NY.GDP.PCAP.PP.CD (útgáfa 13. júlí 2026). Vergar og hreinar þjóðartekjur á mann eru reiknaðar með hlutfalli B5GQ (og P51C fyrir eyðslu fastafjár) af B1GQ úr geirareikningum Eurostat (`nama_10_nf_tr`), beitt á landsframleiðslu á mann í PPS; Búlgaríu vantar í geirareikninga ársins 2024, svo þjóðartekjuradanirnar ná til 27 ríkja. Meðalstærð heimila í næmniprófi kafla 14 um neyslueiningar er úr `ilc_lvph01` (2020, síðasta íslenska gildið).

Framleiðni og vinnumarkaður. Eurostat: `nama_10_lp_ulc`, raðir I15/RLPR_HW (raunframleiðni á unna stund, 2000–2025), `PCH_10Y/RLPR_HW` (tíu ára breyting, 2025), `I15/RLPR_PER` (raunframleiðni á hvern starfandi, 2000–2025) og `PC_EU27_2020_MPPS_CP/NLPR_HW` (framleiðnistig, 2024); `tesem160`, röð PC_EU27_2020_MPPS_CP/NLPR_PER (framleiðni á hvern starfandi, 2024); `lfsi_emp_a`, röð ACT/PC_POP/Y15–24/T (atvinnuþátttaka 15–24 ára, 2025); `une_rt_a` ásamt sögulegu framhaldsröðinni `une_rt_a_h`, raðir PC_ACT/T/Y15–74 (2006–2025) og PC_ACT/T/Y15–24 (2009–2025); `une_rt_m`, röð SA/PC_ACT/T/TOTAL (árstíðaleiðrétt atvinnuleysi 15–74 ára í apríl og maí 2026); `yth_emp1_140`, röð PC/T/Y15–24 (atvinnuleitendur sem hlutfall af öllum 15–24 ára, 2025); `edat_lfse_20`, röð PC/T/Y15–24/NO_FE_NO_NFE/NEMP (NEET, 2025); `lc_lci_lev`, röð EUR/D1_D4_MD5/B–S_X_0 (heildarlaunakostnaður á stund, 2024–2025); og `lfsa_ewhun2`, röð HR/EMP/TOTAL/Y20–64/T/TOTAL (venjulegar vinnustundir á viku, 2024). Prófið sem sleppir auðlindagreinunum notar `nama_10_a64` (virðisaukning B1G, CP_MEUR) og `nama_10_a64_e` (vinnustundir EMP_DC, THS_HW) fyrir greinarnar A03, D og C24,

umreiknað í PPS með `nama_10_gdp`; aðalár 2023. Fryst hrásvör, kóði og minnisblað eru í `lokagerdgogn/framleidni_kjarna`. Vinnustundir á hvern starfandi og launþega eru úr `nama_10_a10_e` (THS_HW, EMP_DC og SAL_DC); leiðréttar vinnustundaröðin í neðanmálsgrein kafla 8 tekur miðgildi árlegra breytinga fjögurra mælikvarða: vinnustunda þjóðhagsreikninga, fjarvistaleiðréttra og venjulegra vikustunda vinnumarkaðsrannsóknar (Hagstofa Íslands VIN00941 og VIN00931) og greiddra stunda launarannsóknar (VIN02002).

Verðlag og tekjunefnari. Eurostat: `prc_ppp_ind`, með `freq=A`, `na_item=PLI_EU27_2020` og `time=2024`; röðin `ppp_cat=A01` er verðlagsvísir einstaklingsbundinnar neyslu á vinstri hlið myndar 2, en `ppp_cat=E011` er verðlagsvísir einkaneysluútgjalda heimila á hægri hlið hennar og í aðhverfsgreiningunni. Undirflokkar neyslu eru A0101--A0112, þar á meðal A010405 fyrir rafmagn, gas og annað eldsneyti. Magnvísir einstaklingsbundinnar neyslu á mann er VI_PPS_EU27_2020_HAB/A01.

Tekjunefnari vinstri myndhlutans kemur úr Eurostat `ilc_di03`: `freq=A`, `age=TOTAL`, `sex=T`, `statinfo=MED_EI`, `unit=EUR` og `time=2024`. Fyrir Ísland er notað 2020-gildið 4.933.016 krónur (`unit=NAC`) og það framreiknað til 2024 með röðinni „Ráðstöfunartekjur (tekjur - gjöld)“ fyrir geira S.14, úr bráðabirgðauppgjöri Hagstofu Íslands 4. apríl 2025: 1.544.765,940 m.kr. árið 2020 og 2.425.484,373 m.kr. árið 2024. Umreikningur í evrur notar einfalt meðaltal 249 daglegra skráninga ársins 2024 úr tímaröð 4064 hjá Seðlabanka Íslands, „Evra, skráð miðgengi“, 149,310321 krónur á evru. Framreiknað tekjugildi Íslands er 51.875,05 evrur; miðgildi ESB-27 er 21.582 evrur og hlutfallið 2,403625. Fryst frumgögn, fyrirspurnir og afstemming við 114 birt gildi frumsíðunnar eru í `lokagerdgogn/mynd02_verdlag`.

Gengi. Seðlabanki Íslands, tímaraðir 4055 (ISK/USD) og 4064 (ISK/EUR), dagleg gildi frá 1999; ECB `eurofxref-hist`, dálkurinn USD (USD/EUR, daglegt frá 1999). Þrjátíu daga flökt er reiknað sem staðalfrávik daglegra lógaritmabreytinga gengis innan 30 viðskiptadaga glugga, umreiknað á ársgrundvöll. Ársmeðaltöl myndar 16 eru meðaltal þessa flökts innan hvers almanaksárs 2018–2026; gögnin ná til 10. júlí 2026. Gengisflöktið er ellefti samanburðurinn og er hann rakinn í kafla 15.

Gagnasöfn vaxtamyndanna. Eftirfarandi skammstafanir eru notaðar í lýsingu gagna og útreikninga:

SI-RATE Seðlabanki Íslands, meginvextir: <https://sedlabanki.is/frettir-og-utgefing/efni/grein/?documentId=dd604514-f8ca-4410-abec-948cdaf99cb6>.

SI-EXP Seðlabanki Íslands, könnun á væntingum markaðsaðila: <https://sedlabanki.is/frettir-og-utgefing/efni/grein/konnun-a-vaentingum-markadsadila-2026-05-12>.

ECB-RATE Seðlabanki Evrópu, key ECB interest rates: https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/key_ecb_interest_rates/html/index.en.html.

ECB-SMA Seðlabanki Evrópu, Survey of Monetary Analysts, júní 2026: https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/sma/shared/pdf/ecb.smar260615_june.en.pdf.

ECB-MIR Seðlabanki Evrópu, MFI interest-rate statistics: <https://data.ecb.europa.eu/>.

EC-FCST Framkvæmdastjórn ESB, vörspá 2026: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2026-economic-forecast-slowdown-growth-energy-shock-drives-inflation_en.

EGG2026 Eggertsson (2026a), grein um íbúðalán og heimilisdæmið: https://gautieggertsson.github.io/vextir-uttreikningar/Drog_ad_mati_vaxtakostnadar_2026.pdf.

EGGDATA Fryst gagnaskrá Eggertssonar (2026a), með tölum og heimildarlýsingum: <https://github.com/gautieggertsson/vextir-uttreikningar>.

HMS-FK Húsnæðis- og mannvirkjastofnun, Mælaborð fyrstu kaupenda: <https://hms.is/fyrstu-kaupendur>.

Vextir. Fyrir brúarmynd stýrivaxta, mynd 4, eru notaðir meginvextir Seðlabanka Íslands, vextir á sjö daga bundnum innlánum (SI-RATE), 7,75% frá 20. maí 2026 og staðfestir óbreyttir 16. júlí, og miðgildi væntrar verðbólgu eftir eitt ár í könnun markaðsaðila 4.–6. maí (SI-EXP), 3,9%. Fyrir evrusvæðið eru notaðir innlánsvextir Seðlabanka Evrópu (ECB-RATE, deposit facility rate), 2,25% frá 17. júní, og miðgildi væntrar ársverðbólgu HICP á öðrum ársfjórðungi 2027 úr könnun Seðlabanka Evrópu meðal greiningaraðila (ECB-SMA), 2,2%. Kennikóði þeirrar raðar er SMA. JUN26.MEDIAN.Q.Y.U2._Z.HIC. Það er sá tímapunktur könnunarinnar sem næst liggur einu ári fram í tímann. Áætlaðir raunstýrivextir eru reiknaðir með Fisher-sambandi, $(1+i)/(1+\pi^e) - 1$, og eru 3,7055% á Íslandi og 0,0489% á evrusvæðinu.

Fyrir íbúðalánamyndina, mynd 5, er notuð samsett vísitala Seðlabanka Evrópu um lántöku-kostnað heimila vegna húsnæðisкупа (ECB-MIR), árlegir umsamdir vextir án gjalda af nýjum lánum í apríl 2026. Röð evrusvæðisins er MIR.M.U2.B.A2C.A.R.A.2250.EUR.N; fyrir hvert evru-ríki kemur ISO-kóði lands í stað U2. Sambærileg innlend gögn fyrir ESB-ríki utan evrusvæðisins, íslenskir bankavextir í mars 2026 og forsendur heimilisdæmisins eru úr frystum gögnum Eggertssonar (2026a), EGGDATA. Þar hefur nafnvaxtaröðin auðkennin gagnasafn=tafla_raunvextir og rod=ibudalanavextir.

Myndin notar grunnmat Eggertssonar (2026a): 2,65% verðbólguþá evrusvæðisins úr vörspá framkvæmdastjórnar ESB 2026 (EC-FCST), meðaltal HICP-spár fyrir 2026 og 2027, fyrir öll evruríkin, en landsspá fyrir ríki með eigin mynt. Í EGGDATA hefur sú röð auðkennin gagnasafn=tafla_raunvextir og rod=vaent_grunn. Landsspá hvers ESB-ríkis úr sömu vörspá er varðveitt með auðkenninu rod=vaent_land. Tafla 2 í EGG2026 birtir báðar útfærslur og sýnir að valið breytir ekki heildarmyndinni. Fyrir íslenska óverðtryggða lánið eru notaðir 9,19% nafnvextir og 3,5% vænt verðbólga úr sömu gagnaútgáfu; Fisher-sambandið gefur 5,4976% raunvexti. Verðtryggða íslenska lánið ber 4,5% sammingsbundna raunvexti. Viðmið evrusvæðisins er reiknað út frá 3,44% nafnvöxtum og 2,65% væntri verðbólgu evrusvæðisins og er 0,7696%, birt sem 0,8%; sama verðbólguforsenda liggur að baki súlum evruríkjanna. Verðbólguvæntingin 3,9% á brúarmyndinni og 3,5% forsendan í íbúðalánasamanburðinum tilheyra þannig ólíkum, dagsettum gagnaútgáfum.

Mynd 6 notar 60 m.kr. höfuðstól, 25 ára lánstíma og raunvextina 4,5% og 0,77% úr EGG2026. Mánaðargreiðslan á verðlagi dagsins er reiknuð sem $M = P(r/12)/[1 - (1 + r/12)^{-300}]$, þar sem r er hlutfallstala (til dæmis 4,5% = 0,045). Hún er 333,499 þús.kr. og 219,931 þús.kr.; munurinn er 113,568 þús.kr., birtur sem um 114 þús.kr. Verð fyrstu íbúðar árið 2025 kemur úr Mælaborði fyrstu kaupenda hjá Húsnæðis- og mannvirkjastofnun (<https://hms.is/fyrstu-kaupendur>). Fryst frumgögn, vinnubók, forrit og sannprófunarskrár þessara þriggja mynda eru í lokagerdgogn/mynd04_vextir.

Skuldir hins opinbera. Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn, World Economic Outlook, apríl 2026, röð GGXWDG_NGDP (heildarskuldir hins opinbera, % af VLF): Ísland og öll 27 aðildarríki ESB árið 2025, stærðarvegin heildartala ESB (G998), og spá fyrir Ísland og ESB til 2030. Ein og sama röðin er notuð fyrir öll ríkin; fryst afrit fylgir gagnapakkanum.

Samkeppnishæfni (IMD). *IMD World Competitiveness Booklet 2025* (IMD 2025), fryst eintak með SHA-256 gátsummu í lokagerdgogn/mynd05_samkeppnishæfni ásamt talnatöflu, lýsigögnum og Python-forritinu sem teiknar mynd 10. Heildarsæti Íslands er 15. af 69 með 83,49 stig (bls. 52). Meginþættirnir fjórir (bls. 60–63): efnahagsleg frammistaða 52, skilvirkni hins opinbera 18, skilvirkni atvinnulífs 10, samfélagslegir innviðir 12. Undirþættir efnahagslegrar frammistöðu (bls. 60): innlent hagkerfi 40, alþjóðaviðskipti 63, alþjóðleg fjárfesting 60, atvinna 8, verðlag 59. ESB-ríkin fimm ofan Íslands í heildarröðinni (bls. 52): Danmörk (4), Írland (7),

Svíþjóð (8), Holland (10) og Finnland (14). Hver hinna 20 undirþátta vegur 5% samkvæmt aðferðarlýsingu bókarinnar (bls. 54); af því leiðir að hver meginþáttur vegur 25%. Flokkun 46 raðaðra viðmiða efnahagslegrar frammistöðu eftir stærðarbjögun: 11 óleiðréttar heildarstærðir, 20 hlutfalls- eða mannfjöldaleiðrétt, 7 vaxtarhraðar, 6 verðlag eða kostnaður, 2 könnunarviðmið. Ekkert nýtt heildarmat var reiknað.

Kaupmáttur launa. Mynd 11 notar Eurostat `lc_lci_r2_q`, launalið D11, atvinnugreinar B–S, árstíða- og dagaleiðrétt (SCA), deilt með ársfjórðungsmeðaltali samræmdrar vísitölu neysluverðs, `prc_hicp_midx`, röð CP00. Mynd 12 notar þjóðhagsreikninga Eurostat, `nama_10_gdp`: laun D11 og launakostnað D1 á verðlagi hvers árs í gjaldmiðli hvers lands (CP_MNAC) og afleidda verðvísitölu einkaneyslu (P31_S14_S15/PD15_NAC); fjöldi launþega og vinnustundir launþega koma úr `nama_10_a10_e`, röð SAL_DC, einingum THS_PER og THS_HW. Heilu línurnar þrjár (Ísland, ESB, Norðurlönd í ESB) eru laun D11 á hvern launþega (THS_PER), staðvirt með verðvísitölu einkaneyslu þjóðhagsreikninga; launakostnaður D1 og vinnustundir launþega (THS_HW) eru aðeins notuð í brotnu línuna, sem endurgerir mælikvarða Áfram Íslands (D1 á vinnustund deilt með samræmdri vísitölu neysluverðs) fyrir Ísland eitt. Norðurlönd í ESB eru Danmörk, Svíþjóð og Finnland, vegin með fjölda launþega hvers árs. Hlutfall reiknaðrar húsaleigu af einkaneyslu kemur úr töflu Hagstofu Íslands THJ02103 og íslenska vísitala neysluverðs í næmniprófum úr VIS01000. Raunverð húsnæðis 2013–2025 er reiknað úr `prc_hpi_a` (TOTAL), staðvirt með samræmdri vísitölu neysluverðs hvers lands. Fryst frumgögn, talnaskrá og forrit sem endurgera hverja tölu og báðar myndirnar með einni skipun eru birt á <https://gautieggertsson.github.io/kaupmattur> og <https://gautieggertsson.github.io/svarvisir> (Eggertsson 2026b; 2026c). Röðunartafli kaupmáttarvaxtar á leiðréttu mælikvarðanum (síða 16) notar `nama_10_a10` (laun D11, CP_MNAC), `nama_10_a10_e` (SAL_DC) og verðvísitölu einkaneyslu P31_S14_S15/PD15_NAC; mælikvarði síðunnar sjálfrar er `nama_10_lp_ulc` (D1_SAL_HW) staðvirtur með ársmeðaltali samræmdrar vísitölu neysluverðs (`prc_hicp_aind`).

Ráðstöfunartekjur heimila (síða 18, kafli 10). Eurostat `nasa_10_ki`, vísir B7G_R_HAB_2010, geiri S14_S15 (leiðréttar vergar ráðstöfunartekjur heimila og félagasamtaka sem þjóna heimilum, raunvirði á mann); stafræn endurgerð allra 23 punkta síðunnar staðfestir hliðrun gagnanna um eitt ár og að endapunkturinn er gildi Eurostat fyrir árið 2024. Mynd 21 notar sömu röð, rétt dagsetta, með grunnárunum 2003 og 2007; Norðurlönd í ESB eru óvegið meðaltal Danmerkur, Svíþjóðar og Finnlands. Launþegakvarðinn notar nafnvirtar raðir `nasa_10_nf_tr` (B7G, CP_MNAC) deilt með launþegum úr `nama_10_a10_e` (SAL_DC) og verðvísitölu einkaneyslu P31_S14_S15/PD15_NAC. Íslenski B6G-samanburðurinn notar töflur Hagstofu Íslands THJ06021 (ráðstöfunartekjur heimilageirans), THJ01000 (mannfjöldi) og VIS01005 (vísitala neysluverðs).

Launaliðir. Þrír launaliðir Eurostat koma fyrir í greininni og þeim er aldrei blandað saman innan sömu tölu: D1 (heildarlaunakostnaður, D1_D4_MD5 í `lc_lci_lev`) í aðhvarfinu í kafla 4, í kaupmætti vinnustundar í Töflu 1 og neðanmálsgrein kafla 14, og í uppreikningi fyrir sjálfstætt starfandi (Tafla 5, lína 2); D11 (laun) í endurgerð síðu 19, í árslaunum á launþega, í launatekjum á íbúa og í myndum 11 og 12; B7G (leiðréttar ráðstöfunartekjur) aðeins í síðu 18 og mynd 21. Mælikvarði síðu 16 hjá greiningunni er D1_SAL_HW; leiðrétting greinarinnar notar D11.

Verðvísar (kafli 14). Verðlagsvísitölur ársins 2024 koma úr Eurostat `prc_ppp_ind`, `na_item=PLI_EU27_2020`: raðir `ppp_cat=GDP` (152,9), `ppp_cat=A01` (172,7) og `ppp_cat=E011` (161,7); magnvísar AIC og einkaneyslu á mann úr sama safni, VI_PPS_EU27_2020_HAB, raðir A01 og E011. Einkaneyslusúlur síðu 6 fást aftur úr `nama_10_pc`, lið P31_S14_S15, einingu CP_PPS_EU27_2020_HAB (Ísland 25.726 PPS, ESB 21.027; vísitala 122,4, 2. sæti af 28); mynd 15 ber þá röð saman við AIC-magnvísinn A01 (Ísland 115,6, 4. sæti af 28). Verðleiðrétting síðu 19 fæst aftur með launum á vinnustund úr `lc_lci_lev`, röð EUR/D11/B-S_X_0, árið 2025, deilt með A01-verðlagsvísitölunni 2024; heildarlaunakostnaðarútgáfan notar D1_D4_MD5. Árslaun á hvern launþega eru laun D11 úr `nama_10_a10` (CP_MEUR, allar atvinnugreinar) deilt með fjölda

launþega úr `nama_10_a10_e` (`SAL_DC`, `THS_PER`); vinnustundir á launþega og starfandi úr sama safni (`THS_HW`, `EMP_DC`). Heildarlaunatekjur á íbúa nota sömu launasummu deilt með mannfjölda (`nama_10_pe`) og A01-verðlagsvísitölunni; atvinnuhlutfall 15–64 ára er `lfsi_emp_a` og aldurs-samsetning `demo_pjanbroad`, hvort tveggja 2024. Vinnutekjur allra vinnandi handa á íbúa (mynd 14, Tafla 5) eru reiknaðar með því að margfalda heildarlaunakostnað D1 úr `nama_10_a10` með hlutfalli starfandi og launþega úr `nama_10_a10_e` (`EMP_DC` og `SAL_DC`, í fjölda `THS_PER` eða stundum `THS_HW`); efrimarkauktgáfan leggur í staðinn mældar vergar blandaðar tekjur heimila-geirans við launakostnaðinn, `nasa_10_nf_tr`, lið B3G, geira S14_S15 (vantar fyrir Búlgaríu 2024; sótt 4. ágúst 2026). Raunvirðisröð síðu 18 er `nasa_10_ki`, vísir B7G_R_HAB_2010, geiri S14_S15; ráðstöfunartekjur síðu 21 eru `ilc_di03`, `statinfo=MED_EI`, í PPS, árið 2020. Leiðbeiningar Eurostat um val jafnvirðisgengja eru í Eurostat og OECD (2024) og í yfirlitsgrein Eurostat um landsframleiðslu, neyslu og verðlag (Eurostat 2026).

Níu mælingar á launum (mynd 23, kafli 16). Raðirnar níu eru, í röð myndarinnar ofan frá: (1) birt röð OECD um meðalárslaun (*Average annual wages*) 2024, í Bandaríkjadöllum á jafnvirðisgengi einkaneyslu, 37 ríki, Ísland í 1. sæti; (2) laun D11 á unna klukkustund launþega (`nama_10_a10` deilt með `THS_HW` í `nama_10_a10_e`) á verðlagsvísitölu einkaneysluútgjalda heimila (E011), ESB-ríkin 27 og Ísland, 7. sæti af 28; (3) D11 á hvern launþega (`THS_PER`) á E011, 8. af 28; (4) sama stærð leiðrétt með hlutfalli venjulegra vinnustunda fullvinnandi og allra launþega, eins og OECD reiknar meðalárslaun, á E011, 8. af 28; (5) D11 á launþega á verðlagsvísitölu einstaklingsbundinnar neyslu (A01), 12. af 28; (6) launakostnaður D1 á launþega úr AMECO-gagnagrunni framkvæmdastjórnar ESB (röð HWCOW) á E011, 7. af 28; (7) D11 á launþega umreiknað með jafnvirðisgengi einkaneyslu Alþjóðabankans, 8. af 28; (8) meðal-mánaðarlaun launþega 2020 á jafnvirðisgengi úr gagnagrunni Alþjóðavinnuálastofnunarinnar (ILOSTAT, vísir `EAR_EMTA_SEX_CUR_NB_A`), 31 Evrópuríki með gögn (ESB-ríkin 27, Ísland, Noregur, Sviss og Bretland), 9. af 31; (9) launakostnaður á unna stund 2024 úr framleiðni-grunni OECD (LCHRS) á jafnvirðisgengi einkaneyslu, 33 ríki með heil gögn, 11. af 33. Raðir 2 til 5 eru samræmd 2024-smíð úr sömu frumgögnum Hagstofu Íslands og Eurostat; raðir 6 til 9 eru samhengis- og þolpróf á gögnum annarra stofnana; röð 1 er útgefna OECD-röðin sem ritdeilan hvíldi á. Sæti hvernar raðar, gildi Íslands og skilgreining teljara, nefnara og jafnvirðiskörfu eru skráð í `lokagerdgogn/mynd_oecd/gogn/institution_rank_crosswalk.csv`, `oecd_lchrs_ppp_2024.csv` og `ilo_EAR_EMTA_SEX_CUR_NB_A_2015plus.csv` í gagnapakkanum, með gátsummum í `lysigogn/manifest.json`; útreikningurinn sjálfur er rakinn í Eggertsson (2026e).

Mannfjöldi og innflytjendur. Eurostat `demo_pjan`, eining NR, bæði kyn: `age=TOTAL` (mannfjöldi 2017, 2024 og 2025) og stök aldursár Y25 til Y54 (nefnari 25–54 ára mælikvarðans, 2024–2025). Talnaefni um innflytjendur og vinnumarkað kemur úr útgáfum Hagstofu Íslands (2024; 2026b) og Vinnumálastofnunar (2025; 2026).

Fátækt og skortur. Eurostat EU-SILC: `ilc_mdsc07`, víddir `age=TOTAL`, `sex=T` og `unit=PC` (skortur á efnislegum og félagslegum gæðum); `ilc_li02`, víddir `statinfo=MED_EI`, `rskpovth=B_60`, `unit=PC`, `sex=T` og `age=TOTAL` (hætta á fátækt eftir félagslegar tilfærslur; samsvarar eldri kóðanum `LI_R_MD60`). Sannprófun síðu 29 notar `ilc_peps03n` (hætta á fátækt eða félagslegri einangrun eftir tekjufjórðungum, QU1, 2020) ásamt eldri töflunum `ilc_peps01`, 03, 04 og 07 (fryst „EU 2020“-skilgreining, sem umrædd síða samsvarar) og endurskoðuðu töflunum `ilc_peps01n–07n`; síða 30 samsvarar `ilc_peps04n` (18 ára og eldri) og `ilc_peps07n` (eftir stöðu á húsnæðismarkaði), árið 2020. Fullsambærilegu íslensku gögnin sem greiningin birtir eru frá 2020; í `ilc_peps01n` og `ilc_mdsc07` eru það nýjustu íslensku gildin (sótt gegnum API Eurostat 23. ágúst 2026), en `ilc_li02` nær til 2022. Í lýsigögnum Eurostat (ESMS, kafla 3.8 og Annex 1) eru árin 2021 til 2024 merkt „not transmitted yet“ fyrir Ísland (Eurostat 2025).

Annað. Maddison Project Database, breytan `gdppc` (Bolt og van Zanden 2024; söguleg staða

um aldamótin 1900); greining Áfram Íslands sjálf (Kontext ehf. 2026) og síður hennar eins og þær voru birtar.

Myndaskrá: endurgerð hverrar myndar

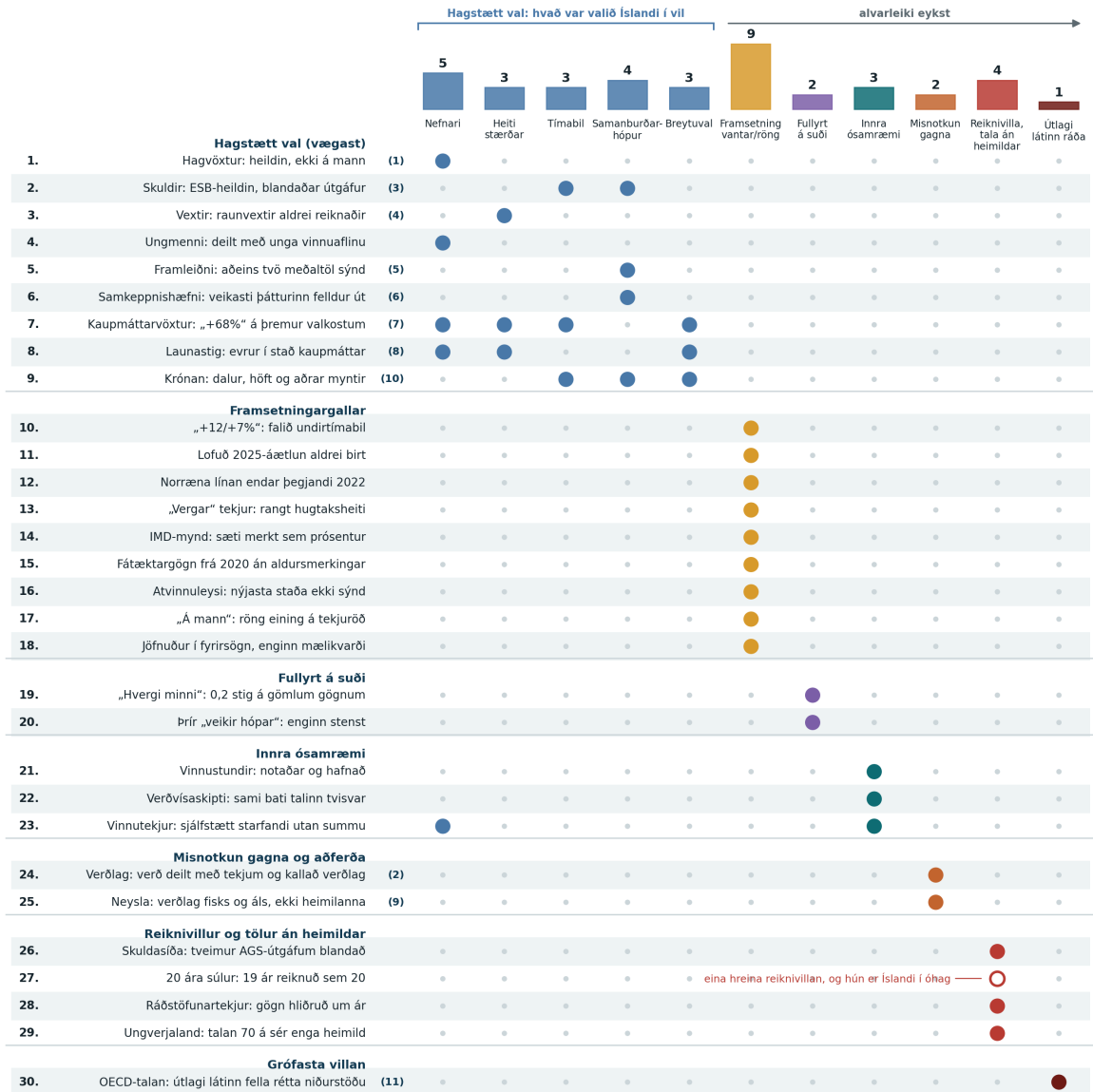
Hver mynd greinarinnar á sér skjalfesta endurgerðarleið í gagnapakkanum (<https://www.gautiesb.is/skjol/30-daemi-gogn-og-tolvukodar-2026-08.zip>). Allar skipanirnar hér að neðan eru keyrðar frá rót pakkans, og útkoman hefur verið borin saman við birtu myndina, punkt fyrir punkt þar sem sami teiknibúnaður er notaður; pakkar fyrri greina eru auðkenndir með tilvísun í heimildaskrá.

- `m1_hagvoxtur`, `m2_vlf_starfandi`, `m3_framleidni`, `m3b_framleidnistig`, `m4_ungmenni`, `m5_atvinnuleysi`, `m7_flokt`, `m10_skuldir`, `m12_adhvarf`, `m13_atvinnuleysi`: `matlab -batch "run('forrit/gera_myndir.m')"` (fryst gögn í forritinu sjálfu; heimildir hverrar myndar að ofan). Handfærðu framleiðnigildin í `m3b` eru að auki borin sjálfvirkir saman við frystu skrána með `lokagerdgogn/framleidni_kjarna/profa_m3b_samraemi.py`.
- `styrivextir_bru`, `m8_vextir`, `heimili_60m`: sama keyrsla, og jafnframt fryst lokagerð með `matlab -batch "run('lokagerdgogn/mynd04_vextir/forrit/gera_vaxtamyndir.m')"`.
- `m2_verdlag`: fryst lokagerð, `matlab -batch "run('lokagerdgogn/mynd02_verdlag/forrit/gera_mynd02.m')"`.
- `m9_imd`: sama keyrsla `gera_myndir.m`, og fryst lokagerð með `lokagerdgogn/mynd05_samkeppnishafni/forrit/gera_mynd05.py`.
- `m15_kaupmattur`, `m15b_kaupmattur_2007`: `python3 lokagerdgogn/mynd15_kaupmattur/forrit/gera_mynd15.py` úr frystum gögnum í sömu einingu; tölurnar eru hinar sömu og í kaupmáttar- og svargreinapökkunum (Eggertsson 2026b; 2026c).
- `m16_radstofunartekjur`: `python3 lokagerdgogn/mynd16_radstofunartekjur/forrit/gera_mynd16.py`; sama endurgerð og í kaupmáttarpakkanum (Eggertsson 2026b).
- `m17_laun_evrur_kaupmattur`, `m18_vinnandi_hendur`, `m19_neysla`: ein Python-skipun hver úr frystum gögnum, `lokagerdgogn/mynd17_laun_evrur_kaupmattur/forrit/gera_mynd17.py`, `lokagerdgogn/mynd18_vinnandi_hendur/forrit/gera_mynd18.py` og `lokagerdgogn/mynd19_neysla/forrit/gera_mynd19.py`.
- `villudreifing_30` (yfirlitsmynd Viðauka B): `python3 forrit/gera_villudreifing_30.py`; inn-takið (atriðin þrjátíu, flokkar og merkingar) er skráð í forritinu sjálfu.
- `m20_d11_d1` (kaupmáttur vinnustundar á D11 og D1, kafli 14): `python3 lokagerdgogn/mynd20_d11_d1/forrit/gera_mynd20_d11_d1.py` fryst gögn í `gogn/` einingarinnar með sótt dagsetningu og gátsummum í `lysigogn/manifest.json`.
- `mynd4_oecd` (nínu mælingar á launum, kafli 16): `python3 lokagerdgogn/mynd_oecd/forrit/gera_mynd_oecd.py` með þremur frystum inntaksskrám; frumgögn og aðferð eru rakin í Eggertsson (2026e).

Viðauki B: Þrjátíu dæmi um villandi framsetningu

30 dæmi um villandi framsetningu, frá hagstæðu vali til grófustu villu: nær öll sýna Ísland í fegurra ljósi

Hver lína er skjalfest dæmi, hver dálkur tegund; tegundirnar raðast eftir alvarleika, frá vinstri til hægri og ofan frá og niður. Hlauptandi númer 1–30 fylgja upptalningunni í Viðauka B; númer í sviga eru föstu auðkennin 1–11.

Númer 1–30 svara til upptalningarinnar í Viðauka B, þar sem hvert atriði er rakið til blaðsíðu; númer í sviga (1–11) eru föstu auðkennin í Töflu 2 og yfirlitsgrein höfundar. Undirflokkar valsins fylgja Töflu 2.

Yfirlitsmynd: dæmin þrjátíu um villandi framsetningu, flokkuð eftir tegund og alvarleika. Hver lína er eitt atriði; punktarnir sýna undir hvaða tegund það fellur og súlurnar fjölda atriða í hverri tegund. Hóli hringurinn er eina hreina reiknivillan, og hún er Íslandi í óhag. Hlauptandi númer 1–30 svara til upptalningarinnar hér á eftir; númer í sviga eru föstu auðkennin 1–11. Forrit sem teiknar myndina fylgir gagnapakkanum (figs/gera_villudreifing_30.py).

Hér eru dæmin þrjátíu um villandi framsetningu sem greinin skjalfestir talin upp í röð yfirlitsmyndarinnar, í sjö flokkum eftir vaxandi alvarleika. Orðin *villandi framsetning* eru hér notuð um hvers kyns framsetningu sem gefur lesandanum aðra mynd en frumgögnin standa undir: hagstætt val þar sem jafngildar leiðir stóðu til boða, rangar eða ónákvæmar merkingar, úrfellingar sem breyta myndinni, fullyrðingar sem eiga sér ekki stoð í gögnunum, og tölur sem standast ekki heimild sína; í orðunum felst engin fullyrðing um ásetning. Eitt atriðanna, reiknivillan í

tuttugu ára súlunum, er Íslandi í óhag; hún er talin með af því að merking súlnanna stenst ekki, og hún sýnir um leið að hér er talið í báðar áttir. Hvert atriði er rakið til þeirra blaðsíðna þessarar greinar þar sem umfjöllunin hefst; blaðsíðutölin eru reiknuð við þýðingu og fylgja útgáfunni. Hlaupandi númer 1–30 eru þau sömu á myndinni og í listanum. Númerin í sviga (1–11) eru föstu auðkennin úr yfirlitsgrein höfundar sem myndin notar; þau falla saman við númer Töflu 2 fyrir atriði 1–4, en frá og með framleiðni eru þau einu lægri en í töflunni, því taflan telur atvinnuleysi ungmenna sem 5 en yfirlitsgreinin ekki, og 11 er þar OECD-launatalan (kafla 16), sem taflan nær ekki til. Undirflokkar valsins á myndinni fylgja merkingum Töflu 2, að því frátöldu að verðlag og neysla eru færð í flokk misnotkunar gagna og aðferða, eins og greinin rökstyður, og bera ekki valmerki. Heildartalan getur hníkast til um fáein atriði eftir því hvernig skyld atriði eru talin saman eða í sundur.

Hagstætt val (vægast), 9 atriði

1. (1) **Hagvöxtur: heildin, ekki á mann.** 2,9% á móti 1,6% er vöxtur hagkerfa í heild; á mann 0,86% á móti 1,39%, 10. → 23. sæti af 28. Bls. 10, 11, 39.
2. (3) **Skuldir: ESB-heildin, blandaðar útgáfur.** Stærðarvegin heildartala (82,5%) notuð sem lýsing á dæmigerðu ríki, miðgildið 58,8%, Ísland 14. af 28; landatölur úr WEO apríl 2026, ESB-heild úr apríl 2025. Bls. 10, 14, 43.
3. (4) **Vextir: raunvextir aldrei reiknaðir.** Orðin raunvextir og verðtrygging koma ekki fyrir; raunvextir nýrra íbúðalána 4,5–5,5% á móti 0,8%. Bls. 10, 16, 44.
4. **Ungmennni: deilt með unga vinnuafninu.** Það er 82,7% aldurshópsins á Íslandi en 40,7% í ESB; af öllum 15–24 ára eru 7,9% á móti 6,2% og röðin snýst við. Bls. 7, 10, 18, 46.
5. (5) **Framleiðni: aðeins tvö meðaltöl sýnd.** Öll 27 ríkin gefa 14. sæti af 28. Bls. 10, 19, 48.
6. (6) **Samkeppnishæfni: veikasti þátturinn felldur út.** Efnahagsleg frammistaða er 52. af 69 og verðlagsundirþátturinn (59.) ræðst ekki af stærð. Bls. 10, 21, 49.
7. (7) **Kaupmáttarvöxtur: „+68%“ á þremur valkostum.** Þeir eru upphafsár 2013, vísitala án húsnæðis eigenda og laun á vinnustund; frá 2007 á hefðbundnum kvörðum er aukningin +3% á móti +15%. Bls. 10, 23, 50.
8. (8) **Launastig: evrur í stað kaupmáttar.** Næsthæst í evrum (61.809), 98 þegar ESB er 100 á verðlagi neyslunnar, 2. → 12. sæti. Bls. 10, 24, 57.
9. (10) **Krónan: dalur, höft og aðrar myntir.** Samanburður við pund og norrænar myntir gagnvart dal í glugga sem nær yfir haftárin; gagnvart evru segja tölur síðunnar sjálfrar hið gagnstæða (9,2% á móti 7,4%), og 2018–2026 sveiflast krónan meira öll níu árin. Bls. 10, 27, 62.

Framsetningargallar, 9 atriði

10. „+12/+7%“: **falið undirtímabil.** Merkingarnar eru vöxtur 2015–2025 á síðu með grunnárið 2000, hvergi tilgreint. Bls. 48.
11. **Lofuð 2025-áætlun aldrei birt.** Neðanmálsgrein síðu 18 lofar áætlun fyrir 2025; endapunkturinn er gildi Eurostat fyrir 2024. Bls. 53.

12. **Norræna línan endar þegjandi 2022.** Þar þrjóta gögn Noregs; glugginn er þremur árum styttri en Íslands. Bls. 53.
13. **„Vergar“ tekjur: rangt hugtaksheiti.** Gagnaröðin er leiðréttar ráðstöfunartekjur (B7G). Bls. 53.
14. **IMD-mynd: sæti merkt sem prósentur.** Merkingin „- %“, þróun“ stendur yfir breytingum á raðsætum. Bls. 49.
15. **Fátæktargögn frá 2020 án aldursmerkingar.** Síður 29–30 hvíla á EU-SILC 2020; árin 2021–2024 eru merkt „not transmitted yet“ fyrir Ísland í lýsigögnum Eurostat; þess hvergi getið. Bls. 56.
16. **Atvinnuleysi: nýjasta staða ekki sýnd.** Ársmeðaltal 2025 stenst á samræmdum mælikvarða (4,5% á móti 6,0%); nýjasta samræmda talan 5,8% á móti 5,9%, 15. sæti af 28. Bls. 55.
17. **„Á mann“: röng eining á tekjuröð.** Á síðu 21 eru mældar jafngildar ráðstöfunartekjur á neyslueiningu. Bls. 61.
18. **Jöfnuður í fyrirsögn, enginn mælikvarði.** Fyrirsögn síðu 29 nefnir jöfnuð án þess að sýna neinn jafnaðarmælikvarða. Bls. 56.

Fullyrt á suði, 2 atriði

19. **„Hvergi minni“: 0,2 stig á gömlum gögnum.** Í endurskoðuðum tölum er Ísland 2. á eftir Tékklandi, 11,7% á móti 11,5%. Bls. 56.
20. **Þrír „veikir hópar“: enginn stenst.** Háskólamenntaðir nálægt meðaltali ESB, eigendur með lán mælast betur í töflunum frá 2020 (7,8% á móti 9,5%), og talan fyrir leigjendur í niðurgreiddu húsnæði hvílir á litlum hluta úrtaks. Bls. 56.

Innra ósamræmi, 3 atriði

21. **Vinnustundir: notaðar og hafnað.** Fáar mældar stundir lyfta framleiðni á síðu 7; sama stundamæling er afgreidd sem ósamræmi á síðu 19. Bls. 10, 29, 59, 61.
22. **Verðvísaskipti: sami bati talinn tvisvar.** Neysluverðlag á síðum 16–17, verðvísitala landsframleiðslu á síðu 26; sami viðskiptakjarabati talinn sem kaupmáttaraukning og sem launadrifin verðbólga. Bls. 29, 31, 61.
23. **Vinnutekjur: sjálfstætt starfandi utan summu.** 14,3% starfandi í ESB á móti 4,6% á Íslandi bókast utan launasummunnar; allar vinnandi hendur færa vísitöluna úr 129 í 115. Bls. 10, 24, 29, 61.

Misnotkun gagna og aðferða, 2 atriði

24. (2) **Verðlag: verð deilt með tekjum og kallað verðlag.** 172,7 deilt með tekjuhlutfalli gefur 72 og er kynnt sem 28% undir ESB; verðlagið er 161,7, hæst af 28. Bls. 10, 12, 40.
25. (9) **Neysla: verðlag fisks og áls, ekki heimilanna.** Einkaneysla umreiknuð með jafnvirðisgengi landsframleiðslu í stað neyslunnar; „Nr. 2“ verður 4. sæti, stærðin ofmetin um 13%. Bls. 26, 57.

Reiknivillur og tölur án heimildar, 4 atriði

26. **Skuldasiða: tveimur AGS-útgáfum blandað.** Engin ein útgáfa endurgerir allar fjórar tölurnar. Bls. [43](#) (nmgr. bls. [15](#)).
27. **20 ára súlur: 19 ár reiknuð sem 20.** Gluggi 2006–2025 settur fram sem tuttugu ára árlegur vöxtur; rétt reiknað 2,25% í stað 1,87% fyrir Ísland. Eina hreina reiknivillan, og hún er Íslandi í óhag. Bls. [52](#).
28. **Ráðstöfunartekjur: gögn hliðruð um ár.** Talan yfir ári t er gildi Eurostat fyrir $t - 1$; grunnárið í reynd 2002, íslenski ferillinn +40% í stað +36%. Bls. [53](#).
29. **Ungverjaland: talan 70 á sér enga heimild.** Eurostat sýnir 76,4 (74,8 í eldri aðferð). Bls. [56](#).

Grófasta villan, 1 atriði

30. (11) **OECD-talan: útlagi látinn fella rétta niðurstöðu.** Íslenska færslan reiknuð með öðrum grunnstærðum en færslur samanburðarlandanna (heildarlaunakostnaður í teljara, launþegatala framreiknuð frá 2015 í nefnara); reiknuð eins fellur hún úr 1. sæti í 14. af 37; átta aðrar mælingar gefa 7.–12. sæti; þessi eina var látin fella eigin rétta verðleiðréttingu greiningarinnar á síðu 19. Bls. [63](#) (einnig [6](#), [24](#), [59](#)).

Viðauki C: Greinargerð greiningarinnar, lið fyrir lið

Greinargerð greiningarinnar, samantektarsíða hennar, er sá hluti sem oftast er vitnað til í opinberri umræðu. Hér er hún tekin lið fyrir lið og hverri fullyrðingu stillt upp við þá tölu og það sæti sem þessi grein reiknar á sambærilegum mælikvarða fyrir ESB-ríkin 27 og Ísland. Sæti eru af 28 og talin frá hagstæðustu stöðu nema annað sé tekið fram, og hver tala er rakin til kaflans, töflunnar eða myndarinnar þar sem hún er leidd út; samanburðir 1 til 11 í fyrri hluta eru auðkenndir sem samanb. 1 til 11. Fullyrðingar sem greinin sannreynði ekki, um jöfnuð, fátækt, húsnæðiseign, lýðfræði og orsakir verðbólgu, eru merktar „ekki metið“; þær eru hvorki staðfestar né hraktar. Í töflunni er engri nýrri tölu bætt við greinina heldur raðað saman því sem þegar er reiknað.

Greinargerðin segir	Mælikvarði	Niðurstaða þessarar greinar	Sæti Íslands	Tilvísun
Í fyrsta lagi: „Ísland bæði stendur ESB framar og ... þróun síðustu ára hefur almennt verið hagfelldari“				
„hvort horft sé til atvinnuleysis“	Tíu ára meðaltal 2016–2025	3,9% á móti 7,0%; fimm ára 2021–2025: 4,3% á móti 6,3%; ársmeðaltal 2025: 4,5% á móti 6,0%	5. af 28 (Tékkland, Þýskaland, Pólland og Malta lægri)	Tafla 1; mynd 18; kafli 12
Sama	Nýjasta samræmda tala (Ísland apríl 2026, ESB maí 2026)	5,8% á móti 5,9%	15. af 28	Tafla 1; mynd 19; kafli 12
„hagvaxtar“	Heildarhagvöxtur meðaltal 2016–2025	2,80% á móti 1,61% (greiningin: 2,9 á móti 1,6)	10. af 28	Tafla 2, lína 1; samanb. 1; kafli 3; mynd 1
Sama	Hagvöxtur á mann 2016–2025	0,86% á móti 1,39%; samtals 2017–2025: +2,2% á móti +9,5%	23. af 28	Tafla 1; samanb. 1; kafli 3
„framleiðni“	Framleiðnistig, landsframleiðsla á unna stund 2024 (ESB = 100)	123,4; Þýskaland 123,6, Holland 125,3, Belgía 133,7, Danmörk 138,0	7. af 28; án fiskveiða, orku og málma 4. af 20	Samanb. 6; kafli 8; mynd 9
Sama	Framleiðnivöxtur 2015–2025	Á vinnustund +11,6% (Danmörk +13,2%); á hvern starfandi +5,0% á móti 5,1% í ESB	14. af 28 (stund); 19. af 28 (starfandi)	Tafla 1; kafli 8; mynd 8
„opinberra fjármála“	Heildarskuldir hins opinbera 2025, % af VLF (AGS, WEO apríl 2026)	56,1% á móti 82,5% ESB-heild; miðgildi 58,8%; spá 2030: 45,4% á móti 85,5%	14. af 28 frá lægstu; Danmörk 28, Írland 33, Svíþjóð 35, Holland 43	Tafla 2, lína 3; samanb. 3; kafli 5; mynd 3

framhald á næstu síðu

Greinargerðin segir (<i>framhald</i>)	Mælikvarði	Niðurstaða þessarar greinar	Sæti Íslands	Tilvísun
„Gengi krónunnar er álíka stöðugt eða stöðugra en helstu gjaldmiðla í samanburði við Bandaríkjadal“	30 daga flökt gagnvart dal eftir losun hafta 2018–2026	Króna 9,2% á móti evru 6,9%, meira öll níu árin; tölur síðunnar sjálfrar 2013/14–2026: króna 9,2%, pund 8,4%, norsk króna 11,4%, sænsk króna 10,1%, evra 7,4%	Á ekki við; evran stöðugust þeirra fimm mynta sem síðan sýnir	Tafla 1; samanb. 11; mynd 16; kafli 15
„Þegar kemur að fjármagnskostnaði stendur Ísland hins vegar höllum fæti ... vaxtabyrði heimila sú mesta“	Raunvextir nýrra íbúðalána; mánaðar-greiðsla 60 m.kr. láns	4,5% (verðtryggð) og 5,5% (óverðtryggð) á móti 0,8% viðmiði evrusvæðis; 333 þús.kr. á móti 220 þús.kr. á mánuði	Hæstu í samanburðinum (raunvextir nýrra lána); vaxtabyrði sem hlutfall af tekjum ekki metin	Tafla 1; samanb. 4; kafli 6; myndir 5 og 6
Í öðru lagi: „kaupmáttur með því mesta sem gerist ... vaxið hraðar ... verðlag hér sé fremur lágt eða jafnvel lægst í öllum vöruflokkum“				
„kaupmáttur með því mesta sem gerist“	Kaupmáttur vinnustundar 2024 (launakostnaður á verðlagi einkaneyslu heimila)	Við meðaltal ESB hvernig sem mælt er; á launakostnaðarröð Eurostat 32,9 evrur á móti 33,5 í ESB sem einni heild, rétt undir	8.–9. af 28	Tafla 1; samanb. 9; kafli 14
Sama	Árslaun á launþega 2024 á verðlagi neyslunnar	98 (ESB = 100); í evrum 61.809, 2. sæti	12. af 28	Tafla 1; mynd 13; Tafla 5
„vaxið hraðar á Íslandi en í flestum Evrópuríkjum“	Kaupmáttur árslauna á launþega, verðvísitala einkaneyslu með húsnæði	Frá 2007: +3% Ísland, +15% ESB, +12% Norðurlönd í ESB; frá 2013 á kvarða síðu 16: +68% á móti +8%, leiðrétt +25% á móti +11%	Neðst af þremur frá 2007; undir meðaltali ESB yfir tuttugu ár	Tafla 2, lína 8; samanb. 8; mynd 12; kafli 10
„verðlag hér sé fremur lágt eða jafnvel lægst í öllum vöruflokkum“	Verðlagsvísir einkaneyslu heimila 2024 (ESB = 100)	161,7 (13% ofan við Danmörku); dýrast í 9 af 12 neysluflokkum, lægst í orku (64,2)	28. af 28	Tafla 1; samanb. 2; kafli 4; mynd 2
Sama, að teknu tilliti til launa	Verðlag umfram það sem launakostnaður skýrir (aðhvarf á ESB-27)	Spáð 131, mælt 162: +24% til +31%, 2,6 staðalfrávik	28. af 28	Tafla 1; kafli 4; mynd 20
Í þriðja lagi: „háir vextir og mikil verðbólga eru veikleikar ... hagvöxtur, framleiðsluspenna og háar verðbólguvæntingar ... launahækkanir“				

framhald á næstu síðu

Greinargerðin segir (<i>framhald</i>)	Mælikvarði	Niðurstaða þessarar greinar	Sæti Íslands	Tilvísun
„Meiri hagvöxtur, meiri framleiðsluspenna og háar verðbólguvæntingar virðast þar hafa mikið að segja“	Sá hluti vaxtamunar sem vænt verðbólga skýrir	Nafnvaxtamunur íbúðalána 5,75 pst., munur væntrar verðbólgu 0,85 pst., raunvaxtamunur 4,73 pst.	Á ekki við; vænt verðbólga skýrir lítinn hluta munarins; orsakir ekki metnar	Kafla 6; mynd 4
„sker Ísland sig úr í launahækkunum“	Launahækkunir sem orsök verðbólgu	Ekki metið	Ekki metið	
Í fjórða lagi: „mestan jöfnuð ... fátækt sé lítil ... virkni ungs fólks í sérflokkum ... fleiri í eigin húsnæði“				
„mestan jöfnuð á Íslandi“	Tekjudreifing	Ekki metið	Ekki metið	<i>Hvað þessi grein metur ekki</i>
„fátækt sé lítil“	Hætta á fátækt eða félagslegri einangrun (EU-SILC 2020)	Tölur síðna 29–30 aðeins bornar saman við frumgögnin; „mælist minnst“ er 2. sæti á eftir Tékklandi í endurskoðuðum töflum; staðan ekki metin efnislega	Ekki metið	Kafla 13
„Virkni ungs fólks er í sérflokkum“	Atvinnuleitendur af öllum 15–24 ára 2025	7,9% á móti 6,2% (af unga vinnuaflinu: 9,5% á móti 15,2%)	21. af 27 frá lægsta hlutfalli	Tafla 2, lína 5; samanb. 5; kafla 7; mynd 7
Sama (virkni almennt)	Atvinnuhlutfall 15–64 ára 2024	85,4% á móti 70,7%	Hæst í samanburðinum	Kafla 11; kafla 14
„mun fleiri búa í eigin húsnæði“	Húsnæðiseign	Ekki metið	Ekki metið	
Í fimmta lagi: „samkeppnishæfni almennt meiri ... þökast upp á við ... lýðfræðilega ... öldrun“				
„samkeppnishæfni almennt meiri á Íslandi en í ríkjum ESB“	IMD 2025, heildarröðun og efnahagsleg frammistaða	15. af 69 (Danmörk 4, Írland 7, Svíþjóð 8, Holland 10, Finnland 14 ofar); efnahagsleg frammistaða 52. af 69	15. og 52. af 69	Tafla 1; samanb. 7; kafla 9; mynd 10
„þökast upp á við“	Breyting á IMD-sætum 2021–2025	Ekki metið; breytingar á raðsætum miðast við öll 69 hagkerfin	Ekki metið	Kafla 9
„stendur Ísland sérstaklega vel lýðfræðilega“	Lýðfræði	Ekki metið	Ekki metið	
Samandregið: „lífskjör og staða efnahagsmála standi mun sterkari fótum á Íslandi en almennt gerist í ESB“				
„mun sterkari fótum“	Landsframleiðsla og neysla á mann 2024 (ESB = 100)	131 (á starfandi +11%); raunveruleg einstaklingsbundin neysla 115,6	4. af 28; 7. á starfandi; 4. af 28	Kafla 11; mynd 17; mynd 15

framhald á næstu síðu

Greinargerðin segir (<i>framhald</i>)	Mælikvarði	Niðurstaða þessarar greinar	Sæti Íslands	Tilvísun
Sama	Talning greinarinnar: átta mælikvarðar á tekjur, neyslu, framleiðni og atvinnu	Meðal tíu efstu á 7 af 8; 8 af 12 séu samkeppnishæfni, skuldir, verðlag og vextir talin með; miðgildi sæta 5.–6.; í 3. sæti eða ofar á einum (atvinnuþátttöku)	Efsta deild með Danmörku, Hollandi, Svíþjóð, Finnlandi, Pýskalandi og Austurríki; ekki sérflokkur	<i>Styrkleikar Íslands</i> , Heildarmyndin; kafli 17
Sama	Hve oft val greiningarinnar féll Íslandi í vil	11 af 11 samanburðum; 5 af 5 verðvísavalkostum; 30 dæmi um villandi framsetningu, ein reiknivilla gegn Íslandi	Á ekki við	Tafla 2; Viðauki B

Tafla 6: Greinargerð greiningarinnar borin saman við niðurstöður þessarar greinar, lið fyrir lið. Tilvitnanir í fyrsta dálki eru orðréttar úr greinargerðinni (Kontext ehf. 2026). Sæti eru talin frá hagstæðustu stöðu nema annað sé tekið fram, og nefnari fylgir hverri tölu; „ekki metið“ merkir að greinin tók fullyrðinguna ekki til skoðunar og fullyrðir ekkert um hana. Hver tala er rakin til þess kafla, töflu eða myndar þar sem hún er leidd út.

Heimildaskrá

- Alþingi (2026). *Þingsályktun um þjóðaratkvæðagreiðslu 29. ágúst 2026 um framhald aðildarviðræðna við Evrópusambandið*. Þingskjöl 875 og 1245, 157. löggjafarþing. <https://www.althingi.is/altext/157/s/0875.html>. Samþykkt þingsályktun: <https://www.althingi.is/altext/157/s/1245.html>. Í greinargerð kemur fram að endanlegur aðildarsamningur yrði borinn undir þjóðaratkvæði sérstaklega.
- Áfram Ísland (2026). „Greining“. Kynningarsíða hreyfingarinnar með upptöku af ræðu Ólafs Ragnars Grímssonar frá 6. júlí og greiningunni „Staðreyndir um ESB og Ísland“, sótt 10. júlí 2026. <https://aframisland.is/greining/>.
- Balassa, B. (1964). „The Purchasing-Power Parity Doctrine: A Reappraisal.“ *Journal of Political Economy* 72(6), 584–596. <https://doi.org/10.1086/258965>. Tveggja geira líkanið í 4. kafla.
- Bítið, Bylgjan (2026). Viðtal við Ólaf Ragnar Grímsson að morgni 7. júlí 2026, daginn eftir stofnfund Áfram Íslands. Tilvitnunin um Finnland fellur á mín. 26:24–26:27; ummælin um Finnland sem eina Norðurlandið sem bæði notar evru og á aðild að ESB á mín. 26:14–26:18. Upptaka á vef Bylgjunnar og Vísis. <https://www.visir.is/k/faa2f566-5e19-45f2-94c8-88b7fc80a666-1783414826721>.
- Bolt, J. & van Zanden, J. L. (2024). *Maddison Project Database 2023*. <https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/>. Landsframleiðsla á mann í alþjóðadollurum frá 1870; íslenska röðin byggist á Guðmundi Jónssyni (1999), *Hagvöxtur og iðnvæðing: Þróun landsframleiðslu á Íslandi 1870–1945*, Þjóðhagsstofnun.
- Eggertsson, G. B. (2026a). *Drög að mati á lækkun vaxtakostnaðar íslenskra heimila við upptöku evru*. 19. júní 2026. Grein: https://gautieggertsson.github.io/vextir-uttreikningar/Drog_ad_mati_vaxtakostnadar_2026.pdf; gögn og forrit: <https://github.com/gautieggertsson/vextir-uttreikningar>. Raunvaxtasamanburðurinn í Meginniðurstöðum og 6. kafla byggist á aðferð og gögnum greinarinnar, þar á meðal næmnigreiningum matsins.
- Eggertsson, G. B. (2026b). „Er Ísland Manchester City og ESB Sheffield United?“ Vísir, 26. júlí 2026. Gögn, aðferðaskjal og forrit sem endurgera myndir greinarinnar: <https://github.com/gautieggertsson/vextir-uttreikningar>.

[//gautieggertsson.github.io/kaupmattur](https://gautieggertsson.github.io/kaupmattur). Fyrri grein kaupmáttarsamanburðarins í 10. kafla; myndir 11 og 12 birtust þar fyrst.

- Eggertsson, G. B. (2026c). „Stór orð, lítil rök og ekkert dæmi um ranga tölu – Svar til Konráðs S. Guðjónssonar.“ *Vísir*, 31. júlí 2026. Gögn, aðferðaskjal og forrit: <https://gautieggertsson.github.io/svarvisir>. Svar við gagnrýni á fyrri greinina; rekur einnig samanburðinn frá aldamótum og næmnipróf kaupmáttarmælikvarðanna.
- Eggertsson, G. B. (2026d). *Ísland er dýrara en öll ríki ESB, líka að teknu tilliti til launa. Verðlag er 62 til 73% yfir meðaltali ESB og 24 til 34% hærra en launin skýra. Reynsla EES-ríkjanna sem gengið hafa í ESB bendir til að álagið hjaðni verulega við aðild. Sjötta útgáfa, 18. ágúst 2026. Gögn og tölvukóði: https://github.com/gautieggertsson/Afram_Island_Verd. Líkanið í 4. kafla er leitt þar út í heild, ásamt næmniprófum tekjuhugtaka; greinin er reiknuð á eigin frystri gagnaútgáfu.*
- Eggertsson, G. B. (2026e). *Nú samanburðir. Aðeins ein tafla setur Ísland í fyrsta sæti: staðreyndaskoðun á OECD-launatöluinni. Ágúst 2026. <https://gautiesb.is>. Endurgerð OECD-meðalárslauna úr frumgögnum; nú sambærilegar útfærslur sömu stærðar og sundurliðun íslensku færslunnar.*
- Eurostat (2025). *Income and living conditions (ilc): Reference Metadata (ESMS)*, kaffi 3.8 og Annex 1, *EU-SILC implementation by country*; lýsigögn síðast uppfærð 19. desember 2025. https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/ilc_sieusilc.htm; https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/Annexes/ilc_sieusilc_an_Annex_1-EU-SILC_Implementation.pdf.
- Eurostat (2026). *GDP per capita, consumption per capita and price level indices*. Statistics Explained, sótt í ágúst 2026. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_indices. Þar segir að í alþjóðlegum magnsamanburði sé raunveruleg einstaklingsbundin neysla (AIC) alla jafna talin heppilegri mælikvarði á efnisleg lífshæð heimila en landsframleiðsla eða einkaneysla.
- Eurostat og OECD (2024). *Eurostat-OECD Methodological Manual on Purchasing Power Parities (2023 edition)*. París: OECD Publishing, júlí 2024. <https://doi.org/10.1787/c9829192-en>. Aðferðahandbók jafnvirðisgengisáætlunarinnar: sérstakt jafnvirðisgengi er reiknað fyrir hverja hagstærð, og verð húsnæðisþjónustu, greiddrar og reiknaðrar húsaleigu, er mælt innan neyslunnar.
- Hagstofa Íslands (2024). *Mannfjöldi eftir bakgrunni 1. janúar 2024*, 12. desember 2024. <https://hagstofa.is/utgafur/frettasafn/mannfjoldi/mannfjoldi-eftir-bakgrunni-1-januar-2024/>. Innflytjendur voru 18,2% mannfjöldans.
- Hagstofa Íslands (2025). *GDP increased by 0.5% in 2024*, 28. febrúar 2025; leiðrétt 3. mars 2025. <https://www.statice.is/publications/news-archive/national-accounts/national-accounts-2024-provisional-estimates/>.
- Hagstofa Íslands (2026a). *Þjóðhagsreikningar 2025, áætlun*, 27. febrúar 2026. <https://hagstofa.is/utgafur/frettasafn/thjodhagsreikningar/thjodhagsreikningar-2025-aaetlun/>. Hagvöxtur 2024 endurskoðaður í -1,3% (fyrsta mat +0,5%).
- Hagstofa Íslands (2026b). *Vinnumarkaðurinn á 4. ársfjórðungi 2025*, 5. febrúar 2026. <https://hagstofa.is/utgafur/frettasafn/vinnumarkadur/vinnumarkadurinn-a-4-arsfjorungi-2025/>. Starfandi fólki fækkaði um 2.000 milli ára.
- IMD (2024). „Singapore crowned world’s most competitive economy, though improper use of AI could reduce productivity, says 2024 IMD competitiveness report.“ Fréttatilkynning IMD World Competitiveness Center, Lausanne, 18. júní 2024. Eintak hjá CEDA, samstarfsstofnun IMD: <https://cedakenticomedia.blob.core.windows.net/cedamediatest/kentico/media/attachments/wcr-2024-global-press-release.pdf> (sótt 23. ágúst 2026).
- IMD (2025). *IMD World Competitiveness Booklet 2025*. Lausanne: IMD World Competitiveness Center, júní 2025. ISBN 978-2-940485-60-4. Fryst eintak með SHA-256 gátsummu fylgir gagnapakka greinarinnar (lokagerdgogn/mynd05_samkeppnishafni).
- Kjarninn (2019). „Eignaójöfnuður á miklu hærra stigi en tekjuójöfnuður á Íslandi.“ Viðtal við Stefán Ólafsson, 14. febrúar 2019. <https://kjarninn.heimildin.is/frettir/2019-02-14-eignaojofnudur-miklu-haerra-stigi-en-tekjuojofnudur-islandi/>.

- Konráð S. Guðjónsson (2026a). „Matvara á Íslandi er ódýr miðað við tekjur okkar.“ Substack, 23. júní 2026. <https://konradgudjons.substack.com/p/matvara-a-islandi-er-odyr-mia-vi>.
- Konráð S. Guðjónsson (2026b). „Afvegaleiðingum og rangfærslum Gauta svarað.“ Vísir, 28. júlí 2026. <https://www.visir.is/g/20262914650d/afvegaleidingum-og-rangfaerslum-gauta-svarad>.
- Konráð S. Guðjónsson (2026c). „Rangfærslurnar standa enn og ekkert að þeim vikið.“ Vísir, 3. ágúst 2026. <https://www.visir.is/g/20262916521d/rangfaerslurnar-standa-enn-og-ekkert-ad-theim-vikid>.
- Kontext ehf. (2026). *Ísland og ESB – samanburður lífskjara og hagstærða*. Skýrsla unnin fyrir Rannsóknarmiðstöð um samfélags- og efnahagsmál (RSE) og Áfram Ísland, júlí 2026. <https://aframisland.is/skjol/stadreyndir-esb-island-juli-2026.pdf>. Greiningin sem þessi grein metur.
- OECD (2025). *OECD Economic Surveys: Iceland 2025*. París: OECD Publishing. Mat á framleiðni auðlindagreina og fjölbreytni íslensks atvinnulífs.
- Samuelson, P. A. (1964). „Theoretical Notes on Trade Problems.“ *The Review of Economics and Statistics* 46(2), 145–154. <https://doi.org/10.2307/1928178>. Tveggja geira líkanið í 4. kafla.
- Seðlabanki Íslands (2017). *Gjaldeyrismarkaður, gengisþróun og gjaldeyrisforði árið 2016*. Frétt nr. 1/2017, 11. janúar 2017. <https://sedlabanki.is/frettir-og-utgefid-efni/grein/2017-01-11-Gjaldeyrismarkadur-gengisthroun-og-gjaldeyrisfordi-arid-2016>.
- Seðlabanki Íslands (2025). *Peningamál 2025/4, kafla IV*. <https://sedlabanki.is/frettir-og-utgefid-efni/grein/peningamal-2025-4>. Framleiðni á unna stund 2024 endurskoðuð í –2,3%; launakostnaður á framleidda einingu +8,4%.
- Seðlabanki Íslands (2026a). *Peningamál 2026/1*. <https://sedlabanki.is/frettir-og-utgefid-efni/grein/peningamal-2026-1>. Verðbólguþspá Seðlabankans, 3,5%, sem notuð er í raunvaxtasamanburðinum.
- Seðlabanki Íslands (2026b). *Launtölfræði*. Kynning fyrir Þjóðhagsráði, 5. mars 2026. <https://www.stjornarradid.is/library/03-Verkefni/Efnahagsmal-og-opinber-fjarmal/Thjodhagsrad/3.%20Se%C3%B0labanki%20%C3%8Dslands%20-%20Launt%C3%B6lfr%C3%A6%C3%B0i.pdf>.
- Stefán Ólafsson og Arnaldur Sölvi Kristjánsson (2017). *Ójöfnuður á Íslandi: Skipting tekna og eigna í fjölbjóðlegu samhengi*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Viðskiptablaðið (2026). „Ísland í meistaradeild en ESB í miðri annarri deild“, 6. júlí 2026. <https://vb.is/frettir/island-i-meistaradeild-en-esb-i-midri-annarri-deild/>; sjá einnig mbl.is sama dag, https://www.mbl.is/frettir/innlent/2026/07/06/esb_i_besta_falli_ad_keppa_i_midri_annarri_deild/.
- Viðskiptaráð Íslands (2022). „Leiðin að samkeppnishæfasta ríki heims.“ Vísbending/vi.is, 5. júlí 2022. <https://vi.is/greinar/lei%C3%B0in-a%C3%B0-samkeppnish%C3%A6fasta-riki-heims>. Þar segir að smæðin hafi töluverð áhrif en að teknu tilliti til vergrar landsframleiðslu raði Ísland sér eigi að síður í botnsætin í erlendri fjárfestingu.
- Viðskiptaráð Íslands (2025). „Ísland hækkar um tvö sæti í samkeppnishæfni“, 18. júní 2025. <https://vi.is/frettir/samkeppnishaefti-2025>. Umfjöllun ráðsins um IMD-úttektina 2025; stærðarþjögun er þar hvergi nefnd.
- Vinnumálastofnun (2025). *Íslenskur vinnumarkaður árið 2024*, 5. febrúar 2025. <https://island.is/s/vinnumalastofnun/frett/islenskur-vinnumarkadur-arid-2024>. Hlutfall starfandi fólks með erlendan bakgrunn var 24%.
- Vinnumálastofnun (2026). *Skráð atvinnuleysi í maí var 4,2%*, 12. júní 2026. <https://island.is/s/vinnumalastofnun/frett/skrad-atvinnuleysi-i-mai-var-4-2>.
- Vísir (2026). „Ísland skari fram úr ESB á flestum mælikvörðum“, 8. júlí 2026. <https://www.visir.is/g/20262907108d/is-land-skari-fram-ur-esb-a-flestum-maeli-kvordum>. Frétt um opinbera birtingu og kynningu greiningarinnar.